

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE
DERNEKLER VE VAKIFLAR HUKUKU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

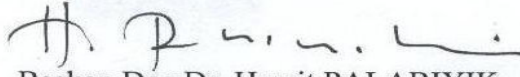
Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÖRÜN

Hazırlayan
Aydın TURHAN

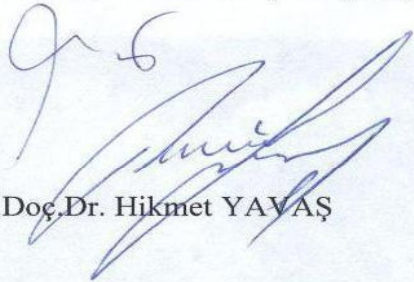
Çanakkale-2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne Aydın TURHAN'a ait
AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE DERNEKLER VE
VAKIFLAR HUKUKU

adlı çalışma, jürimiz tarafından KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç.Dr. Hamit PALABIYIK

Üye Yrd.Doç.Dr. Mustafa GÖRÜN (Danışman)

Üye Yrd.Doç.Dr. Hikmet YAVAŞ

Üye Yrd.Doç.Dr. Halil ŞİMŞEK

Üye Yrd.Doç.Dr. Sabri Sami TAN

ÖZET

Avrupa Birliğine tam üyelik süreci, Türkiye’de son dönemlerde en popüler konulardan biri olmuştur. Avrupa Birliğinin, üyelik için siyasi kriterlerinden en önemlisi, sivil toplumunun gelişiminin sağlanması, özellikle dernekler ve vakıfların örgütlenmesinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik düzenlemelerin getirilmesidir.

Cumhuriyet Türkiye’sinde özellikle askeri darbelerden sonra sivil toplum kuruluşlarının gelişiminin önü kesilmiştir. Bu darbelerin en ağır faturaları da dernek ve vakıflara kesilmiştir. Çünkü dernek ve vakıflar, zamanın yöneticileri tarafından, işlevleri itibariye devletin ve milletin organik bütünlüğünü bozan örgütlenmeler olarak algılandığı için gelişmelerine izin verilmemiştir.

Avrupa Birliği sürecinde artık bu düşüncelerin yavaş yavaş kalktığını görüyoruz. Avrupa Birliği için önde gelen kavramlar demokrasi, insan haklarına saygı ve hukuk devletidir. Dernekler ve vakıfların gelişimi de bu kavramların gelişimine paralellik gösterir.

Avrupa Birliği’nin katılım için öngördüğü Kopenhag Kriterleri ile sivil toplum kavramı ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada AB’ye uyum sürecinde sivil toplum kuruluşları, özellikle bu kuruluşlar içerisindeki dernek ve vakıfların AB’ye uyum sürecindeki katkıları ve rolleri değerlendirilecektir.

ABSTRACT

Lately the European Union full membership process has been one of the most popular subjects. Ensuring the development of the civil society and bringing arrangements towards removing the obstacles especially before the organization of the unions and foundations are the most important ones of the political criterion of European Union.

In the Republican Turkey, especially after military coups, the development of the civil society organizations has been blocked. The associations and foundations have suffered most from these coups, since the associations and foundations have been perceived by the administrators of that time as the organizations that endanger the indivisible integrity of the government and nation in respect of their functions, their development has not been allowed.

We see that these opinions in the European Union process have been disappearing slowly. The leading concepts for the European Union are democracy, respect for the rights of human being and constitutional state. The development of the associations and foundations are also being similar to the development of these concepts.

The concept of the civil society has come into prominence by the Copenhagen Criteria foreseen by the European Union for accession. In this study, the non-governmental organizations in the European Union harmonization process and, especially the contributions and roles of the association and foundations in these organizations in the European Union harmonization process will be evaluated.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR CETVELİ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.Sivil Toplum Kavramı.....	4
2. Sivil Toplum Kavramının Düşünsel Temelleri.....	7
3. Sivil Toplumun Tarihsel Gelişim Süreci.....	13
3.1. Avrupa’da Sivil Toplumun Gelişimi.....	13
3.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi.....	18
4.Demokrasi,Özgürlükler ve Haklar Çerçevesinde Sivil Toplum	23
4.1. Özgürlükler ve Hak Kavramı Çerçevesinde Sivil Toplum.....	23
4.2.Demokrasi Çerçevesinde Sivil Toplum.....	25
5. Avrupa Birliği ve Sivil Toplum.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

AB UYUM SÜRECİNDE DERNEKLER HUKUKU

1.Derneklerin Tarihsel Gelişimi.....	32
2.Dernek Kavramı ve Unsurları.....	36
2.1.Dernek Kavramı.....	36
2.2.Derneklerin Unsurları.....	36
2.2.1.Şahıs Unsuru ve Üyelik.....	37
2.2.2.Amaç Unsuru.....	38
2.2.3.Süreklilik.....	40
2.2.4.Tüzel Kişilik.....	40
3.Derneklerin Kuruluşu, İşleyişi ve Sona Ermesi.....	40
3.1.Derneklerin Kuruluşu.....	41
3.2.Derneklerin İşleyişi.....	44
3.2.1.Genel Kurul.....	45
3.2.2.Yönetim Kurulu.....	49
3.2.3.Denetleme Kurulu.....	50

3.3.Derneklerin Sona Ermesi.....	51
4.AB Uyum Sürecinde Derneklerle İlgili Yasal Mevzuat.....	53
4.1.Uyum Paketi Yasaları.....	54
4.1.1.Birinci Uyum Paketi.....	54
4.1.2.İkinci Uyum Paketi.....	54
4.1.3.Üçüncü Uyum Paketi.....	55
4.1.4.Dördüncü Uyum Paketi.....	58
4.1.5.Beşinci Uyum Paketi.....	58
4.1.6.Altıncı Uyum Paketi.....	59
4.1.7.Yedinci Uyum Paketi.....	59
4.1.8.Sekizinci Uyum Paketi.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AB UYUM SÜRECİNDE VAKIFLAR HUKUKU

1.Vakıf Kavramı.....	63
2. Vakıfların Tarihi Gelişimi.....	65
2.1. Avrupa Vakıflar Tarihi.....	65
2.2. Türk Vakıf Tarihi.....	67
3. Avrupa Birliği ve Vakıflar.....	72
4. AB'ye Uyum Sürecinde Türkiye'de Yabancı Vakıfların Hukuki Statüsü.....	76
5.AB Sürecinde Azınlık ve Cemaat Vakıflarının Hukuki Statüsü	81
5.1. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Azınlıkların Mülk Edinme Hakkı	81
5.1.AB'ye Uyum Sürecince Cemaat Vakıflarının Hukuki Durumu.....	84
5.3. AB'ye Üye Ülkelerde Azınlık Vakıfları Uygulamaları.....	86
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	95
EK TABLO.....	104

KISALTMALAR CETVELİ

AB	:Avrupa Birliği
ABUYF	: Avrupa Birliği Uyum Yasası Paketi
ABGS	: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BGB	: Alman Medeni Kanunu
DM	: Dernekler Mevzuatı
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
EFC	: Avrupa Vakıf Merkezi
GT	: Gönüllü Teşekkül
İZR	: İnceleme Ziyareti Raporu
NGO's	: Non-Governmental Organization (Sivil Toplum Kuruluşları)
NIOK	: Nonprofit Information and Training Center Foundation (Gönüllü Bilgi ve Eğitim Vakfı Merkezi)
SKIP	: Sivil Toplum ve Kamu İşbirliği Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	: Sivil Toplum Örgütleri
TTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde, Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin oynadığı ve oynayacağı olumlu ve geliştirici rolün varlığı yadsınamaz. Farklı toplumlarda, yaşanan tarihsel gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan sivil toplumun, toplumların gelişmesi, kültürel zenginlik, çoğulculuk, bağımsızlık, dayanışma, toplumsal bilinçlenme, katılım, eğitim, sorumluluk ve yetki devri unsurlarına getirdiği değişimler göz ardı edilemez.

AB'nin temelini, özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere saygı, hukukun üstünlüğü ilkeleri oluşturmaktadır. Belirli bir amaç ve hedef doğrultusunda yurttaşlara tanınan dernek kurma hakkı demokrasilerdeki temel hak ve özgürlükler arasında yer almaktadır. Siyasi partilere veya bir derneğe üye olmak, vatandaşlara toplumsal yaşama katılma fırsatını vermektedir. STK'lar, hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların politika saptama ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olmaktadır.

Avrupa ve Amerika'nın yanında tüm dünyada artan etkinliği açıkça görülen sivil toplum kuruluşlarının (STK) rolü, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği yolunda geldiği aşamada, ülkemiz için daha hassas bir konum ve daha büyük bir önem kazanmıştır. Batıda ve ülkemizde, gerek sivil toplum gerekse sivil toplum kuruluşları açısından farklı tanım getiren çok değişik kavramlar kullanılmaktadır. Günümüzde Türkçe literatürde gönüllü teşekküller (GT), sivil toplum kuruluşları (STK), sivil toplum örgütleri (STÖ), vakıf, demek, sendika, oda, kooperatif, kulüp gibi farklı isimler yanında, batı literatüründen gelen (NGO'lar) tabiri de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. STK için tarihte daha çok cemaat, cemiyet, tarikat, lonca, ve vakıf kavramları kullanılmıştır. STK Batı literatüründe ise; sivil toplum örgütleri, devlet dışı örgütler (non-governmental organizations = NGOs), bunların uluslararası düzeyde faaliyet gösteren türleri olarak uluslar arası devlet dışı örgütler, sosyal

hareketler bunların uluslar üstü faaliyet gösteren türleri olarak uluslar üstü sosyal hareketler gibi değişik isimlerle anılmaktadır (Başlar,2005:12).

STK'lar çok çeşitli örgütlenmeler adı altında karşımıza çıkar. Dernekler, vakıflar, sendikalar ve meslek kuruluşları bunlardan bir kaçıdır. Bu kuruluşların amacı, üyelerine veya topluma yararlı olmaktır.

Dernekler ve vakıflar, STK'lar içerisinde en fazla gündemde olan örgütlenme çeşitleridir. Çünkü bu örgütlenmelerin amaçları, amaçlarını ulaşmak için izledikleri yollar çoğu zaman gündemi günlerce meşgul edebilmekte, dernekler ve vakıflarla ilgili yapılacak bir hukuki değişiklik, bazen toplumu bir anda harekete geçirebilecek derecede etkili olabilmektedir.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki Türkiye'de, sivil toplum kuruluşlarının ve özellikle dernek ve vakıfların önemini, tarihsel gelişimini, AB sürecindeki hukuki değişimi ve bu değişimin nedenleri değerlendirilecektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde,sivil toplum ve sivil toplum örgütlenmeleri genel olarak ele alınacaktır. Sivil toplumun kavramsal analizi, sivil toplum ile ilgili felsefi yaklaşımlar, Avrupa'da ve Türkiye'de STK'ların ortaya çıkışı,gelişimi ve önemi, STK'ların hukuki durumu, STK'lar ve demokrasi arasındaki ilişki, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdeki STK'larla ilgili uygulamaların üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde STK'ların örgütlenme biçimlerinden biri olan dernekler ve dernekler hukuku ele alınacaktır. Derneklerin Türkiye'de ve Avrupa'da ki tarihi gelişimi ve önemi, derneklerle ilgili mevzuatın nelerden ibaret olduğu, derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesinin Avrupa Birliğine üye ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, Avrupa Birliği sürecinde derneklerle ilgili mevzuatta yapılan değişikliklerin üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölümde vakıflar üzerinde durulacaktır. Bu konu incelenirken öncelikle vakıfların tarihi Osmanlı-Türk Vakıfları ile Avrupa Vakıfları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Vakıfların kuruluş ve sona erme aşamaları Avrupa Birliğine üye ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Yeni Vakıflar Kanununun getirdiği yeniliklerin neler olduğu, yabancı vakıflar sorunu ve azınlık vakıflarının hukuki statüsü bu bölümde ele alınacak konulardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Dünyada insanların sayısız menfaatlerini, ihtiyaçlarını tek başlarına değil ancak güçlerini ve enerjilerini bir araya getirerek gerçekleştirebileceklerinin farkına varmaları, kendilerini topluluklar kurmak üzere bir araya gelmeye yöneltmiştir. Toplumsal yaşam incelendiğinde, bu toplulukların sosyal, ekonomik ve daha birçok ihtiyaç nedeniyle ilk çağlardan mevcut olduğu, bu toplulukların zamanla sosyal, siyasi ve ekonomik hayatın gelişmesine paralel olarak çeşitli isimler altında kuruldukları, oluşturuldukları görülmektedir. Sendikalar, vakıflar , dernekler, meslek kuruluşları bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Bu kuruluşlar, bir üst kimlik altında sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının temelini oluşturan sivil toplum kavramı ile ilgili olarak tartışmalar, eleştiriler günümüze kadar devam etmiştir. Sivil toplumun, kavramsal analizini yapıp kavram üzerindeki felsefi tartışmaları incelediğimizde, bu tartışmaların niçin günümüze kadar devam ettiği konusunda bir fikir sahibi olabiliriz.

1-Sivil Toplum Kavramı

Latince’de civilis kelimesinden türeyen sivil, ilk anlamıyla ‘yurttaşa, hayatına ve haklarına ilişkin bütünü belirlemek’ için kullanılırdı. Sivil’den türeyen ‘sivilize’ yada ‘sivilleştirme’ bir topluluğun gelişerek daha sosyal hale gelmesidir. Onu izleyen ‘sivilizasyon’ da maddi, sosyal ve kültürel gelişmeyi anlatılır.(Akal, 1990:32). Fransızca "askeri olanın karşısında olan" anlamında kullanılan sivil toplum, tarihsel süreç içerisinde "devletten olmayan", hatta yer yer "devlete karşı olan" anlamını da taşımıştır.

Sivil toplum kavramı, en geniş anlamıyla devlet otoritesinin dışındaki toplumsal ve ekonomik alanı nitelemek için kullanılmaktadır(Toprak, 1995:123) Tamamen kendi ilke ve kurallarına göre işleyen, kendi kendini düzenleyen, devletten özerk alanları belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, devletin müdahalesi dışında birey ve grupların kendi alanlarını düzenlemelerini kapsamaktadır.

Tarihsel bir olgu olarak Ortaçağ'ın sonlarında biçimlenmeye başlayan sivil toplum, modern ticari merkezlerin ortaya çıkmasına bağlı olarak gelişen kentsel unsurların(esnaf, tüccar gibi burjuvazinin habercilerinin) feodal sistem içinde ekonomik özerkliklerini elde ederek feodalizm kurallarından özgürleşmeleri sonucu ortaya çıkan durumu tanımlamaktaydı. Bir başka ifade ile, Batı toplumlarında sivil toplum kavramı orta sınıfa kentsel yaşamda sağlanan birtakım sivil özgürlükler temelinde ortaya çıkan, merkezi otoriteden bağımsız ve özerk kurumların şahsında gelişme imkanı bulan toplumsal alanı belirtmektedir (Tosun, 2001:31).

Sivil toplum, toplumun kendi kendini yönlendirmek için yürüttüğü devlet dışındaki mekanizmaların tümü olarak da tanımlanabilir. Kavramsal olarak da, devletin toplum (veya birey) ile olan ilişkilerinde devletin mi bireyin mi daha önce olduğu konusunu incelemektedir. Charles TAYLOR'a göre sivil toplum kavramının üç anlamı vardır (Taylor, 1990:97). Bunlar;

a-Devletin vesayeti altında olmayan özgür dernekler ve örgütlü toplulukların oluşturduğu alan,

b-Bir bütün olarak toplumun -devlet vesayetinden bağımsız olarak bu dernekler ve örgütlü topluluklar yoluyla- kendini inşa edebilme ve faaliyetlerini koordine edebilme yeteneği,

c-Bu örgütlerin bir bütün olarak devlet politikasının gidişatını önemli ölçüde belirleyebilmesi veya etkileyebilmesi durumu.

Ancak Taylor'un özellikle, sivil toplumu, devletin vesayetinden tamamen bağımsız, özgür dernekler ve örgütlü topluluklarla özdeşleştirilmesi fikrine katılmak mümkün değildir. Sivil toplum, özel bölgelerin bir yığından ibaret olmayıp sosyal hayatın kamusal yönüne ilişkin bir modeldir. Devletten tamamen bağımsız olarak düşünülemez.

Sivil toplumun en çok atıfta bulunulan tanımı Larry Diamond'a ait gözükmektedir. Diamond'un sivil toplum tanımı şöyledir: 'Sivil toplum, örgütlü sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen, devletten özerk olup bir yasal düzen yada ortak kurallara bağlı olan alanıdır. Diamond'a göre sivil toplum özel alan ile devlet arasında duran aracı bir kurumdur'' (Onbaşı, 2005:46).

John'e göre sivil toplum, şiddet karşıtı, kendi kendine örgütlenen, kendi kendini değerlendiren ve yansıtan, devlet kurumlarıyla sürekli bir gerilim içerisinde olma eğiliminde olan, yasal koruma altındaki devlet dışı kurumların karmaşık ve dinamik topluluğunu hem tanımlayan hem de tasavvur eden bir ideal-tip kategorisidir(Keane;1998:6) Bu tanımla Keane, sivil toplumu sadece devletin dışında yer alan ve yasal koruma altında bulunan alanla eş anlamlı olarak görmemekte aynı zamanda sivil toplumu eylemleri nedeniyle, hem devlet kurumlarında hem de kendi içerisinde, karmaşık ve bazen gerilimli ilişkilerle karakterize olduğuna dikkat çekmektedir. Keane'e göre, sivil toplumun üyesi olmak demek, bir yurttaş, yani devletin üyesi olmak ve dolayısıyla da onun yasalarına uygun ve diğer yurttaşlara zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altında olmak demektir (Keane, 1993:47).

Edward Schils'e göre sivil toplum, kolektif kendine güven yada toplumsal bilinç temelinde yükselmektedir. Toplumsal bilinç ise, kişilerin, grupların ve toplulukların kendi çıkarlarının yanında topluma karşı olan yükümlülüklerini taşımalarıdır. Böylece sivil olan toplum, bilinçli ve çoğulcu toplum olarak tanımlanır. Schils'in sivil toplum tanımına dahil olan kamu kurumları devletin bir parçasıdır, dolayısıyla devlet sivil toplumun bir örgütlenişidir (Acı, 2005:25).

Bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, sivil toplumun basit bir tanımı henüz yapılamamıştır. Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda, sivil toplumu, toplumsal grupların kendi çıkarlarını gerçekleştirmek üzere birbirleriyle ve devletle etkileşim içinde oldukları, aile ile devlet arasında kalan kamusal mekan olarak da tanımlayabiliriz. Ancak, kamusal mekan olarak sivil toplum çeşitli örgütlü grupların varlığından ibaret değildir; o daha çok devletin ne yapıp ne yapmaması gerektiğine ilişkin olarak yeni normların oluşturulduğu ve politik kurallarının tanımlandığı bir alan veya mekandır.

2-Sivil Toplum Kavramının Düşünsel Temelleri

Sivil toplum kavramının ortaya çıkma süreci, Antik Çağ Yunan Medeniyetine kadar uzanmaktadır. Antik çağda Platon, Çiçeron ve Aristo gibi felsefeciler bu kavramın üzerinde fikirler ortaya koymuşlardır. Genellikle sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkiler şeklinde ortaya konan bu görüşler, sivil toplumun temellerini atmıştır.

Platon, devlette, aristokratik, seçkin ve hiyerarşik bir yönetim modelinin oluşmasını gerekli görmüştür. Sayıları belirli ve seçkin bir zümrenin devleti yönetmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Platon, transandantal yani aşkın, kuşatıcı devlet anlayışının tarihsel temelini oluşturur (

Çaha,2000:25). Seçkin ve hiyerarşik bir yönetim modelinin meydana getirilmesini ve devlet yönetiminin bu seçkinlere devredilmesini, malların, toprağın devlete bırakılmasını öngörür.

Aristo, siyasal toplumu belirtmek için politike koinonia (polis devleti) terimini kullanmıştır. 18. yy. kadar devlet ve siyasal toplum ile sivil toplum eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Aristo'da politike koinonia, kanunlarla belirlenen kurallar sistemi içindeki özgür ve yurttaş olarak kabul edilenlerin siyasal toplumu olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda siyasal toplum olarak kabul edilen sivil toplum devletten ayrı ona karşı olan bir alanı tanımlamaz. Aristo, 'Yurttaşlık, sivil toplumun ta kendisidir" diyerek , devlet ve sivil toplum arasında bir ayırım yapmadığını ortaya koymuştur (Tosun, 2001:30).

17. yy. felsefecilerinden, toplumsal sözleşmenin savunucularından Thomas Hobbes'in(1588-1679) kaleme aldığı 'Leviathan' adlı eserinde, devlet yönetimine ilişkin düşüncelerini kaleme almıştır. Hobbes'un devlet yönetimi anlayışı tekçi ve mutlakıyetçi bir temele dayanır. Doğal yaşam halinde insanların özgür ve eşit varlıklar olarak hayatlarına devam ettiklerini belirten Hobbes'e göre rekabet, güvensizlik ve herkesten üstün olma arzusu insanları doğal durumda birbirleriyle çatışmaya itmiştir. Bu çatışmaların engellenmesi için insanlar bir sözleşme ile tüm haklarını egemen bir güce yani Leviathan'a teslim etmişlerdir. Artık bu devirden sonra insanlar devletin izin verdiği ölçüde hak sahibi olacaklardır. Hukukun tek kaynağı devlettir. Hobbes'de , Aristoteles gibi siyasal ve sivil toplumu iç içe geçirip bir bütün olarak değerlendirmiştir. Devletin otoritesi, bölünemez, devredilemez ve parçalanamaz bir nitelik taşımaktadır. Bu durumun tek istisnası, egemen güç olan devletin kural koymadığı durumlarda ekonomik ilişkiler ve aile yaşamını kapsayan özel bir alandır (Haşlak 2006:4). Ancak bu istisna, devletin karşısına çıkabilecek kadar güçlü bir sivil toplum oluşturmasına yetmemektedir.

Toplumsal sözleşmenin taraftarlarından bir diğeri olan John Locke(1632-1704) ise, Hobbes'in aksine bireyi ön plana çıkarmıştır. Locke'un düşüncesinin merkezinde, özgürlüklerin ve hukukun devlete karşı savunulması yatmaktadır. Locke, burjuvazinin yükselmesiyle siyasal alanın statüsünde bir değişiklik olduğunu, devletin rolünün mümkün olduğunca sınırlanması gerektiğini ileri sürer. Doğa durum anlayışını Hobbes'dan farklı olarak eşitlik ve özgürlük ön kabulü üzerine oturtan Locke'a göre, savaş ve çatışma doğa durumunun bir zorunluluğu olmayıp sadece bir olasılıktır. Sivil topluma geçiş de aslında doğada bağımsız insanlar arasında varolan uyumun arttırılması ve sürekliliğin sağlanması ile gerçekleşir. Locke kavramsallaştırmasında, sivil yönetimden bahsetmekte olup, bu da sivil toplum ile siyasal toplumun birbirlerinin yerine alternatif olarak kullanıldığını göstermektedir (Tosun 2001:33).

Toplumsal sözleşmenin bir diğeri temsilcisi J.J.Rousseau(1712-1778), doğal yaşam halini insanlar için tam bir eşitlik ve özgürlük alanı olduğunu savunur. Ancak eşitlik ve özgürlük ortamı, insanların mülkiyet kavramı ile tanışmalarıyla bozulmuş, kimse birbirine karşı sorumluluk duymamaya başlamıştır. Rousseau, devletin bir sözleşme ile kurulacağını belirtir. Siyasal topluma geçiş aynı zamanda sivil topluma geçiştir (Haşlak, 2006:5). Rousseau'nun halk egemenliği anlayışına göre, siyasi iktidarın kaynağı olan halk temsil edilemez. Yasalar bir takım kimseler tarafından hazırlansa bile, sonunda halkın kabul etmediği her yasa hükümsüzdür.Rousseau'ya göre, yasaları hazırlayanlar halkın temsilcileri değil sadece halkın görevlileridir, hiçbir şeye karar veremezler (Teziç, 1997:98).

Bu üç düşünürün ortak olan yönleri, insanların bir sözleşme ile haklarını bir üst yapıya devretmiş olmasıdır. Hobbes, devleti ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilemiştir. Hobbes'a göre devlet, mutlak tek idaredir ve insanlar mutluluk ve refahları için devletin koyduğu kurallara uymak zorundadır. Devlet, insanların refahı için bazı istisnalar(özel hayat gibi) hariç her alana müdahale etmelidir. Locke ise,

bireyi ön plana çıkararak devletin ikinci planda kalmasını savunmuştur. Locke, gelenek ve otoritenin her çeşidinden kurtulmak gerektiğini, insan hayatına ancak aklın kılavuzluk edebileceğini savunmuştur. J.J.Rousseau ise mülkiyet hakkına önem vermiş, insanların haklarını koruyabilmesi üst bir yapıya yani devlete ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Sivil toplumu siyasal toplumla özdeşleştiren bu yaklaşımlar, devletten bağımsız bir sivil alanı ifade eden sivil toplumdaki uzaklıktır (Haşlak, 2006:5).

Sivil toplum ve devletin ayrı birer kavram olduğu, belirgin bir şekilde ilk defa Hegel(1770-1831)'de görülmektedir. Hegel, sivil toplum-devlet ayrımını siyasal bir etiğin yansıması olarak kabul eder. Etik yaşamı, aile, sivil toplum ve devlet olarak üçe ayırır. Bu üç alanda farklı etik değerler geçerlidir. Aile yaşamına hakim olan etik değerler, karşılıklı sevgi, saygı, birliktelik gibi değerlerden oluşmaktadır. Sivil toplumun etiği, hırs, rekabet, çatışma gibi insanların çıkarlarını dışa vurgulayan değerlerden oluşmaktadır. Sivil toplum, aile bireyleri arasındaki uyumu hırs, çatışma gibi kavramlarla bozarak insanları birbirlerine düşman haline getirir. Hegel, insanların ‘‘ihtiyacını’’ çatışmaların temel sebebi olarak görür. İhtiyaç beraberinde bir ihtirası da getirir ve bu da sivil toplumda bir çatışma, güvensizlik doğurur. Aile içindeki var olan olumlu değerler sivil toplumda kaybolur. Etik yaşamın üçüncü alanı kabul edilen devlet ise, sivil toplum alanının ortaya çıkardığı bu çatışmayı engeller. Devlet ne kadar güçlü olursa, bu çatışmanın engellenmesi daha kolay olur (Çaha, 2000:33). Hegel'e göre toplum-devlet ilişkisi bir sözleşmeye değil, bireylerin doğal olarak devlet otoritesini kabullenmesi esasına dayanır. Sivil toplum, güçlü bir devlet otoritesinin ortaya çıkmasını sağlayan bir unsurdur.

Hegel, sivil toplum-siyasal toplum ayrımının ortaya çıkardığı çelişkileri ortadan kaldırabilmek için devleti esas alırken, Marx sivil toplumu esas alır. Marx (1818-1883) sivil toplumu, ortaçağ burjuvazilerinin toplumsal hareketi olarak görmüştür. Marx için sivil toplum, üretim araçlarının mülkiyetin elinde bulunduranların zorla boyun eğdirdikleri mülkiyetsiz bir kitlenin bulunduğu

toplumdur. Marx'ın devlet ve sivil toplum kavramsallaştırması, kullandığı altyapı-üstyapı şemasına paraleldir. Bu şemada devlet siyasal düzenin(üstyapının) aktörü iken, sivil toplum üretim süreci ve sosyal sınıfların (altyapının) aktörüdür''(Tosun, 2001:43). Marx, sivil toplumu ekonomik faaliyetler alanı olarak görmektedir. Ekonomik faaliyetler üst yapı olan devleti belirleyici unsurdur. Marx, bu fikirleriyle toplumda bir sınıflar arası hiyerarşinin olduğunu kabul etmekte olup devleti ekonomik yönden güçlü olanların belirlediği bir aygıt halinde görmektedir. Devleti egemen gücün bir kurumu olarak kabul etmektedir (Tosun, 2001:44).

Marxist ekolün temsilcilerinden biri olan Gramsci, Marx'ın tersine sivil toplumu, alt yapısal bir alan değil üst yapısal bir alan olarak kabul etmektedir. Gramsci'ye göre sivil toplum, bir sosyal grubun toplum üzerindeki hegemonyasının kültürel ayağı olarak kabul edilmiştir. Hegemonyanın biri politik diğeri de kültürel olmak üzere iki ayağı bulunmaktadır. Politik ayağını devlet oluştururken, kültürel ayağını da sivil toplum oluşturmaktadır. Böylece toplum hegemonyanın kuşatmasına maruz kalmaktadır (Yıldırım, 2004:46).

Hegel, düşüncelerinde sivil topluma olumsuzluk yükleyerek, sivil toplumdaki meydana gelen karışıklığın devletin müdahalesi ile düzelebileceği fikrini ileri sürmüştür. Marx ise, ekonomik boyuta önem vererek, sivil toplumu mülkiyetten yoksun insan kitlesi olarak görmüş, devleti ise güçlülerin elindeki bir araç olarak algılamıştır. Gramsci ise, Marksist düşünce ekolünden gelmekle birlikte, sivil toplumun kültürel boyutuna önem vermiştir. Hegel, Marx ve Gramsci sivil toplum ile devlet arasında bir ayrım yapmaktadır. Sivil toplum ile devleti özdeşleştirmemişlerdir. Bu açıdan diğer toplum kuramcılarından ayrılmaktadırlar.

Muhafazakar düşüncenin kurucusu ve önemli temsilcisi olan Edmund Burke(1729-1797) ise toplumsal sözleşme kuramcılarını eleştirerek onların

düşüncelerine karşı çıkan bir devlet-sivil toplum modeli ortaya koymuştur. Burke, devlet ve toplumun organik bir bağ oluşturduğunu, bu organik bütünün ancak zaman içerisinde ve doğal olarak kendiliğinden gelişmiş olabileceğini ileri sürmektedir. Devlet, bireylerin kendi aralarında yaptıkları bir sözleşme ile ortaya çıkan bir otorite değildir. Burke'nin felsefesinde, otorite tıpkı toplum gibi doğal olarak gelişir, otoritenin kökleri toplumun doğasındadır (Onbaşı, 2005:24).

Alman idealizminin önde gelen felsefecilerinden biri olan Fichte(1762-1814) ise, devlet-sivil toplum ilişkisini özgürlük kavramını esas alarak açıklamak istemiştir. Fichte'nin ana düşüncesi, özgürlük ve zorunluluk kavramlarını bir araya getirerek bu iki kavramı birbiriyle uzlaştırmaya çalışmaktır. İnsanın doğuştan gelen, dokunulmaması gereken doğal hakları vardır. Fichte göre hukuk, bireyler arasında özgürlüğün karşılıklı olarak tanınmasından doğar. Her kişi kendi özgürlüğünün başkalarının özgürlüğü ile sınırlanmış olduğunu kabul etmeli ve hareketlerinde bunu dikkate almalıdır (Onbaşı, 2005:28). Sivil toplum asli ve bu nedenle dokunulmaz bir hak olan özgürlüğe sahip bireylerin birbirleri ile karşı karşıya geldikleri ve gerçekten özgür olabilmelerinin başkalarının özgürlüğünü tanımaları koşuluna bağlı olduklarını fark ettikleri bir alandır. Devlet ise bireylerin bu hak alanın korumak için vardır.

Düşünürlerin ve felsefeciler yukarıda açıklanan fikirlerden de anlaşılacağı üzere, sivil toplum kavramı hakkındaki değerlendirmelerinde esas olarak sivil toplum ve devlet kavramları üzerinde durmuşlardır. Sivil toplum ve devlet kavramlarının ayrı ayrı olarak değil birbirini bütünleyen, birbirinin tamamlayıcısı olan iki kavram olarak değerlendirilebilir. Çünkü, sivil toplumun gelişmesi için, devlet desteğine her zaman ihtiyaç duyulur. Bu destek, kendisini gerek hukuki düzenlemeler gerekse ekonomik, kültürel yardımlar şeklinde gösterir.

3. Sivil Toplumun Tarihsel Gelişim Süreci

Sivil toplum, ilk olarak Batı'da ortaya çıkan bir kavramdır. Sivil toplumunun gelişimini, öncelikle Avrupa tarihinden başlayarak inceleyerek başlamakta fayda vardır.

3.1. Avrupa'da Sivil Toplumun Gelişimi

Batı Avrupa'nın tarihinde kavramsal olarak Antik Yunan'a kadar uzanan ve yurttaşlar toplumu anlamında kullanılan sivil toplumun kuramsallaşması modernleşme süreciyle mümkün olabilmiştir. Modernitenin getirdiği, çatışmacı toplumsal yapı, toplumdaki farklı çıkar gruplarının siyasal karar mekanizmaları üzerinde baskı gücü kurma ihtiyacını ve dolayısıyla da sivil toplumun, kuruluşlar olarak hızla kurumsallaşması olanaklı kılmıştır. STK'lar liberal demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla toplumda işleyiş kazanması sonucu modern ve örgütlü yaşamın vazgeçilmezlerinden olmuşlardır.

Batı'da sivil toplum demokratik bir yapılanmayı toplumsal katılım temeline oturtacak, toplumsal farklılaşmayı sağlayacak, yaygın sosyal örgütlenmelerin yolunu açacak, temel hak ve yükümlülükleri yaygınlaştıracak bir araç olarak gelişmiştir. Sivil toplum, devletin şekillendirmediği, kendi inisiyatif ve renkliliğine terk ettiği devlet dışı bir alanı ifade etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aktif ve örgütlü siyasal katılım ve polizasyon sürecini de ifade etmektedir (Çaha, 2000:94).

XI. yüzyılda, Avrupa'da feodalizmden bıkan insanların, ticaretin gelişmesiyle birlikte kentlerde özgür insan modelleri oluşturmaya başladıkları gözlenir. Tutucu feodal beylerinin yerine, yeniliğe açık ve insanlara daha farklı bakabilen tüccarlar, kentlerin yeni kimliklerini oluşturmaya başlamışlardı. Seyahat edebilme, çalışabilme

ve ticaret yapabilme serbestliği peşinde, özgür ve değişken bir sistem arayışındaki tüccarlar, feodal beylerin karşısına “birlikten kuvvet doğar” diyerek çıkmaya karar vermişlerdir (Öztan, 1998:3).

Batı Avrupa’daki sivil toplum tarihini on ikinci yüzyılın sonlarıyla on üçüncü yüzyılın başlarına kadar götürmek mümkündür. Gerçi sivil topluma zemin oluşturan kentleşme, ticari yaşamın gelişimi gibi hususlar Eski Yunan döneminden beri vardı. Ancak devlet alanı dışında özerk, örgütlü toplulukları kapsayacak şekilde bir toplumsal genişlemenin ve sosyal inisiyatifin 12. ve 13. yüzyılda oluştuğunu görmekteyiz. On üçüncü yüzyılda gelişen pazar ekonomisi, özel hayat ve mülkiyetin yaygınlaşması, değişik hayat biçimlerinin ortaya çıkması Batı Avrupa’da sivil toplumun gelişmesine temel oluşturmuştur. Bu dönemlerde Avrupa’da ekonomik değişimler kendini hissettirmiştir. Nüfus artışı, artan yaşam standartları ekonomik hayatta büyük bir canlılık sağlarken, siyasi ve hukuksal alanda da toplumu yeni arayışlara itmiştir. Ayrıca günümüzde bile en önemli haklardan biri olan “mülkiyet hakkı”nın temelleri de bu dönemlerde atılmıştır (Çaha, 2000:95).

Avrupa’da burjuvazinin kendi hareket alanını devletten özerk olarak düzenleme eğiliminin yükselmesi ve gelişimine feodal yada mutlak iktidar anlayışına dayalı siyasi yapıları bir engel olarak görmesi, sivil toplumun doğuşunu hazırlayıcı faktörlerdir (Doğan, 2002:3).

On üçüncü yüzyılda Avrupa’da loncalar bir sivil toplum kuruluşu olarak kendilerini göstermişlerdir. Loncalar , şehirlerdeki siyasi yaşam üzerinde etkili olmuşlardır. Loncalar, esnafların üzerinde çok geniş yetkilere sahiptiler. Maddi konularda da, örneğin; ölüm yardımı yapması gibi, günümüzdeki sosyal güvenlik kuruluşlarına benzemektedirler.

İktisadi anlamda , sanayi toplumu ve kapitalizm, siyasi anlamda da İngiliz ve Fransız devrimleri, Ortaçağ Avrupa'sından kalma izleri önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Bu dönemin liberal filozoflarının doğal haklar ile başlattıkları yeni düşüncelerle, Batı siyaset düşüncesinin en önemli ögesi olan birey ön plana çıkmaya başlamıştır. Modern toplumda, sivil toplum için gerekli olan serbest rekabet, sınırlı devlet anlayışı gibi kavramlar bireyi esas alan düşüncenin uzantıları olarak karşımıza çıkmaktadır (Çaha, 2000:101).

İngiltere'de siyasal haklar yönündeki tartışmalar, devlet eksenli bir alanda değil birey ve toplum eksenli bir çerçevede seyretnmiştir. Protestanlık düşüncesine kaynaklık eden İngiltere, bireysel ve toplumsal özgürlüklerin önünü açıcı bir siyasal proje olarak 'sekülerizmi' geliştirmiştir. Bir devrim geleneğinden ziyade sözleşme geleneğine sahip olan İngiltere sekülerizm aracılığıyla tarihi içindeki zengin ve derin geleneksel birikimlerle modern çağın getirisi olan kazanımların bir sentezini yaparak siyasal değerlerini yaşatmayı sürdürmüştür. Demokrasi ve sekülerizm, geleneksel değerler ile dini ve aristokratik kurumlarla uyum içinde gelişmiş ve İngilizler bu parametre içinde dünyadaki en sağlam demokrasi örneğini oluşturmuştur (Çaha, 2000:106).

İngiltere'deki bu modelin aksine bir model Fransa'da gelişmiştir. İngiltere'deki sözleşme geleneğinin yerine Fransa'da merkeziyetçi ve güçlü devlet tarzı bir siyasal yapılanma esas alınmıştır. Ortaçağ'dan itibaren Fransa'da merkeziyetçiliği öngören sistem hakimdi. Fransa'daki devletçilik geleneği Fransız İhtilali ile daha da sağlamlaştı. 18. yüzyıl Avrupa'sında genellikle devletler küçülerek yerlerini sivil toplum gruplarına bırakırken Fransa'da devlet, sivil toplum unsurlarının güçlerini elinde toplayarak ön plana çıkmıştır. Fransa'da İngiltere'nin aksine devletin ekonomi içerisindeki ağırlığı gittikçe artmaktadır. Buna paralel olarak sivil inisiyatif yerine devlet inisiyatifi giderek artmaktadır.1960'lı yıllarda meydana gelen öğrenci olaylarının öncelikle Fransa'da ortaya çıkmasında devletin

sosyal, siyasi ve iktisadi yaşamdaki baskınlığı yatmaktadır. Özelleştirme düşüncesinin dünyada ön plana çıktığı 1990'lı yıllarda bile ekonomik yatırımın üçte biri kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Çaha, 2000:107). Fransa'da bu durumun nedeni sivil toplum kuruluşlarının seslerini duyurmalarının engellenmesi ve siyasi, sosyal ve ekonomik alanda geri planda kalmalarının istenmesinden kaynaklanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan uluslararası kurum ve kuruluşlar devletlerin mutlak otorite olduğu anlayışını ortadan kaldırarak sivil gelişmeleri desteklemeye çalışmıştır. Sovyet ve Doğu Avrupa'daki merkezi, bürokratik devlet yapılarının başarısız olması ve çökmesi ile beraber sivil toplum olgusu canlanmıştır. Devletçi yapıların başarısızlığı ile bireyin önemi artmış, yeni STK'lar kurulmuş ve katılımcı bir sivil toplum anlayışı öne çıkmıştır.(Çepel, 2006:551)

Doğu Avrupa ülkelerinde sivil toplumun gelişimi Batı Avrupa ülkelerine oranla daha geç olmuştur. Bunun nedeni, Batı Avrupa'da sivil toplumun temel özelliği hukuk ekseninde özgün ve devletten bağımsız örgütlerin gelişmiş olmasına rağmen Doğu Avrupa'da sosyalizmin etkisi ile bu tür örgütlerin gelişmemiş olmasıdır. Doğu Avrupa'da egemen olan sosyalist rejimler, devlet mekanizmasını komünist parti aracılığı ile topluma egemen hale getirmişlerdir. Bu ülkelerde sivil toplum etkisiz hale getirilerek parti öncülüğü adı altında toplumu her yönüyle kuşatan totaliter bir sistem kurulmuştur (Doğan, 2002:253).

Sosyalist ülkelerde devletin, mülkiyetin tümünü kamulaştırmasıyla sivil toplumun gelişmesi için temel olan en önemli dayanak ortadan kaldırılmıştır. Sosyalist ülkelerde devlet sadece ekonomik alana müdahale ile sınırlı kalmamış, tek tip bir ideolojiyi toplumun tümüne yaymak ve bireylerin iç dünyasına yerleştirmek için kültürel, bilimsel ve entelektüel alanların tümünü tekeline alarak benimsetmeye

çalıştığı ideolojiyi buralara hakim kılmaya çalışmıştır. Sosyalist ülkelerde komünist partilerin dışında herhangi bir örgütlü oluşuma izin verilmemiş, halkın kendi sorunlarını yöneticilere ulaştırmak için tüm aracı kanallar tıkanmış, bu da halkın kendi isteklerini ancak isyancı eylemlerle açığa vurmasına yol açmıştır. 1956 yılında Macaristan'da, 1968'de Çekoslovakya'da halk siyasal sistemin baskıcılığına karşı topluca ayaklandı. Ancak komünist rejimlerde, sivil toplumun tekrardan sağlamaya yönelik ilk ciddi hareket olarak Polonya'daki 1976 yılında İşçi Savunma Komitesi'nin kuruluşu gösterilebilir. Bu komite keyfilik, resmi politikalarda bozukluklar gibi sorunlara yönelik halkı devlete karşı harekete yöneltmiş ve böylece komitenin yapısı dayanışma hareketine dönüşmüştür. 1980'lı yıllardan sonra Doğu Avrupa'da sivil toplum unsurlarına tekrar rastlanılmaya başlanılmıştır (Çaha, 2000:115).

Bir Doğu Avrupa ve AB Üyesi devlet olan Macaristan'da sivil toplum kuruluşlarının sayısındaki artışta komünizm sonrası dönemde ülkede demokrasiyi yerleştirmek için gösterilen çabaların büyük etkisi vardır. Macaristan'da sivil toplum kuruluşlarının bu gelişimi kendisi gibi komünizmden çıkan diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine iyi bir örnek olmuştur. Bu nedenle Macaristan sivil toplum politikası açısından bölgede en iyi durumda olan ülkedir. Macaristan'da komünizm sonrası herhangi bir idari kuruma olan güven eksikliği nedeniyle kayıt işlemleri en güvenilir kurum olarak görülen mahkemelere verilmiştir (İZR, 2006:4).

Kamusal ve özel alanların yoğun bir parti devlet denetimi ve baskısı altında olduğu sosyalist düzenlerde demokratikleşme, özgürlük kavramları devlet dışı oluşumlarla özdeşleşmektedir. Demokrasiye geçiş sürecinde Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde sivil toplum demokrasinin asli unsuru, sivil toplum kuruluşları ise demokrasiye geçiş sürecinin motor gücü kabul edilmektedir. Devlet merkezli otoriter sistemlerden geçerek Batılı demokrasiye yönelen bu ülkelerde, muhalefet devlet dışında, sivil alanda kendini göstermektedir (Erözden, 2005:176-186)

Doğu Avrupa ülkelerinde sonuç olarak, sosyalist rejimlerin ortadan kalkmasıyla modernleşme sürecine giren bu ülkelerde sivil toplum hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu ülkelerden çoğu 1992 yılındaki Maastrich Antlaşması ile sosyal, ekonomik ve siyasal birlik olan Avrupa Birliğine katılmaya çalışmıştır. 2000’li yıllarda Doğu Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda sivil toplumun gelişimini sağlayacak hukuki düzenlemeler meydana getirilmiş, demokratik bir ortama geçiş süreci başlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi ile ‘birey’ merkezli düşünceler ön plana çıkmış ve baskıcı devlet anlayışı ortadan kalkmıştır.

3.2.Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi

Sivil toplum kavramı, Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğunun özellikle son dönemlerinde kendini hissettirmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda, ‘güçlü, merkeziyetçi devlet geleneği’ sivil toplumun temel unsuru olan özerk sosyal sınıfların gelişimini engellemiştir. Devletin kurumsallaşması, güçlü bir merkeziyetçi bürokratik geleneği beraberinde getirmiştir. Bu gelenek içinde, merkeziyete karşı olabilecek güç odaklarına hiçbir biçimde müsamaha gösterilmemiştir’(Çaha 2000:150).

Osmanlının siyasetinde sivil toplumun potansiyel üç unsurundan söz edilebilir. Birincisi millet unsurudur. Millet sisteminde, teorik olarak siyasal örgütlenmenin temelinde farklılığı esas almakta, farklı dindeki, ırktaki insanlara siyasal,sosyal, kültürel yaşam hakkı tanınmaktadır. İkinci unsur, loncalardır. Birer sivil toplum görüntüsü veren loncalar, mesleki gruplaşmadan doğmuş, hiyerarşik yapıda örgütlenmiş esnaf birlikleridir. Birer sivil toplum görüntüsü veren loncalar, bu görüntüsünden Padişahın güçlü veya zayıf olmasına bağlı olarak uzaklaşıp yakınlaşabilmektedir. Güçlü bir Padişahın varlığı halinde merkezi otorite güçlendiği için, loncaların etkisi azalmaktadır. Üçüncü unsur ise tarikatlardır. Devlet ile toplum arasındaki bugünkü anlamda baskı grupları olmadığı için doğan boşluk tarikatlar ile doldurulmuştur. Ancak tarikatların, insana bağlı olduğu grup dolayısıyla varlık

kazandırdığı, bireysel etkinliği öne çıkarmaması, hatta insanı yok sayan bir anlayışa sahip olması nedeniyle sivil topluma özgü bir nitelik taşımadığı görülmektedir (Tosun, 2001:219).

Osmanlı siyasal kültürü, sivil topluma temel teşkil edecek nitelikte değildi. Osmanlı siyasal kültürü, öteden beri muhalefet olgusuna antipatiyle yaklaşmıştı. Osmanlıda sivil toplumu teşkil edecek unsurlar, merkeze bağlı kalmışlardır. Bu bağımlılık ekonomik, kültürel ve idari temellere dayanmıştır. Batı Avrupa'nın siyasal tarihinde devlet otoritesi karşısında nispi özerkliğe sahip olan ve kendi değerleri üzerinde bir bütünsellik gösteren sivil toplum unsurları Osmanlıda yoktur. Bu unsurları varlık olarak görebiliriz; ancak merkezi idare karşısındaki durumları itibarıyla kendi normlarını ve salt kendilerine özgü kurallar ve ilişkiler geliştirememişlerdir (Çaha, 2000:158).

Osmanlı İmparatorluğunda 16. ve 17. yüzyıllardan başlayarak, devletin dünyada meydana gelen değişimlere ayak uyduramaması nedeniyle bir gerileme dönemi başlamıştır. Batıda gelişen sanayi ve bu gelişmenin ihtiyacını karşılamak için gerekli olan hammadde ihtiyacı, yeni pazarlar edinilmesi ihtiyacı nedeniyle dışarıya açılmış, Osmanlıda ise sanayinin gelişmediği, kapalı ekonomisi ile emperyalist güçlerin müdahalesine açık hale gelmiştir. Bu müdahaleleri engellemek için bazı atılımlar yapılmış, bu atılımlar Batılılaşma politikasının birer ürünü olan Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini getirmiştir. Osmanlı'da ilk parlamento girişimi olması ve padişahın yetkilerine bazı kısıtlamalar getirilmesi nedeniyle Meşrutiyetin yeri Türk demokrasi gelişimi açısından önemlidir. 1876 yılında ilk Osmanlı Anayasası olan 'Kanuni-Esasi' ilan edilmiştir. Bu anayasa ile 'Meclis-i Umumi' adı altında bir parlamento kurulmuştur. Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde sosyal ve siyasal alanda birçok örgütlenme olmakla beraber bu örgütlenmelerin katılım mekanizması içerisinde yer almasını sağlayacak yapı mevcut değildi. Osmanlı İmparatorluğunun monarşik, merkeziyetçi yapısı örgütlenmelerin, katılım mekanizmasının içerisinde

yer almasını engellemekteydi. Bunun sonucu olarak, 1878 yılında kurulan meclis dağıtılmış ve ülke tekrar mutlakiyetle yönetilmiştir (Özbudun, 1998:4).

1923 yılı Türkiye tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu tarihte ilk defa basit anlamıyla halkın kendi kendini yönetmesi şeklinde özetlenebilen Cumhuriyet rejimi ilan edilmiştir. Bu devrim ile tam bağımsızlık, ulusal egemenlik ilkeleri ışığında çağdaş bir Devlet düzeni hedefine yönelik ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet’le birlikte ilahi ve geleneksel egemenlik ilişkileri yerine ulusal ve dünyevi bir egemenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Halkın egemenliğini esas alan Cumhuriyetin amaçlarını kısa zamanda gerçekleştirebilmek için bir takım siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik devrimlerin uygulamaya konulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 Anayasası, Medeni Kanununun kabulü, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, harf devrimi ve daha birçok devrim ile milli egemenlik sisteminin yerleşmesi ve pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’te partiler ve sendikalar gibi sivil toplum kuruluşlarının kurulmasını, geliştirilmesini ve çok partili bir hayata geçilmesini istemiştir. Ancak Atatürk döneminde çok partili siyasi parti denemesi çeşitli nedenlerle gerçekleşmemiştir (Özbudun, 1998:12).

Çok partili düzene geçişin ardından sivil, özgürleştirici söylemlerle işbaşına gelen Demokrat Parti(7 Ocak 1946) döneminde, uygulamadaki bazı sıkıntıların oluşması, özgürlükçü söylemlerin yerine getirilmediğinin bir göstergesi olmuştur. Bu dönemde basına, muhalefete sansür uygulanması, halkın iradesinin cezalandırılması (Kırşehir’in ilçe yapılması-Karakuş Adaleti-) şeklindeki uygulamalar sivil örgütlerin katılımıyla gerçekleşen demokratik katılıma darbe vurmuştur.

27 Mayıs ihtilalinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası temel hak ve özgürlükleri güvence altına almıştır. 1960’lardan itibaren sosyal ve siyasal özgürlüklerin hukuksal çerçevesinin geniş tutulması sonucu katılımcı ve çoğulcu bir demokrasi kültürü oluşmuştur. Bu dönemde vatandaşlar değişik sivil yada siyasal

örgütlenmelerde yer almıştır. Etkin katılım örnekleri sergilenmiştir.1960'da 282.962 olan sendikalı işçi sayısı 1971'de 1.200.000'e yükselmiştir (Güzel, 1996:233).

1961 Anayasasının, sivil toplumun gelişmesi için gerekli olan düzenlemeleri içerdiği söylenebilir. Bu dönemde, temel hak ve özgürlüklerin sivil toplum için gerekli ön şart olduğunun farkına varılmış, ancak sadece bunun sivil toplumun varlığı için yeterli olmadığı görülememiştir. 1961 Anayasası, sivil toplum için özgürlükler ortamını yaratmıştır. Bu dönemde katılımcı demokrasi esas alınmıştır. Ancak siyasal kutuplaşmanın varlığı, sivil toplumun siyasal alan içerisinde kaybolmasına neden olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında iki neden vardır. Birincisi, sivil toplumun kendinden olmayanı dışlaması yani çoğulcu sivil toplum yapısının geliştirilememesi, ikincisi siyasal karar alıcılarının muhalefeti dikkate almamasıdır (Görün, 2006:436).

1961 Anayasasının getirdiği özgürlükçü hava, toplumun dinamik yapısı, özgürlüklerin bir anlamda yanlış kullanılması, toplumda meydana gelen kaos ortamı sonucunda, 1971 muhtırasını ardından da 12 Eylül 1980 ihtilalini getirmiştir. 1980 askeri müdahalesi ve sonrası ile ilgili siyasal analizlerde sıklıkla belirtildiği gibi bu müdahale ile Türk toplumu politikadan arınma sürecine sokulmuş ve devlet neredeyse bu dönemde toplumun tamamını kontrol altında tutmuştur (Onbaşı, 2005:65). 1982 Anayasası ile yeni toplumsal yapının hukuki çerçevesi çizilmiştir. Anayasa ile sendikal özgürlükler önemli ölçüde kısıtlanarak, dernek ve sendikalara siyaset yasağı getirilmiştir. Toplu sözleşme ve grev hakları sınırlandırılmış, siyasi partiler kapatılmıştır. Bütün bu olumsuz süreç, 1980'lerin sonlarına doğru merkeziyetçi, otoriter devlet yapısının toplum üzerindeki baskısının azalmasıyla siyasal katılım alanı yeniden hareketlenmiştir (Özbudun,1998:43).

1980 sonrası dönemde önemli bir ivme kazanan kadın hareketleri de sivil toplumun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Kadın hakları konusunda mücadele veren kişilerin sayısı hızla artmış ve kadınlar cinsel özgürlük, tecavüz, kadına karşı şiddet gibi konularda giderek seslerini duyurmaya başlamışlardır. Kadın kuruluşları bu dönemde hem sivil toplumun gelişimini hem de sivil toplum tartışmalarını hızlandıran önemli bir faktör olmuştur. 1990'ların ikinci yarısından itibaren ülkenin gündemini oluşturan AB'ye tam üyelik çerçevesinde devam eden müzakerelerde sivil toplumun gelişmesinde faydası olmuştur. Avrupa Birliği ve diğer bazı kuruluşlar tarafından finanse edilen bazı projeler Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir (Onbaşı, 2005:67).

Batı Avrupa'da sivil toplum-devlet ilişkisinde İngiltere bireye daha çok öne çıkaran bir politika izlemesine rağmen Fransa'da baskın devlet anlayışı ön plana çıkmıştır. Türkiye'de, Fransa'nın etkisinde kalarak devletçi bir politika izlemiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında insanlar yurttaş olarak değil uyruk olarak diğer bir anlatımla iktidara boyun eğmesi gereken bireyler olarak algılanmaktadır. Ancak tarihsel gelişim sürecinde bu algılayış sonucu oluşan politikalar yerini bireyi esas alan, bireyi öne çıkaran politikalar bırakmaktadır (Akatay-Sevinç, 2004:94).

Sonuç olarak Türkiye'de sivil toplum kavramının gelişimi batı ülkelerinden farklı bir seyir izlemiştir. Bunun en önemli nedeni, batı toplumlarında sivil toplumun gelişimini sağlayacak zeminin mevcut bulunmasıdır. Türkiye'de sivil toplum unsurları Osmanlı'dan itibaren oluşmaya başlamış ve Cumhuriyet döneminde çok partili yaşama geçişle sürmüştür. Bu dönemdeki STK'lar devletten bağımsız olarak hareket edememiş, devletin etkisinde çalışmalarının sürdürmüştür.

4-Demokrasi, Özgürlükler ve Haklar Çerçevesinde Sivil Toplum

Sivil toplum ancak demokrasinin olduğu bir yerde gelişebilir. Demokrasi katılımı getirmekle beraber katılım sürecinde sivil toplum kuruluşları önemli bir yer tutar. Sivil toplum beraberinde örgütlenme özgürlüğünü ve kolektif hakkı da getirmiştir. Burada sivil toplum demokrasi açısından ele alınıp özgürlükler ve haklar çerçevesinde değerlendirilecektir.

4.1. Özgürlükler ve Hak Kavramı Çerçevesinde Sivil Toplum

Sivil toplum kuruluşlarının varlığı bazı hakları ortaya çıkarmaktadır. Sivil toplum kuruluşları kurmak, içerisinde olmak medeni, bireysel haktır. İnsanlar, ortak bir gayeyi gerçekleştirmek amacıyla belli bir çerçeve içerisinde bir araya gelmektedir. Bu medeni hakkın temelinde gönüllülük ilkesi yatmaktadır. Gönüllülük ilkesini bir hak söylemi ile biçimlendirirsek, negatif karakterli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Devletin bu haklara karışmaması, başka bir anlatımla bu alana devletin müdahale etmemesi, negatif durması gerekir. Devletin müdahalesi sadece pozitif bir yükümlülük gerektirir. Kamu otoritesi olarak her bir Devlet organı, olumlu faaliyetler içerisinde olmalı, sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi için ortam hazırlanmalı, sivil toplum kuruluşlarının rahat bir şekilde kurulmasına, işlevlerini yerine getirmesine yardımcı olmalıdır. Devlet, sadece kendinden kaynaklanan, olumsuz, önleyici eylemleri gerçekleştirmeme yükümlülüğü altında değil aynı zamanda Devlet dışı birtakım kuruluşların örneğin; bazı örgütlerin, güç odaklarının sivil toplum kuruluşları üzerindeki etkisini azaltmak zorundadır (Erdoğan, 1997: 148).

Sivil toplum kuruluşlarındaki kolektif hak kavramı egemendir. İnsan hakları, kolektif hakkı da içinde barındırır. Ancak kolektif hakların birey haklarıyla zaman zaman çatışma içine girmesi mümkündür. Böyle bir ihtimal, kolektif varlığın onu oluşturan bireylerden bağımsız bir varlığa sahip olduğunun veya kolektif hakkın

birey haklarına üstün bir kategori olduğunun düşünüldüğü durumlarda ortaya çıkabilir. Bu düşüncenin insan haklarıyla kategorik olarak bağdaşmadığı açıktır. Bazı yazarlar bu çatışmanın bir öncelik sorunu olarak ortaya çıkabileceğini belirtmektedirler. Bu durumda makul çözüm, ‘bireysel hakların toplu haklara feda edilmemesi, her iki kesim arasında topluluk despotizmine yol açmamak koşuluyla bir denge kurulması yolundadır. Bu yaklaşımdan çıkan sonuç bireysel hakların toplu haklar yorumuna yön veren bir ölçü niteliği taşıdığıdır (Akıllıoğlu, 1995:35).

Sivil toplum kuruluşlarının varlığı örgütlenme özgürlüğünü ortaya çıkarmıştır. Özgürlükler, insan haklarının doğal bir sonucudur. İnsan haklarının özgürlükten kaynaklanması, bu hakların kendisinden türediği, onun özgürlük olduğu anlamına gelir. Bu nedenle özgürlük kavramının üzerinde durulması gereklidir. Özgürlük kişinin, hayatını kendi tercihlerine göre kurma çabasının başkalarınca – özellikle siyasi otorite tarafından- keyfi olarak engellenmemesi demektir. Özgürlük negatif bir durumun ifadesidir. Daha somut olarak özgürlük, kişinin eylem olanaklarının kısıtlanmamasını ifade eder. Bu anlamda özgürlük ahlaki özerkliğinde, yani kişinin eylemlerinin kendi seçimlerinin ürünü olmasının da temelidir (Erdoğan, 1997:135).

Örgütlenme özgürlüğü, insanların belirli, hukuka aykırılık oluşturmayan bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelme özgürlüğü olarak tanımlanabilir. Uluslararası alanda bu özgürlük metinlere yansımıştır. Türkiye bu sözleşmelere taraf olduğu için bunlara uymak zorundadır. Bu metinlere örnek olarak, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 22.maddesini örnek olarak gösterebiliriz. Türkiye'nin 15 Ağustos 2000 yılında imzalayıp taraf olduğu bu sözleşmede, örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 22. maddesinde, herkesin başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğüne sahip olduğunu, bu hakkın, kendi menfaatlerini korumak için sendika kurma ve sendikaya katılma hakkını da içerdiği vurgulanmıştır. Bu maddenin ikinci fıkrası ile hukuken öngörülmüş ve

demokratik bir toplumda gerekli olan sınırlamaların dışında başka bir sınırlama konulamayacağı belirtilerek örgütlenme özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Bu madde hükmünün uygulanması bakımından, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin idaresine hem negatif hem de pozitif yükümlülükler düşmektedir. 1954’de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylayan Türkiye, 1987’de bireysel şikayet başvuru hakkını vatandaşına tanıdığı için, devletin bu sözleşmenin hükümlerini uygulanması açısından uluslararası denetimin varlığını kabul ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca 2004 yılında Anayasanın 90. maddesindeki yapılan değişik ile, temel hak ve özgürlükler ile ilgili olan uluslararası antlaşmaların normlar hiyerarşisinde kanunların üstünde olduğunun kabul edilmesiyle, bu nitelikteki uluslararası antlaşmaların uygulanması, Avrupa Birliği sürecinde devamlı denetim altında olup, uygulama aşaması güncel konulardan biri olacaktır.

4.2.Demokrasi Çerçevesinde Sivil Toplum

Günümüz toplumlarında pek çok işlevi yerine getiren STK’ların özellikle siyasal mekanizmanın kararları karşısında önemli bir baskı unsuru olarak öne çıkmalarında, temsili demokrasinin yaşadığı kriz doğrudan belirleyici olmuştur. Toplumsal yaşamın gittikçe karmaşıklaşmasına bağlı olarak toplumsal hareketler ve beraberinde istemler çeşitlenmiştir. Batı dünyasında aşırı bürokratlaşan, teknokratlaşan ve hantallaşan siyasal yapılar, toplumsal hareketlerin istemlerini yerine getiremeyince temsili demokrasilerde güven krizi boy göstermiştir. Temsili demokrasinin yaşadığı güven krizi somut olarak oy verme edimine yansımıştır. Oy veren kitlelerle oy verdikleri partiler arasında bağlar zayıflamış, seçimlere katılım oranı düşmüştür. Toplumdaki insanların ihtiyaçlarını cevap veremeyen klasik yurttaşlık anlayışının yerini, yeni toplumsal hareketler öncülüğünde doğrudan katılımcı örgütlenmeler almaya başlamıştır (Belge, 1998:29).

STK’ların güçlenmesinin bir nedeni de geleneksel klasik demokrasinin veya temsili demokrasinin yetersizlikleri olarak görülmektedir. Toplum karmaşıklaştıkça,

katılım talepleri arttıkça geleneksel demokrasi, bu talepleri karşılayamaz oldu. Geleneksel demokrasi 1950'ler de toplum bu kadar karmaşık ve talepler bu kadar yüksek değilken bir dereceye kadar tatmin edici sonuçlar veriyordu, ama 1980'lere 1990'lara gelindiği zaman ortaya bir çelişki çıkmaya başladı. Bu çelişkinin sonuçları olarak vatandaşlar eskisi gibi yönetilmeyi kabul etmemeye, daha fazla itiraz etmeye ve baş kaldırmaya başladılar. Bu durum STK'ların güçlenmesinde önemli bir etkisi olmuştur. Liberal demokrasinin yöntemleri, temsili demokrasinin temel kuralı olan seçimler yetmemeye başlamış ve bazı yazarların 'katılım devrimi' dedikleri bir döneme girilmiştir (Şenatalar, 2000:11).

Demokratik rejimlerde halkın rejimin işleyişine katılma yolları klasik olarak siyasi partiler ve seçim olarak belirlenmiştir. Bugün ise yönetim organlarının işleyişine siyasal katılım yolları gelişmekte ve farklılaşmaktadır. Siyasal katılma kavramının ve anlamının gelişmesine yol açan en önemli unsur ve kavram baskı gruplarının siyasal hayata müdahalesi ile olmuştur. Dernekler, sendikalar, vakıflar gibi baskı grupları siyasal iktidarı gerek yasama sürecinde gerek yürütme sürecinde sürekli olarak etkilemeye ve kendi talepleri ve çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle, seçime katılma olgusu, katılımın tek yolu olmaktan çıkmakta ve vatandaşların siyasal yaşamın işleyişine katılmalarını sağlayacak yeni araç ve kurumlar ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, demokratik çoğulcu sistemde çok sesliliğin ve siyasal kararların alınması sürecine katılabildiği oranda bireyin örgütlü olarak sesini duyurabilmesinin en önemli uygulama araçlarından birisidir (Pınarakar,2007:4). Günümüzde yurttaşın sadece seçme ve seçilme haklarını kullanarak yönetime katılması ve gerekirse onu doğrudan denetlemesi yerine, baskı ve çıkar grupları aracılığıyla dolaylı olarak katılması ve denetlemesi de söz konusudur.

Sivil toplumun demokrasi ile ilişkisi çerçevesinde en önemli işlevi

devleti teknik bir örgüt haline getirmesinde kendini göstermektedir. Devleti insanüstü bir kurum olmaktan çıkaran bu anlayış, devleti ulaşılamaz, sorgulanmaz, yarı-tanrısal bir otorite olmaktan çıkarıp, eleştirilebilen, sorgulanabilen, gerektiğinde hataları siviller tarafından ortaya konabilen bir teknik örgüt olarak algılamaktadır (Çaha, 1997:30).

Avrupa Birliği 1960'lı yıllardan itibaren demokrasi ve insan haklarının yaygınlaştırılmasına yönelik belirgin bir tavır geliştirmiştir. 1962'de kabul edilen Birkelbach Raporu, ancak demokratik uygulamaları ve insan hak ve özgürlüklerini garanti eden ülkelerin Topluluk üyesi olabileceğini belirtiyordu. 1970'li yıllarda ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kapsamında insan haklarının uluslar arası bir boyut kazanmasına yardımcı olan Helsinki süreci, insan hak ve özgürlüklerini Avrupa Topluluğu politikalarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Özellikle bu dönemde Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi otoriter devlet geleneğine sahip ülkelerin üyelik başvuruları karşısında, insan haklarına saygı ve demokrasi, Topluluğun başlıca değerleri ve hatta siyasi temeli olarak savunulmuştur. Bugün Birliğe üyeliğin ön şartı, aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarına saygı ve azınlıkların korunmasını teminat altına almasıdır. Kopenhag kriterlerinin siyasi boyutunu oluşturan bu şartlar, Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda atması gereken en önemli adımların özünü teşkil etmektedir (Erkoçak, 2003:42).

5. Avrupa Birliği ve Sivil Toplum

AB'de sivil toplum, vatandaşların sorunlarının sebeplerini belirleyip, toplumun ihtiyaçlarının giderilmesine katkıda bulunan bir olgu olarak görülmektedir. Özellikle AB Komisyonu'nun Sivil Toplum Kuruluşları hakkında yayınladığı tartışma belgelerinde belirttiği üzere şeffaf bir toplumun önemi vurgulanmaktadır. AB'ye göre, STK'lar; toplumdan

dışlanan veya ayrımcılığa maruz kalan kişileri harekete geçirmekte ve onlara destek sağlamakta, ayrıca kalkınma politikalarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynayarak siyasetçiler için bir uyarı sistemi fonksiyonunu üstlenmektedirler. Bu sebepten dolayı, aday ülkeler üyeliğe hazırlanırken sivil toplumlarının geliştirilmesi yönünde AB tarafından teşvik görmektedirler. Türkiye de AB üyeliği için yürüttüğü uyum sürecinde demokrasi ve insan hakları kriterlerine uyma taahhüdünde bulunmuştur. Türkiye için 2001 ve 2003 yıllarında hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgelerinde de, Avrupa Birliği bu alandaki eksikliklerimize işaret etmiştir. STK'ların örgütlenme özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması da bu eksikliklerin en önemlilerinden birini oluşturmaktadır (Erkoçak, 2004:20).

Avrupa Birliğine üye ülkelerde sivil toplum örgütlenmelerinin gelişimine önem verilmektedir. Estonya'da son yıllarda kar amacı gütmeyen sektörün ve sivil toplumun gelişimi ve sürdürülebilirliği konusunda her açıdan önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sivil toplum düşüncesi tabanda yer etmeye başlamış ve kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar hem kamu sektörlerinden hem de özel sektörden destek almayı başararak gitgide daha fazla tanınmaya ve kabul görmeye başlamışlardır. Sektörün büyüklüğüne, dinamik yapısına ve kaydedilen hızlı ilerlemelere rağmen, STK'ların devlet düzeyinde alınan kararları ne şekilde etkileyebileceği ya da sürdürülebilir bir finansman desteğini nasıl sağlayabilecekleri gibi temel bazı sorunlar hala çözülememiştir (SKIP, 2006:260).

Macaristan'da sivil toplumun gelişmesi için 12 yıl önce NIOK adlı bir vakıf kurulmuştur. Vakıf, STK'lara mali danışmanlık, fon artırımı, büro kullanımı, kütüphane, firmalar, bilgilendirme, iş teklifleri, eğitim olanakları, toplumsal duyarlılığın artması, medya kampanyaları, hukuki rehberlik destek hizmetleri vermektedir. Macaristan'da sivil toplum ile ilgili yasa 1987

yılında çıkmış, bunu 1989 yasası izlemiştir. 1995 yılında yeni bir düzenleme yapılmış ve 1996 yılında yüzde bir yasası çıkmıştır. 2002 yılındaki hükümet değişikliği ile STK politikaları da yeni bir yön almıştır. 2003 yılında hükümet sivil stratejisini yayınlamış (Civil Strategy of Government) ve 2003 yılında Ulusal Sivil Fon(National Civil Fund) yasasını çıkarmıştır. 1997 yılında yürürlüğe giren ‘Kamuya Yararlılık’ yasası ile Macaristan’da kamuya yararlılık statüsü oldukça geniş kapsamlı tanımlanmıştır. Yaklaşık 30.000 kuruluş bu statüye sahiptir. Gerekli kriterleri yerine getiren STK’lara bu statü verilebilmektedir. Macaristan Kamuya yararlı kuruluş ve kamuya yararlı etkinlik gibi iki ayrı kavram tanımlamıştır. Kamuya yararlı etkinliklerin kapsamı daha geniştir ve yüzde 1’den pay alabilmektedir. Kamuya yararlı kuruluş gerekli kriterleri yerine getirmese önce uyarılmakta ve daha sonra da mahkeme kararı ile statüsü geri alınabilmektedir. Çevre örgütleri arasında güçlü bir dayanışma vardır. Her hükümet organına temsilci seçilip gönderilmektedir (SKIP, 2006:276).

Danimarka’da sivil toplum sektörünü tanımlamak için ‘ Gönüllü Sektör’ kavramı kullanılmaktadır. Danimarka’da sivil toplum belirleyen faktör gönüllülüktür. Gönüllü kuruluşların büyüklüğü tematik alandan alana ve kuruluştan kuruluşa değişmektedir. Gönüllü toplumsal etkinlikler kabul edilmiş bir ‘sivil etkinliktir’. Sektörde bir milyon gönüllü olduğu sanılmaktadır. Gönüllü katılımın arkasında yatan temel etken ‘aktif vatandaş olma’, ‘iyi bir insan olma’, ‘saygılı bir Danimarkalı olma’, ‘insanlara yardım etme’ arzusudur. Danimarka’da her kişi en az 3.6 sivil toplum kuruluşuna üyedir. Halkın sivil toplum kuruluşlarına güveni yüksektir (SKIP, 2006:285).

AB’ye üye ülkelerin sivil toplum yapılanmasına bakıldığında, Avrupa Birliğine üye ülkeler de sivil toplum oluşumlarına önem verdiği

görülmektedir. Türkiye'deki çalışmalarda, yeni çıkan kanunlarda sivil toplum olgusuna önem verildiğini göstermektedir. Türkiye'de sivil toplumla daha etkin ve şeffaf bir diyalog kültürü yerleşmeli, STK'ların kamusal karar verme mekanizmalarına katılması konusu çok iyi değerlendirilmelidir. Sivil toplumun, üçüncü bir sektör olarak güçlenmesi, ve aynı zamanda yasama ve yürütme güçleriyle etkileşimi, hukuk devletinin korunmasında ve demokratik katılımçılık seviyesinin yükselmesinde çok önemli bir rol oynayacaktır. Gerek devlet gerek sivil toplum, AB sürecinde Türkiye'nin kat etmesi gereken mesafeyi hızlı ve etkin biçimde kat edebilmesi için işbirliği içerisinde olma gerekliliğini kavramıştır. Bunun sonucu olarak özellikle önümüzdeki dönemlerde sivil toplumun gelişmesi noktasında adımlar hızlı bir şekilde atılmalı, hukuki düzenlemelerin uygulamada da işlerlik kazanması sağlanmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

AB UYUM SÜRECİNDE DERNEKLER HUKUKU

Dernekler sivil toplum kuruluşları içerisinde, özellikle siyasi ve kültürel alanlarda, toplumun her kesimine nüfuz eden bir yapıya sahiptir. Toplumdaki insanların çoğunluğu bir şekilde ya bir dernek üyesi olarak yada derneklerin verdiği hizmetlerden faydalanarak, dernekler ile ilişkiye girebilmektedir.

Dernekler, kentleşme ile ortaya çıkan yabancılaşma sonucu yalnız kalan halkın, benzer fikirlere sahip bireylerin bir araya gelerek fikirlerini paylaşmak ve varlıklarını devam ettirmek için kurulan örgütlenmelerdir. Kültür, dayanışma ve hayır örgütleri olarak bilinen bu örgütlenmeler, bireylerin tek başlarına yapamayacakları işleri, arzu ettiklerini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuşlardır.

Derneklerin sanayinin gelişmesi ve sanayi toplumunun oluşmasıyla geliştiği söylenebilir. Sanayileşmenin etkisi ile kapitalist ekonomiye geçilmiş, ekonomik gelişmeler sonucu işbölümü ve uzmanlaşma artmıştır. Böylece tek tip insanların yaşadığı toplum tipinden kültür seviyeleri artmış, fikir ve çıkar çatışmaları olan insanların oluşturduğu toplum tipi ortaya çıkmıştır. Bu toplum yapısında birbirlerinden fikir ve görüşleri ayrı olan grupların kendi görüşlerine sahip olan bireylerle bir araya gelme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Böylece bireylerin örgütlenmelere gitmeleriyle de dernek tipi örgüt yapılanması ortaya çıkmıştır(Şahin ve Dönmez, 2004:322).

1. Derneklerin Tarihsel Gelişim Süreci

Roma döneminde dernekler olgusu kendini göstermektedir. Roma döneminde dernekler, collegium ve sodalitas diye ikiye ayrılmıştır. Collegium'lar, esnaf ve tacirlerin kurduğu derneklerdir. Belli bir iş kolunda yada başka bir ekonomi

kesiminde faaliyet gösteren kişiler, karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak ve giderek ortak yararlarını korumak için bu tip birlikler kurarlardı. Devlet hizmetinde çalışan memurlar da bu tip dernekler kurma yoluna gitmişlerdir. Meslek birliklerinin(collegium) ortaya çıkışı, Krallık dönemi'ne Roma'nın ikinci kralı Numa Pompilius zamanına kadar geri gitmektedir. 12 Levha kanunu dernek kurma özgürlüğünü getirmiştir. Sodalitas'lar ise dini derneklerdir. Tanrılar için törenler düzenlemek, dini bayramları birlikte kutlamak gibi amaçlara yönelik olan bu derneklerin kurulması izne bağlanmıştı (Küçük, 2005:26).

Avrupa toplumlarının demokratikleşmeye başlaması ile özellikle dünya çapında insan haklarının çok hızlı yayılması, insan haklarının korunmasına yönelik ilk derneklerin kurulmasına yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ve sonraki yirmi yılda farklı amaçlarla pek çok dernekler kurulmuştur. Kızılhaç bunlardan biridir. Bu dernekler öncelikli olarak yaralı askerlere yada esirlere değil, savaştan zarar görmüş sivillere yardım amacıyla kurulmuşlardır. Savaşın sonunda mağlup olan ülkelerde görülen grip salgını ve açlık bu yeni derneklerin ilk uğraş alanını oluşturur. Bazı dernekler savaş zamanında ablukanın sürdürülmesine karşı çıkarlar. Bu düşüncelerle kurulan derneklere ve örgütler İkinci Dünya Savaşından sonra daha da yoğun bir şekilde kurulmuşlardır (Ryfman, 2006:20-21).

Türkiye'de derneklerin tarihsel gelişim sürecini Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile birlikte incelenmesi derneklerin nasıl geliştiğinin anlaşılması açısından önemlidir.

Osmanlı İmparatorluğunda derneklerin gelişimi, İmparatorluktaki

reform hareketleriyle ilişkili olarak incelemek gerekir. Reform hareketleriyle birlikte, Batı medeniyetine kapalı tutulan kapılar açılmıştır. Avrupa'nın büyük kentlerinde elçilikler açılmaya başlanmış ve ilk defa eğitim görmek üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde ulemanın dışında Osmanlı'da bir sivil aydın kitlesi oluşmaya başlamıştır. Osmanlı'nın son dönemlerine, hatta Kurtuluş Savaşına yön veren asker-sivil bürokrat oluşumunun temelleri bu dönemde atılmıştır. Tanzimat Fermanı'nda, can güvenliğinin sağlanması, ırz ve namusun, mülkiyetin korunması, vergi gibi konular yer almıştır. Düşünce, dernek kurma, toplantı, çalışma ve sözleşme özgürlüklerinden bu fermanda bahsedilmemiştir (Özbudun, 1998:3).

3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile başlayan dönem bir dönüm noktası olarak yerini almıştır. Bu dönemde, sivil toplumun amacı olan katılımcı siyasal sistemin oluşması amaçlanmış, ancak batılı değerleri savunarak katılımcılık adına bir yerlere gelmiş olan aydınlar kendilerine karşı olan grupların oluşumunu engellemiş hatta bu gruplar üzerinde tahakküm kurmuşlardır(Aksoy- Torun, 2006:51).

19. yüzyılda, Avrupa'da ve batılı tarzda yeni açılan okullarda yetişmiş aydınlar arasından merkezi yönetime muhalif bir hareket ortaya çıkmıştır. Genç Osmanlıların bu muhalif hareketi halktan da destek görmüştür. Bu nedenle Genç Osmanlılar hareketinin, Osmanlı yönetimine karşı sistematik, planlı ve muhalif, ilk sivil toplum hareketi olduğu söylenebilir. Sivil toplumun gelişmesini derinden etkileyen toplantı yapma özgürlüğünü, basın hürriyetini, grev hakkını, dernekleri düzenleyen yasalar II. Meşrutiyet döneminde çıkarılmıştır. Dernek kurma hakkı ilk defa 1908 Meşrutiyet Anayasası'nda sınırlı bir hak olarak tanınmıştır (Toksöz, 2003:142).

Osmanlıda dernekler ile ilgili en önemli gelişmelerden biri 1909 tarihli ‘Cemiyetler Kanunu’’dur. Bu kanun,1901 tarihli Fransız Dernekler Kanunu model alınarak hazırlanmıştır. Cemiyetler Kanunu Osmanlılığı korumayı hedef aldığı için, etnik unsurlara dayalı dernek kurmayı yasaklıyordu (Tosun, 2001:249).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra, 1923 yılında 1909 tarihli kanun değiştirilmiş, dernekler büyük ölçüde yürütme organının denetimine tabi kılınmıştır. Bu durum 1926 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte ise İsviçre Medeni Kanunun benimsenmesiyle Türkiye’ye liberal bir dernekler hukuku düzenlemesi gelmiştir. Türk Medeni Kanuna göre, dernek olma iradesinin açıklanmasıyla, dernekler tüzel kişilik kazanmaktadır. Ancak bu liberal çözüm 1938 yılına kadar varlığını devam ettirmiş, bu tarihte yine Türkiye’nin siyasal yapısına bağlı olarak Cemiyetler Kanununda otoriter bir sisteme geçilmiştir. Bu sistemde derneklerin hem faaliyetleri hem de kapatılmalarını yürütme organına bırakan bir çözüm benimsenmiştir. (Özsunay, 2003:12)

Bu durum 1946 yılına kadar sürmüştü, bu yılda çıkan 4919 sayılı kanunla dernek kurma iradesinin açıklanmasıyla derneklerin tüzel kişilik kazanmasını öngören bir düzenleme gelmiştir. Ancak bu düzenleme kısa bir süre devam etmiş, bu kanunun varlığını sürdürmesine karşın, 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile kısıtlamalar getirmiş, bu durum 1961 Anayasasına kadar varlığını sürdürmüştür.

1961 Anayasası, dernek kurma hakkını, kişinin temel hak ve özgürlükleri kapsamında değerlendirmiş, ancak 12 Mart 1971 muhtırasını izleyen hukuki düzenlemeler dernekler hukukunda önemli kısıtlamalara neden olmuştur. 1972 yılında çıkan 1630 sayılı Dernekler Kanunu aslında bir kısıtlamalar düzenlemesidir. 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri müdahaleden sonra, 2908 sayılı Dernekler

Kanunu yürürlüğe girmiştir (Özsunay, 2003:13). 1983 tarihli 2908 sayılı yasa uzun bir dönem yürürlükte kalmıştır. Avrupa Birliğine uyum sürecinde, bir sıkıyönetim dönemi olan 2908 sayılı kanun, 4.11.2004 tarihinde 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile ortadan kaldırılmıştır.

5253 sayılı kanun çıkartılmadan önce, dernekler ile ilgili düzenlemeler 5231 sayılı kanun ile 17 Temmuz 2004 yılında TBMM’de kabul edilmiş, kanunun yayımlanması amacıyla Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Cumhurbaşkanlığınca, 5231 sayılı kanunun 10. ve 21. maddelerinin bir daha görüşülmek üzere geri TBMM’ye göndermiştir. Cumhurbaşkanının iade gerekçesinde kısaca dernekler ile ilgili bu düzenlemelerin Anayasanın 69. maddesinin 10. fıkrasına aykırı olacağını, derneklerin yurtdışındaki kişi ve kuruluşlardan yardım alabileceğini, bu yardımları siyasi partilere yardım adı altında bağışlayabileceğini, böylelikle Anayasa’nın, siyasi partilerin uyacakları esasları düzenleyen 69. maddesinin 10. fıkrasındaki yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partilerin temelli kapatılacaklarının hükmünün bu kanun ile aşılabileceğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanının iade gerekçesi hukuki açıdan bakıldığında haklı görülebilir. Çünkü Anayasanın 69. maddesi dolaylı olarak siyasi partiler yönünden ihlal edilmektedir. Kanunun bu eksikliğini gören Anayasa Mahkemesi de 5253 sayılı Kanununun 10. maddesinin birinci fıkrasında yer alan ‘adı geçen kurumlara maddi yardımda bulunabilirler’ hükmünün siyasi partiler yönünden ibaresini, esas hakkında karar verilinceye kadar yürürlüğünün durdurulmasına karar vermiştir.

2. Dernek Kavramı ve Unsurları

Derneği iyi kavrayabilmek için öncelikle derneğin ne anlama geldiğini ve derneğin unsurlarının nelerden ibaret olduğunun bilinmesinde fayda vardır.

2.1. Dernek Kavramı

Derneklerin genel olarak tanımı şu şekilde verilmiştir: Dernek, belli bir ideal amacı gerçekleştirmek üzere, yasada öngörülen asgari sayıdaki kişinin, gönüllü olarak bir araya gelmek suretiyle bilgi ve çalışmalarını sürekli olacak şekilde ve belli bir isim altında birleştirdikleri, tüzüğüne göre örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış bir kişi topluluğudur (Öztan, 1998: 44). 5253 sayılı Dernekler Kanunu 2. ve 4721 sayılı Medeni Kanununun 56. maddesinde de dernek; kazanç paylaşma amacı dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları olarak tanımlanmıştır (DM, 2007:15).

Derneğin kavram olarak başka kurumlara benzerliği vardır. Dernek-vakıf ayrımını dayandıkları topluluğa göre yapılır. Dernek bir kişi topluluğu olmasına rağmen vakıf bir mal varlığı topluluğudur. Derneklerin amacı kazanç paylaşmak değildir. Oysa ki ticari şirketlerin amacı, ticari ve iktisadi olup kazanç sağlama ön plandadır.

2.2. Derneklerin Unsurları

Bir şahıs topluluğunun dernek şeklinde tüzel kişilik kazanabilmesi için dört ana unsura sahip olması gereklidir. Bunlar şahıs, amaç, süreklilik ve tüzel kişilik unsurlarıdır. Bu unsurlar bir derneğin varlığı ve oluşumu için gerekli unsurlardır. Dernekler topluluk olduğundan, kurulabilmeleri için, usulüne uygun bir şekilde ortak ideal bir gayenin gerçekleşmesi için, devamlı olarak birleşmeleri gerekir.

2.2.1. Şahıs Unsuru ve Üyelik

Derneği kuran kişilere üye adı verilir. Herkes istediği derneğe kimsenin baskı ve zorlaması olmadan serbestçe üye olabilir. Derneklere üye olabilmek için herhangi bir kurumdan izin alınmasına gerek yoktur. Derneğe üye olma hakkı, bir derneğe üye olma hakkının yanında derneklere üye olmama hakkını da içermektedir. Derneğe üye olan kişi derneğin faaliyetlerine katılabilir, derneğin amaçları doğrultusunda serbestçe faaliyette bulunabilir.

Demokratik ülkelerde, dernek içinde çeşitli faaliyetlerde bulunma sonucunda dernek üyelerinin cezai yaptırımlara uğratılmamaları gerekir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine(AİHS) taraf olan ülkeler bu konuda dikkatli olmalıdır. Türkiye’de uygulanan bazı cezai yaptırımlar yüzünden, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince(AİHM) mahkum olmasına yol açmıştır. Bu kararlara konu olan olayların ilkinde başvuru dernek üyeleri yurtdışına çıkıp çeşitli toplantılara katılmışlar, ancak 2908 sayılı mülga Dernekler Kanunu m.43 gereğince bakanlıktan izin almadıkları için ağır para cezaları ile cezalandırılmışlardır. AİHM, ulusal güvenlik veya kamu düzeni nedenleri ile bile olsa, böyle bir önlemin AİHS m.11 hükmü ile bağdaşmadığını ve örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen m.11 hükmünün ihlal edildiğini belirtmiştir.İkinci davaya konu olan olayda ise, bir derneğin başkanı basın açıklamasına katılmıştır. Yaklaşık 800 kişinin katıldığı bu eylem yasa dışı toplantı olarak nitelendirilmiş, dernek başkanının faaliyeti derneğin tüzüğünde yer alan amaçlara aykırı bulunarak dernek başkanı cezai yaptırıma mahkum edilmiştir. AİHM kendisine yapılan başvuruyu değerlendirmiş, toplantının barışçı nitelikte olup olmaması, şiddete yer verilip verilmediği hiç göz önünde tutulmayarak başvuru dernek başkanı olarak mahkum edilmesini AİHS m.11 hükmüne aykırı bulmuştur (Sezer, 2006:41-42).

İtalya’ya karşı yapılan iki başvuruda idari yaptırımlar söz konusudur. Bu

başvuruları yapanlar yargıç olup Mason dernek üyesidirler. Başvurucu yargıçlar, mason derneklere üyelikleri sebebiyle disiplin cezasına tabi tutulmuşlardır. Disiplin cezasının dayanağı bir tüzük maddesi olup bu madde uyarınca ‘bir yargıç görevde yada görev dışında, göstermesi gereken güven ve saygınlığa layık olmayarak görev ve davranışlarını yerine getiremezse disiplin cezasına çarptırılacaktır.’ Örgütlenme özgürlüğüne müdahale edilen bu davalarda AİHM kanunla öngörülme gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirmiş, ilgili tüzük maddesinin bireyin davranışlarını düzenleyebilmesi için yeterli açıklıkta formüle edilmediği ve anlaşılabilir olmadığını tespit etmiştir. Bu nedenle başvurular İtalya’nın mahkumiyetiyle sonuçlanmıştır (Sezer, 2006:42).

2908 sayılı mülga Dernekler Kanuna göre, derneklere üye olabilmek için gerçek kişi olma şartını arıyordu.5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 2908 sayılı kanun kaldırılmış, derneklere üye olabilmek için gerçek ve tüzel kişi ayrımı ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle derneklere üye olabilecek kişiler arasında bir ayrım yapılmayarak, Derneklerin gelişmelerinin önü açılmak istenmiştir. Tüzel kişilerin derneklere üye olmamaları bazı yönlerden sakıncalı görülmüştür. Örneğin; tüzel kişilerin, özellikle ekonomik güçlerini kullanarak derneğin işlemlerini, amaçlarını yönlendirebilme ihtimali olması nedeniyle derneklere tüzel kişilerin üye olamayacağı kabul edilmiştir. Oysa ki devletin görevi, dernekler ve diğer sivil toplum kuruluşlarına bu çeşit yasaklama getirmek değil, onların gelişmelerine yönelik açılımlar yapmaktır. Demokratik, insan haklarına saygılı bir hukuk devletinden beklenen budur.

2.2.2. Amaç Unsuru

Derneğin ikinci ana unsuru amaçtır. Dernekler, belirli bir amacı gerçekleştirmek için kurulur. Her derneğin, bir tek amacı vardır. Derneklerin birden fazla amacı olamaz. Dernekler kanunu 2. maddesinde açıkça derneklerin kanunlarla yasaklanmamış, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulacağını

belirtmiştir.(DM, 2007:16) Bu amaç, derneği kuranların çoğunluğun değil, tüzükte belirtilen amaçtır. Derneğin amacı kazanç paylaşma dışında, eğitim, yardım,spor, sağlık, sanatın geliştirmesi gibi amaçlar olabilir. Derneğin amacı önemli olduğundan, amaç belirli, anlaşılabilir ve açık olmalıdır. Gerçekleştirme olanağı bulunmayan bir amacın kabul edilmesi düşünülemez.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun bir kararına göre, dernekler kendi amaçlarını gerçekleştirmek için bütün yasal yollar kullanılabilir. Derneklerin faaliyetleri amaçlarına göre, siyasi,dini, kültürel alanlarda faaliyetler olabilir. Dernekler amaçlarını gerçekleştirmek üzere toplantılar düzenleyebilir, basın toplantısı yapabilir, bildiri yada çeşitli yayınlar yayımlayabilir (Sezer, 2006:42).

Türkiye’de dernekler,vakıflar gibi sivil örgütlenmeler ve bu örgütlenmelerin amaçları, amaçlarını gerçekleştirmek için giriştikleri faaliyetler Osmanlı’dan günümüze kadar devlet ve toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Örneğin 1980’li yıllarda kurulan ve amacı nükleer savaşa karşı kamusal bilincin, duyarlılığın uyanık tutulması ve bu doğrultuda faaliyet gösterme olan bir dernek valilik tarafından kapatılmıştır. Derneğin kapatılması ile ilgili yargısal aşamada idarenin yaptığı savunmada, derneğin amacı doğrultusunda faaliyette bulunulacak alanda görevli olan makamın İçişleri Bakanlığına bağlı Milli Savunma Genel Müdürlüğü olduğu, böyle bir amaçla dernek biçiminde örgütlenmenin toplumu paniğe sevk edeceği, yersiz kaygı ve korkunun toplumda uyanacağını, bu işin devletin sorumluluğu altında olduğu, bu nedenlerle kapatma kararının haklı olduğunu ifade edilmiştir. Bu davada görüleceği üzere devletin son zamana kadar sivil toplum örgütlerine bakış açısı, örgütlenme özgürlüğü açısından olumlu değildi. Ancak son zamanlarda devletin ve toplumun sivil toplum kuruluşlarına bakış açısı olumlu bir şekilde değişmiştir. (Tarhanlı, 2003:14)

2.2.3. Süreklilik

Derneğin üçüncü unsuru, sürekliliktir. Derneği oluşturan üyelerin belirli bir amacı gerçekleştirmek için bilgi ve faaliyetlerini bir araya getirmesinde süreklilik aranır. Süreklilikten maksat, derneğin kurucularının süre kaydı koymaksızın birleşmeleridir. Ancak dernek belli bir süre için kurulabilir. Örneğin ‘Ankara Üniversitesi 2002 mezunları Derneği’ gibi. Süreklilikten amaç, ebedilik değildir. Önemli olan kurucuların süre kaydı koymadan birleşmeleridir.

2.2.4. Tüzel Kişilik

Derneğin dördüncü unsuru, tüzel kişilik unsurudur. Tüzel kişiler, gerçek kişilerin aksine maddi bir varlığa sahip olmayan organizmalar olup tek tek bireylerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkarlar. Fakat onu oluşturan bireylerin sahip olduğu iradenin üstünde farklı bir iradeye sahiptir (Öztan, 1998:9). Dernekler, kendilerini meydana getiren kişilerin dışında bağımsız bir kişiliğe sahiptir. Tüzel kişilik kazanamayan topluluk, dernek olabilme özelliğini kazanamaz. Şahıs topluluğunun dernek olabilmesi için, ayrı bir kişiliğe sahip olması gerekir.

3. Derneklerin Kuruluşu, İşleyişi ve Sona Ermesi

Dernekler ile ilgili hükümler, Dernekler Kanununun yanı sıra Medeni Kanunda da düzenlenmiştir. Medeni Kanun’un 56-95 maddeleri arasında, dernekler ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Medeni Kanunun dernekleri ilgilendiren hükümleri ile Dernekler Kanununun hükümleri hemen hemen aynıdır. Dernekler Kanunu, Medeni Kanuna göre daha özel hükümleri düzenleyen bir kanundur. Derneklerin kuruluşunu, işleyişini ve sona ermesini bu kanunlar çerçevesinde AB’ye üye devletlerin mevzuatı ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

3.1. Derneklerin Kuruluşu

Dernek kurmak için önceden izin alma şartı olmasa da, derneğin tüzel kişilik kazanması Medeni Kanun m.59 hükmüne göre derneklerin, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine vermeleriyle tüzel kişilik kazanır.

Fransa'da 1 Temmuz 1921 tarihli kanunun 2. maddesine göre, vatandaşların herhangi bir izin almadan dernek kurabildikleri ve herhangi bir tescil zorunluluğunun olmadığı ancak yasal bir prosedüre tabi olmak istediklerinde(örneğin para toplamak gibi) tescil edilmeleri gerekmektedir. Almanya da dernekler her türlü alanda faaliyet gösterebilir. Derneklerin tescil edilmesi zorunluluğu yoktur. Ancak yasal süreçte yer almak isterlerse Asliye Mahkemesi tarafından tescil edilir. Bir hafta içerisinde tescil talepleri sonuçlanmaktadır. Ticari faaliyette bulunan dernekler şirket statüsünde tescil edilmektedir. Tescil edilmemiş dernekler, “Sınırlı Sorumlu Dernek” statüsündedir. Almanya ve Fransa'da ki bu tescil yapısı Lüksemburg'da da mevcuttur. Lüksemburg'da tescil zorunluluğu vardır (Spielmann, 2007:4).

Dernek kurma hürriyeti, 1982 Anayasasında kişi hak ve ödevleri bölümünün 33. maddesinde düzenlenmiştir. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Yürürlükten kaldırılan 2908 sayılı Dernekler Kanununun örgütlenme özgürlüğünün önündeki en önemli engellerinden biri olan 5. maddesi, 5253 sayılı kanun ile ortadan kaldırılmıştır. 2908 sayılı Dernekler Kanununun 5. maddesi, uzun bir liste halinde derneklerin hangi faaliyetlerde bulunamayacağını yazmıştır.

5253 sayılı Dernekler Kanunu m.30 hükmü dernekler tarafından yapılması yasaklanan faaliyetleri düzenlemiştir. Dernekler Kanunu 30. madde hükmüne göre dernekler, Anayasa ve kanunlarda açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmayacağı belirtilmiştir (DM, 2007:45). Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 11. maddesine bakıldığında da Anayasamızda yer alan sınırlama sebepleri ile aynı doğrultuda sınırlama sebeplerinin varlığı görülür. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesinin 2. fıkrasına göre, dernek kurma hakkının kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın, ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir.

Bu sınırlamalar, Avrupa Birliğine üye ülkelerde de vardır. Finlandiya'da anayasa genel hatlarıyla herkesin dernek kurma, bir derneğe üye olma ve faaliyetlerine katılma özgürlüğü bulunduğu hükmünü getirmektedir. Bunun yanında Finlandiya dernekler kanununa göre kısmen veya tamamen askeri amaçlar taşıyacağı değerlendirilen derneklerin kurulması yasaklanabilmektedir. Hollanda dernek kurma hakkını, anayasanın 8. maddesinde düzenlemiş olup, maddede söz konusu hakkın, kamu düzeni menfaati gerekçesiyle kanun ile sınırlandırılabilmesi hükmüne bağlanmıştır. İngiltere'de sivil toplum örgütlerini düzenleyen özel bir kanun bulunmamaktadır. Portekiz'de sivil toplum örgütleri anayasada düzenlenmiştir. Dernekler, yasadışı faaliyetlerde bulunmadıkları sürece faaliyetleri askıya alınmaz. Faşist ideolojiyi taşıyan, askeri içerikli dernekler kurulamaz. Alman hukukunda, derneklerin faaliyetleri ve bu faaliyetlere getirilebilecek sınırlamalar, örgütlenme özgürlüğü ve derneklere ilişkin mevzuat çerçevesinde düzenlenmektedir. Alman Anayasası'nın 9'ncü maddesine göre, amaçları ve faaliyetleri ceza yasalarına, anayasal düzene ve hakların anlaşılması düşüncesine aykırı düşen teşekküller yasaktır. Dernekler Kanununun kapsamına, anayasanın 21'nci maddesinde düzenlenen siyasi partiler, federal meclisin ve eyalet meclislerinin fraksiyonları ile dini cemaatler haricindeki her türlü teşekkül girmektedir (Ekmekçi, 2006:2).

Yunanistan'ın eski Yugoslavya'dan ayrılan Makedonya Cumhuriyeti sınırındaki Florina kentinde yaşayan kırk dokuz kişilik bir grup "Makedon Uygarlık Evi" adı altında bir dernek kurma girişiminde bulunmuşlardır. Kurucuların, dernek kuruluşunun tescili için yerel mahkemeye yaptıkları başvuru, kurucuların "ülkenin milli menfaatlerine ve yasaya aykırı olarak Yunanistan'da bir Makedon azınlığın bulunduğu düşüncesini yaymak istedikleri" gerekçesi ile Florina ilk derece Mahkemesince reddedilmiş, karar Selanik İstinaf mahkemesi ve Yunanistan Yargıtay'ınca onanmıştır. Bu karara karşı dernek kurucuları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuştur. AHİM, '10/7/1998 gün 935 sayılı' kararında, dernek henüz kurulmadığı için böyle bir faaliyette bulunmadığı, faaliyette bulunma ihtimali olsa bile yetkililerin kapatma kararı verebileceği, başvurucuların derneğin tescil talebinin reddedilmesinin meşru amaçlarla orantısız olduğu, bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (Pınarakar, 2007:44).

Dernekler Kanununun 3. maddesinde yapılan düzenleme ile dernek kurma hakkının kimlerde olduğu belirlenmiştir. Fiil ehliyetine sahip olan gerçek ve tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Tüzel kişilerin, derneklere üye olması 5253 sayılı kanunla yapılan değişikliklerden biridir. Avrupa Birliğine üye olan herhangi bir ülkede böyle bir yasaklama mevcut olmayıp, 2908 sayılı kanunla tüzel kişilere getirilen derneklere üye olma yasağı, derneklerin gelişimini özellikle maddi konularda önlemekteydi. 2908 sayılı kanundaki bu yasaklamalar,askeri yönetimin sivil toplum kuruluşlarına olan güvensizliğinden kaynaklanmaktaydı.

2908 sayılı kanun derneklere üye olma ve dernekleri kurmak için on sekiz yaşını bitirme şartını aramaktaydı. Bu yaş sınırı, 5253 sayılı kanun ile yasal temsilcilerinin izni ile on beş yaş olarak değiştirilmiştir. İçişleri komisyonunun gerekçesinde neden böyle bir düzenlemeye gidildiğini belirtilmiştir. Gerekçeye göre;

on beş yaşından küçük çocukların da derneklere üye olabilmemesinin, demokratik toplumun kökleşmesinde çok önemli bir işleve sahip olacağı ve bu nedenle derneklere üye olma yaşının düşürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. (TTD, 2004: 651).

On iki yaşını bitiren küçükler ise yasal temsilcilerinin izni ile çocuk derneklerine üye olabilirler. Ancak bu yaştaki küçükler derneklerin yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar. Çocuk derneklerinin diğer derneklerden bir farkı da amaçları ile ilgilidir. Çocuk derneklerinin amacı, toplumsal, ruhsal, ahlaki, bedensel ve zihinsel yetenekleri ile spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek olmalıdır. Çocukların kuracakları derneklerin amacı tahdidi olarak sayılmış, örneğin çocukların bir siyasi düşünce veya dini bir inancın geliştirmesi amacıyla bir dernek kurması imkanı ortadan kaldırılmıştır. Çocukların o yaşlardaki yapıları itibariyle, kendilerinin yetişme sürecini etkileyecek her türlü şeyden uzak kalması gerektiği düşünülmüş olabilir . On üç yaşındaki bir çocuğun, siyasi görüşleri olan bir derneğe üye olması çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu düzenleme ile, derneklere üye olma ve dernek kurma konusundaki kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır. Avrupa Birliğine üye ülkelerde de derneklere üye olma yaşında on sekiz yaş sınırı aranmamaktadır.

3.2. Derneklerin İşleyişi

Derneklerin işleyişi, derneğin üyeleri tarafından oluşturulan ve kabul edilen tüzüklerinde belirlenmiştir. Dernekler Kanunu m.4 hükmüne göre, her derneğin bir tüzüğünün bulunması şart koşulmuştur. (DM, 2007:20) Tüzük, bir derneğin örgütlenmesine ve iç işlerine ilişkin bütün kuralları kapsamaktadır. Tüzüğü, dernek kurucularının aynı yöne yönelmiş olan, çeşitli irade beyanlarından oluşan çok taraflı bir hukuki metin olarak değerlendirebiliriz. Tüzük, derneğin temelini oluşturur. 5253 sayılı kanun m.4.'de derneğin tüzüğünde bulunması gerekli olan hususlar

gösterilmiştir. Bu hususlar genelde, derneği tanımlayan, derneğin amacının ne olduğunu, kurulların toplanma şeklini ve usullerini içeren konulardır. Derneklerin tüzüklerinde belirtilen çalışma konuları arasında, Türk hukuk düzeni içerisinde uygun görülmeyen faaliyetler şeklinde değerlendirilen faaliyetlerin derneğin çalışma konuları içerisine yazılmaması gerekir.

Dernek, hak ve yükümlülüklerle sahip olmakla birlikte bu hak ve yükümlülüklerini organları aracılığı ile yerine getirir. Dernek, tüzel kişiliğin doğal bir sonucu olarak ancak organları aracılığıyla iradesini beyan edebilir. Medeni kanunun m. 72 hükmüne göre zorunlu organlar genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu olarak belirlenmiştir. Zorunlu organların yanında dernek başka organlarda oluşturabilir. Bu organların neler olacağı kanunda sayılmayarak derneklerin iç örgütlenmelerini serbestçe belirleme olanağı sağlanmak istenmiştir. Ancak bu oluşturulan ihtiyari organlara zorunlu organların görev, yetki ve sorumlulukları devredilemez. 2908 sayılı mülga Dernekler Kanununun m.19/son hükmüne göre, ihtiyari organlara genel kurul ve denetleme kurulunun görev ve sorumluluklarını devredemeyeceği hükmü getirmesine karşılık Medeni Kanunda yönetim kurulunun da görev ve yetkilerinin ihtiyari organlara devredilemeyeceği hükmü getirilmiştir. İhtiyari organlar, bir kişiden oluşabileceği gibi bir kişi topluluğundan da meydana gelebilir. Kişi organlarına örnek olarak başkan, müdür sayılabilir. Kişi topluluğuna örnek olarak onur kurulu, yayın kurulu gösterilebilir.

3.2.1. Genel Kurul

Genel kurul, derneğin en üst organıdır. Medeni kanun m.73 hükmüne göre , genel kurul derneğin en yetkili karar organıdır. Genel kurulun bu önemi, derneğe kayıtlı üyelerin genel kurulu oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Derneğin tüm üyelerini kapsayan tek organdır. Genel kurul, üyelerin bir araya gelerek benimsedikleri amaç ve çalışma konuları doğrultusunda, en yararlı, en doğru ve kesin karar verebilmek için iradelerini serbestçe açıklayacakları bir organdır (Öztan,

1998:69).

Genel kurulun görevi, derneğin en önemli işleri konusunda kararları almasıdır. Dernek organlarının seçilmesi genel kurulun görevindedir. Dernek işlemlerinin yürütülmesinde, derneğin hak ve yetkilerini kullanılmasında önemli rol oynayan organları genel kurul seçmektedir. Genel kurul, derneğin diğer organlarını denetler ve onları haklı sebeplerle her zaman görevden alabilir. Dernekler Kanunu m.22 hükmüne göre, dernekler genel kurullarının yetki vermesi üzerine yönetim kurulu kararıyla taşınmaz mal satın alabilir veya taşınmaz malları satabilirler. 2908 sayılı mülga kanuna göre, dernekler ikametgahları ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mala sahip olamazlardı. Ancak kamuya yaralı dernekler, Bakanlar Kurulu gerekli gördüğü takdirde ihtiyacından fazla taşınmaz mal edinebilirdi. Kanun değişikliği ile artık dernekler herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın taşınmaz mal edinebilirler. Ancak edinilen taşınmazları bir ay içinde mülki idari amirliğe bildirmekle yükümlüdürler.

Genel kurul dört türlü toplanır. Birincisini, kurucular genel kurulu olarak adlandırabiliriz. Kurucular genel kurulu, dernek kurucularının bir araya gelerek derneğin kurulması için gerekli olan işlemleri yaparlar. İkincisi, ilk genel kuruldur. İlk genel kurulun görevi zorunlu organları oluşturmaktır. Üçüncüsü olağan genel kuruldur. Olağan genel kurul, tüzükte belirlenen zamanda yönetim kurulunun çağrısı üzerine toplanır. 5253 sayılı kanun m.38 hükmü ile 4721 sayılı kanun m. 74'de yapılan değişiklikle, olağan genel kurul toplantılarının en geç üç yılda bir yapılması zorunludur. Dördüncüsü olağanüstü genel kuruldur. Olağanüstü genel kurul toplantısı yönetim veya denetim kurulunun gerekli gördüğü hallerde veya dernek üyelerinin beşte birinin yazılı başvurusu üzerine, yönetim kurulunca olağanüstü toplantıya çağrılır. Olağanüstü kurulların gündeminde, sadece toplantıya neden olan duruma ilişkin konular görüşülür.

Genel kurul, yönetim kurulu tarafından en az on beş gün önce toplantıya çağrılır. Bu çağrıda, toplantının günü, yeri, saati ve gündemi üyelere bildirilir. 5253 sayılı kanun ile getirilen önemli değişikliklerden biri de, genel kurul yapılmasına ilişkin gazetede ilan verilmesi zorunluluğunun kaldırılmış olmasıdır. Bu bildirim derneğin üye sayısı göz önünde tutularak yerel veya ulusal bir gazeteye ilan verilmekle olabileceği gibi üyelere yazılı bildirmek suretiyle de yerine getirilebilir. Gazeteye ilan verilmesi ile yapılan bildirimler 7201 sayılı Tebligat Kanunu m.38 hükmüne göre bağlayıcıdır. Elektronik sistemlerle örneğin elektronik posta yoluyla da bildirim yapılabilir.

Genel kurul toplantıları, dernek tüzüğünde aksine hüküm yoksa dernek merkezinin bulunduğu yerde yapılır. 2908 sayılı kanunda toplantı yeri ile ilgili olarak kısıtlamalar mevcut idi. Örneğin, öğrenci dernekleri ilgili buldukları öğretim binalarında toplantı yapabiliyordu. Bu hüküm yeni düzenlemelerle kaldırılmıştır. Toplantı yeter sayısı, dernek üyelerinin çoğunluğunun düşüncesini ortaya çıkması amacıyla, katılma hakkı bulunan üyelerin salt çoğunluğu olarak belirlenmiştir. Kural budur. Ancak tüzük değişikliği ve derneğin feshine ilişkin toplantılarda üçte iki oranında katılım aranmıştır. Bu oranın aranmasındaki amaç, derneğin devamlılığı ile ilgili konularda daha çok üyenin fikrini ortaya konulmasıdır. Toplantı yeter sayısına ulaşamadığı takdirde, toplantı ertelenir. Dernekler Yönetmeliğinin 14. maddesine göre, ertelenen toplantıda ikinci toplantının hangi gün, saat ve yerde yapılacağı da belirtilir. İlk toplantının yapılamaması durumunda bu toplantı sadece bir defa ertelenebilir. Dernekler yönetmeliği iki toplantı arasında erteleme süresinin yedi günden az, altmış günden fazla olamayacağını düzenlemiştir. İkinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Fakat bu toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz.

Genel kurul toplandıktan sonra toplantıya yönetmek amacıyla bir başkan ve yeteri kadar başkan vekili ve yazmanlar seçilir. Genel kurul toplantılarında yalnızca gündemde yer alan konular görüşülür. Fakat, toplantıda hazır bulunan dernek üyelerinin en az onda biri tarafından görüşülmesi istenen konular gündeme alınır. Genel kurul kararları, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile alınır. Toplantı yeter sayısında olduğu gibi, tüzük değişikliği ve derneğin feshi hallerinde toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğu ile dernek karar alır.

Medeni Kanun m. 76 hükmüne göre, bütün üyelerin bir araya gelmeksizin yazılı katılımı ile alınan kararlar ile dernek üyelerinin tamamının kanunda yazılı çağrı usulüne uyulmaksızın bir araya gelerek aldığı kararlar geçersizdir. Madde ile genel kurulun yetkisi dahilinde ve acil durumlarda alınması gereken kararlarda kolaylık sağlamak üzere bir araya gelmeksizin karar alam yetkisi verilmektedir. Genel kurul dışındaki zorunlu organların böyle bir karar alma yetisi bulunmamaktadır. Bu tür kararlarda kanunda yazılı olan on beş gün önceden üyelere duyuru yapılması şartı aranmaz. Ancak bu şekilde karar alınması olağan toplantı yerine geçmez (DM, 2007: 110).

Medeni Kanun m. 82 hükmü genel kurulda oy hakkından yoksunluk hükmünü düzenlemiştir. Hiçbir dernek üyesi, dernek ile kendisi, eşi, üstsoyu ve altsoyu arasındaki bir hukuki işlem yada uyuşmazlık konusunda alınması gereken kararlarda oy kullanamaz. Tüzel kişi adına oy kullanacak kişi hakkında da bu hüküm uygulanır. Yönetim ve denetim kurullarında görev alan şahıslarda, kendileriyle ilgili bir hukuki işlem veya uyuşmazlık durumunda alınacak kararlarda oy kullanma hakkı yoktur.

Genel kurul kararları, kanuna ve tüzüğe aykırı olursa mahkeme tarafından iptal edilir. Kararın iptalindeki usul Medeni Kanun m.83'de düzenlenmiştir.

Toplantıda hazır bulunan her üye, toplantıda alınan ve katılmadığı kararı, karar tarihinden itibaren bir ay içinde, toplantıda hazır bulunmayan her üye kararı öğrenmesinden itibaren bir ay içinde ve her halde karar tarihinden itibaren üç ay içinde mahkemeye başvurarak kararı iptal ettirebilir. Böylece genel kurul kararlarına itirazda zamanaşımı her halükarda karar tarihinde itibaren üç aydır.

Alman Medeni Kanunu (BGB) m.32 hükmü uyarınca derneği ilgilendiren temel konulara ilişkin düzenlemeler, derneğin genel kurulunca yapılır. Kanun veya tüzükte aksi öngörülmediği sürece, yönetim kurulu, genel kurul kararlarına ve talimatlarına uymakla yükümlüdür (BGB m.42). BGB m.41 ve m.48 hükmü uyarınca tüzük değişiklikleri, derneğin feshi ve yönetim kurulunun görevden alınması kararları genel kurul tarafından alınır.Genel kurulu toplantıya yönetim kurulu çağırır. Genel kurul, dernek üyelerinin toplamının onda birinin talebi üzerine de toplanır. Bu talep yerine getirilmezse Sulh Hukuk Mahkemesi toplantı talebinde bulunan üyeleri genel kurulu davet etmeleri için yetkilendirir. Bunun üzerine genel kurul toplanmak zorundadır. Toplantıyı gerçekleştirmek için kanunda bir süre öngörülmemiştir. Bu konu tüzük ile düzenlenebilir. Toplantı yeri konusunda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Genel kurulda üyeler basit çoğunlukla karar verirler.Her üyenin bir oy hakkı vardır. İmtiyazlı oylar tüzük ile belirlenebilir. BGB m.34 hükmü uyarınca bir davada dernek ile davalı veya davacı olan üyenin oyu sayılmaz. Derneğin tüzüğü konusundaki değişikliklerin kararında ise basit çoğunluk yeterli değildir. Burada üçte ikilik bir çoğunluk aranır (BGB m. 33). Tüzük değişiklikleri ancak sicile tescil ile geçerli hale gelirler.

3.2.2. Yönetim Kurulu

Derneğin ikinci zorunlu organı yönetim kuruludur. Yönetim kurulu, genel kurul tarafından seçilir. Genel kurul, beş asil beş yedek üyeden aşağı olmamak üzere dernek tüzüğünde belirtilen sayıda üyelerden oluşur. Dernekle yönetim kurulu üyeleri arasındaki hukuki ilişki duruma göre vekalet akdi veya üyeler ücret

karşılığında ve belli bir süre için seçilmişlerse hizmet akdi olabilir (Öztan, 1998:79). Yönetim kurulu derneğin yürütme ve temsil organıdır. Yürütme organı görevini kanunlara ve dernek tüzüğüne uygun olarak yerine getirir. Yönetim kurulunun ortaya koyduğu irade kendisinin değil derneğin iradedir. Yönetim kurulu ile hukuki muameleye girişen kimsenin muhatabı dernektir. Resmi işlemlerde ve mahkemelerde derneği yönetim kurulu temsil eder.

BGB uyarınca derneğin yönetim kurulu, derneğin işlerini yürütür ve derneği temsil eder. Yönetim kurulunun üyelerinin eksilmesi halinde, BGB m.29 hükmü uyarınca Sulh Hukuk Mahkemesi, eski duruma dönene kadar durum tespiti yapabilir. Dernek tüzüğünün aksini öngörmemesi halinde, yönetim kurulu üyesinin dernek üyesi olması şart değildir. Yönetim kurulu üyelerinin asgari sayısı ile ilgili bir düzenleme öngörülmemiştir. Bu husus dernek tüzüğünde düzenlenebilir. Tüzükte aksine bir hüküm yoksa, yönetim kurulu çoğunluk ile karar verebilir(BGB 28).Yönetim kurulu, derneği bilgilendirmekle ve derneğe hesap vermekle de yükümlüdür. Ayrıca yönetim kurulu, derneği borçlandırıcı işlemler gerçekleştirirken ifa ettiği görevlerinde başarısız olursa bu borçlardan dolayı derneğe karşı sorumlu olur. Alman kanununda yönetim kurulu görevleriyle ilgili olarak üçüncü kişilere verdiği zararlardan dolayı derneğe karşı sorumludur (DM, 2007:110).

3.2.3. Denetleme Kurulu

Derneğin üçüncü zorunlu organı ise denetleme kuruludur. Denetim kurulu, üç asil ve üç yedek üyeden az olmamak üzere dernek tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur. 5253 sayılı kanun, sivil toplum anlayışına uygun olarak derneklerin öncelikli olarak kendilerini denetlemelerini, bu denetim sonuçlarının açık bir şekilde derneğin organlarına ve topluma açıklamayı öngörmüştür. Böyle bir denetim yöntemi, derneğe olan güven ve itibarı arttıracaktır. Özellikle, toplum tarafından bilinen büyük derneklerin kendilerini bağımsız denetim kuruluşlarına denetletmeleri, bu sektöre devletin ve vatandaşın güveninin arttıracaktır. Böylece,

güven unsurunun yerleşmesi ile beraber derneklerin faaliyetlerine destekler hem maddi hem de manevi anlamda artacaktır. Bu durum Avrupa Birliği sürecinde güçlenen sivil toplumu olması gereken yere taşıyacaktır.

Dernekler Kanunu m.9 hükmüne göre, denetim kurulu, derneğin tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirten çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defter ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler ve denetim sonuçlarını bir rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında genel kurula sunar. Denetim kurulu üyelerinin istemi üzerine, her türlü bilgi ve, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müessesler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur. Bu zorunluluklara uymayanlara beş yüz YTL idari para cezası öngörülmüştür. Denetim her yıl olmak üzere tüzükte belirtilen esas ve usullere göre yapılır. Denetim kurulu, yönetim kurulu veya genel kuruldan derneğin büyüklüğüne göre teknik ve uzmanlığı gerektiren konularda bağımsız ve uzman denetim kurullarınca denetim yapılmasını da isteyebilir. Ancak bu durum denetim kurulunun yükümlülüklerini ortadan kaldırmayacaktır.

3.3. Derneklerin Sona Ermesi

Derneklerin tüzel kişiliğinin sona ermesi Medeni Kanunda düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre dernek kendiliğinden, genel kurul kararı ile ve mahkeme kararı ile olmak üzere iki üç şekilde kapatılabilmektedir. Kendiliğinden ve mahkeme kararı ile sona ermelerde, tüzel kişiliğin sona ermesi için hakim kararı gereklidir. Genel kurul kararı ile sona ermede, genel kurulun üçte iki çoğunlukla karar vermesi gereklidir. Alman Medeni Kanuna göre de, derneklerin sona erme sebepleri Türk Medeni Kanunu ile benzer mahiyettedir. Alman Medeni Kanununa(BGB)göre derneğin feshi şu hallerde ortaya çıkar:

- a) Tüzükte bir sona erme süresi belirlenmiş ise, bunun dolmasıyla veya tüzükte belirlenmiş bir fesih sebebinin oluşmasıyla,
- b) BGB 41 uyarınca bir fesih kararı ile,
- c) BGB 42 uyarınca, dernek iflasa tabi tutulursa (Fazla borçtan veya temerrütten ötürü),
- e) Dernek merkezinin yurt dışına taşınmasıyla sona erer.

Derneğin kendiliğinden sona ermesi Medeni Kanun m. 87 hükmüyle düzenlenmiştir. Derneğin amacının gerçekleşmesi ile dernek kendiliğinden sona erer. Örneğin, sadece okul yaptırma amacı ile kurulan bir dernek, okulun yapılmasıyla beraber amacını gerçekleştirmiş olur ve kendiliğinden sona erer. Derneğin amacının gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesi halinde dernek kendiliğinden sona erer.

Dernekler, idarece incelenen ve mevzuata uygunluğu anlaşılmış olan tüzüklerinin kendilerine tebliği tarihinden itibaren altı ay içerisinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını oluşturmak zorundadır. Bunu yerine getirmeyen derneklerde kendiliğinden sona ermiş sayılır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 17.05.2007 gün, 2006/15153 E, 2007/8282 K sayılı kararında söz konusu süreyi kamu düzeninden saymış, altı aylık süre geçtikten sonra yapılan genel kurul toplantısı geçersiz sayılmış ve derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitinin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Dernek, gelir ve mal varlığı ile borçlarını ödeyemez duruma gelmişse, giderleri gelirlerini karşılayamıyorsa, en önemli ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmişse, borç ödemedede acze düşmüşse dernek kendiliğinden sona ermiş sayılır. Dernek tüzüğü gereğince yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi halinde dernek kendiliğinden sona erer. Olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması halinde dernek kendiliğinden sona erer.

Genel kurul da derneğin her zaman feshine karar verebilir. Derneğin diğer zorunlu ve ihtiyari organlarının fesih yetkisi olmamakla beraber, genel kurul bu yetkisini diğer organlara devredemez. Genel kurul, bu kararı katılanların üçte iki çoğunluğuyla alabilir. Derneği bu kararı idareye bildirmesi tüzel kişiliğin sona ermesi için yeterlidir. Mahkeme kararı ile fesih, Medeni Kanun m.89 hükmü düzenlemiştir. Derneğin amacı, kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse, Cumhuriyet Savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Dernek faaliyetleri ile ilgili yasak ve sınırlamalara aykırılık halinde, Cumhuriyet Savcısının istemiyle mahkemece faaliyetten alıkoyma kararı verir.

Avrupa’da yasaları ihlal eden bir dernek, pek çok durumda yargıç tarafından feshedilebilmektedir. Bazı ülkeler, buna ilişkin olarak devletin önleyici müdahalelerini öngörürler. Letonya’da ‘ihtar’ sistemi vardır. Romanya’da ise yetkili merciler yargıya başvurmadan önce derneğin faaliyetini askıya alabilirler. Danimarka ve Çek Cumhuriyeti hükümetleri derneğin faaliyetlerini sürdürdüğüne dair yıllık raporlar istemektedir. Macaristan genel kurulun en az 5 yılda bir toplanmasını şart koşar ve buna uyulmaması durumunda derneğin feshi yoluna gidilir (www. hyd.org.tr, 12.06.2008).

4. AB Uyum Sürecinde Dernekler İle İlgili Yasal Mevzuat

Dernekler yoğunlukları, etkileri ve etkinlikleri açısından ülkemizde en önemli sivil toplum kuruluşudur. AB’ye katılım sürecinde önemli etkileri olacağı düşünülen derneklerin gelişimine önem verilmesi gerekir. Eski yasal düzenlemeler ile bu gelişim sağlanamamıştır. Ancak AB’ye katılım sürecinde Uyum Yasaları ile getirilen değişiklikler ile derneklerin gelişmesinde önemli bir ivme kazanılmıştır. AB’nin siyasi kriterlerini gerçekleştirmek amacıyla yapılan bu değişiklikleri içeren uyum paketlerine burada yer verilecektir. Ayrıca uyum paketleri ile yapılan değişiklikler tablo ile belirtilecektir.

4.1. Uyum Paketi Yasaları

Uyum paketi yasaları, değişik tarihlerde AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla kabul edilen yasaları içerir. Sekiz adet uyum yasası paketi vardır. Bu paketlerde derneklerle ilgili yasal düzenlemelerin neler olduğu aşağıda incelenmektedir.

4.1.1. Birinci Uyum Paketi

6 Şubat 2002'de kabul edilen ilk uyum yasası paketiyle, Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, DGM Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu gibi yasalarımızda önemli değişiklikler yapılarak düşünce ve ifade özgürlüğü alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu uyum paketinde, derneklere ilişkin yasal mevzuat değiştirilmemiş ancak düşünce ve ifade özgürlüğünde sağlanan ilerleme, derneklerin kendini daha rahat ifade edebileceği bir hukuksal zeminin oluşması açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. (ABUYP, 2004: 7)

4.1.2. İkinci Uyum Paketi

İkinci Uyum Paketi, 26 Mart 2002 tarihinde kabul edilip 9 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu paketle derneklere ilişkin yasal düzenlemelere yer verilmiştir. İkinci uyum yasa paketiyle dernek kurma ile ilgili kısıtlar ve dernek kurucularında aranan şartlar Anayasaya uygun hale getirilmiş, Türkiye'de ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek amacıyla veya Türk dili veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak amacıyla dernek kurulmasını yasaklayan hükümler kaldırılmıştır. Derneklerin kanunla yasaklanmış dilleri kullanamayacağına ilişkin ifade de çıkarılmıştır. Bu düzenlemelere göre (ABUYP, 2004: 10);

- 1- İhtilas suçu nedeniyle mahkum olan bireylerin dernek kurucusu olamama hali Dernekler Kanunu'nun 4. maddesinden çıkartılmıştır.
- 2- Halkı sınıf, ırk, dil , mezhep veya bölge farklılığı gözeterek, kin ve düşmanlığa tahrik etme suçlarından dolayı mahkum olanların dernek kurucusu olamayacağına ilişkin değişiklik yapılmış, bu kişiler hükmün kesinleştiği tarihten itibaren beş yıl süre ile dernek kuramayacaklardır.
- 3- Dernekler Kanununun m.38 hükmündeki 'Öğrenci dernekleri bu amaçlar dışında faaliyette bulunamazlar'' cümlesi metinden çıkarılmıştır.

Bu paketteki değişiklikler ile, dernek kurmak için aranan şartlardaki kısıtlamalar ortadan kaldırılarak dernek kurmak isteyen kişilerin önü açılmaya çalışılmıştır. Böylece yukarıda anılan suçlardan mahkum olanların sürekli olarak dernek kurma haklarının elinden alınması yerine geçici bir süre bu haklarının elinden alınması ile dernek kurma özgürlüğü genişletilmek istenmiştir.

4.1.3. Üçüncü Uyum Paketi

3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edilen ve 9 Ağustos 2002 tarihinde yürürlüğe giren üçüncü uyum yasa paketi ile derneklerin yurtdışında ve yurtdışında kurulan derneklerin Türkiye'deki faaliyetlerini kolaylaştırıcı hükümler getirilmiş, derneklere yönelik bürokratik işlemler kolaylaştırılmış ve derneklerle ilgili hizmetleri yürütme görevi Emniyet Genel Müdürlüğünden alınarak, İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Dernekler Daire Başkanlığına devredilmiştir.

Üçüncü uyum paketinin, sivil toplumun gelişmesi açısından ifade

ettiği anlam ise daha ziyade sivil toplum kuruluşlarının bu yasanın çıkarılması esnasında Türkiye Büyük Millet Meclisi üzerinde oluşturdukları örgütlü baskının amacına ulaşarak, yasanın çıkmasına olan büyük etkileridir. Avrupa Hareketi adı altında örgütlenen 200'e yakın sivil toplum kuruluşu, AB uyum süreci esnasında yapılması gerekli değişikliklerin toplumun hemen hemen bütün kesimleri açısından da gerekli bulunduğunu vurgulayarak, zorlu bir koalisyon hükümetinin iç dinamiklerini dışarıdan etkilemeyi ve devrim niteliğinde değişiklikler içeren üçüncü uyum paketinin TBMM'den hızlı bir şekilde geçerek yasalaşmasını sağlamışlardır (Erkoçak, 2004:76).

Üçüncü uyum paketi aşağıdaki değişiklikleri kapsamaktadır(Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri, 2004: 16) :

- 1- Dernekler Kanununun 11 ve 12. maddelerinde yapılan değişiklik ile yurtdışında kurulan derneklerin Türkiye'de rahat faaliyet gösterebileceği düzenlemelere getirilmiştir. Türkiye'de kurulan derneklerin de yurtdışındaki faaliyetleri kolaylaştırılmıştır.
- 2- Dernekler Kanununun 15. maddesinde yapılan değişiklik ile dernek Kütüğü ve kayıt işlemleri İçişleri Bakanlığı bünyesinde toplanmıştır.
- 3- Dernekler Kanunu m.56 hükmü yürürlükten kaldırılarak öğrencilerin derneklerle ilişkilerine yönelik kısıtlamalar kaldırılmıştır.
- 4- Dernekler Kanunu m.46 ve m.73 hükümleri değiştirilerek derneklerle ilgili çalışmalarını yürütme görevi Emniyet Genel Müdürlüğünden alınmış, bu görev İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Dernekler Dairesi Başkanlığına bırakılmıştır.

Üçüncü uyum paketi ile memurların dernek kurma, derneklere üye olma konusundaki kısıtlamalar ortadan kaldırılarak memurların derneklerle ilgili faaliyetlerinin önü açılmıştır. Bu düzenleme ile birlikte memurların kurucuları veya üyesi olduğu bir çok dernek kurulmuştur. Derneklerin yurtdışı faaliyetleri konusundaki kısıtlamalar iyileştirilerek derneklerin

yurtdışındaki faaliyetlerinin kolaylaştırılması, Türkiye'deki dernekler ile yurtdışındaki derneklerin iletişimini ve etkileşimini arttırmıştır.

Derneklerle ilgili bütün bilgi ve belgelerin toplanması, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığına verilmiştir. Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanarak yürürlüğe konulan 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanunun 3. maddesi ile 2908 sayılı Dernekler Kanununun 46. maddesinde yapılan değişiklikle; Dernekler ile ilgili hizmetleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulması ve aynı Kanununun 73. maddesinde yapılan değişiklikle de; İçişleri Bakanlığınca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere illerde valilikler, ilçelerde de kaymakamlıklar bünyesinde derneklerle ilgili bir birim oluşturulması hükmü getirilmiştir (Pınarakar, 2007:21).

Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulması ile derneklerin denetiminin sivilleştirilmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır. Dernekler Dairesi Başkanlığı kurulmadan önce derneklerle ilgili olan tüm işlemleri Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Güvenlik Daire Başkanlığınca yürütülmekteydi. Böylece derneklerin faaliyetleri ile yakından ilgili olan kurum sivilleştirilmeye çalışılmıştır. 12 Eylül askeri darbesinden sonraki süreçte sivil toplum örgütleri tehlike olarak algılanmış, dernekleşmeyi değil dernekleşmemeyi hedef alan, herkesin ve derneklerin yaptığı her eylemin zararlı olduğu düşüncesi iktidarı elinde bulunduranlarda egemen olmuştur. Derneklerin örgütlenmesi bu dönemlerde bir güvenlik sorunu olarak algılanmıştır. Oysa ki bu örgütlenmenin, insan hakları ve özgürlüğün konusu olduğu anlayışı egemen olmaya başlayınca derneklerin güvenli olduğu ortaya çıkmıştır. Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulmasındaki temel düşüncede bu değişimin bir göstergesidir.

4.1.4. Dördüncü Uyum Paketi

Bu uyum paketi ile kurulması yasak olan derneklerle ilgili düzenlemelere gidilmiş ve dernek kurma özgürlüğü genişletilmiştir. Derneklerin üye olma haklarına ilişkin getirilen düzenleme ile tüzel kişilerin de derneklere üye olabileceği hükmü getirilmiştir. Derneklerin yurtdışı ilişkilerinde ve resmi olmayan yazışmalarında yabancı dilleri kullanabilmelerine olanak tanınmıştır (ABUYP, 2004: 30).

Bu uyum yasası paketi ile tüzel kişilerin derneklere üye olabileceğinin kabulü ile derneklerin özellikle maddi konularda desteğinin artmasının önü açılmıştır. Tüzel kişiler, birden fazla gerçek kişi tarafından oluşturulduklarından maddi olarak güçlü konumda olmaktadır. Derneklerin, tüzel kişiler tarafından yapılan yardımlar ile daha iyi bir şekilde amaçları doğrultusunda faaliyet gösterebilmelerinin yolu bu değişiklik ile açılmıştır.

4.1.5. Beşinci Uyum Paketi

23 Ocak 2003 tarihinde kabul edilen beşinci uyum yasası paketiyle, yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişkilerde izin alınmaması, derneklere geçen taşınmazlara ilişkin bildirim yapılmaması halinde verilen hapis cezası yaptırımını para cezasına çevrilmiştir(ABUYP, 2004: 38).

Bu uyum yasası paketi ile dernekler için önemli bir değişiklik yoktur. Bu pakette yer alan derneklere geçen taşınmazlara ilişkin bildirim yapılmaması halinde verilen hapis cezası yaptırımının para cezasına çevrilmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak derneklere bildirim yapılmaması halinde verilecek para cezasının da ortadan kaldırılması, derneklerin gelişimi

açısından daha iyi olacaktır.

4.1.6. Altıncı Uyum Paketi

19 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilmiş bulunan altıncı uyum yasası paketiyle, düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiş, tüm bireylerin ayırım yapılmaksızın temel hak ve özgürlüklerden yararlandırılması konusunda düzenlemeler yapılmış, yaşam hakkının korunmasını güçlendiren adımlar atılmış, kişi güvenliği ve AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesi konularında düzenlemeler yapılmıştır. Bu uyum paketinde derneklerle ilgili olarak düzenleme yapılmamıştır (Erkoçak, 2004:77).

4.1.7. Yedinci Uyum Paketi

Yedinci Uyum Paketi 30 Temmuz 2003’de kabul edilmiş, 7 Ağustos 2003 tarihinde Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yedinci uyum yasası paketiyle de tüzel kişilerin de dernek kurabilmelerine ilişkin olarak açık hüküm getirilerek, dernek kurma ile ilgili olarak mevcut sınırlamalar ve derneklere üye olamayacakların kapsamı daraltılmış, ayrıca, yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilerin öğrenci dernekleri kurma konusundaki özgürlükleri genişletilmiş ve vakıfların yurtdışı faaliyetlerin ilişkin izin prosedürü kolaylaştırılmıştır.

Yedinci uyum paketi ile, ayrıca, belli bazı suçlardan dolayı hüküm giymiş olanların dernek kurucusu olabilmelerine yönelik kısıtlamalar ile mahkeme kararıyla kapatılmış bulunan dernek veya partilere üye olmuş olanlar hakkındaki sınırlamalar azaltılmıştır. Yükseköğretim öğrencilerinin yalnızca eğitim, öğretim, moral ve dinlenme konularında değil, aynı zamanda sanat, kültür ve bilim konularında da dernek kurabilmelerine imkan tanınmıştır.

Bu paket ile derneklere üye olma ve dernek kurucusu olma şartlarındaki kısıtlamalar büyük oranda kaldırılmıştır. Böylece bir temel ve anayasal hak olan derneklere üye olma hakkının kapsamı genişletilmiştir. Bu değişiklikten önce dernek ile ilgisi olmayan bir suçlu işleyen kişi bu suçun cezasını çektikten sonra derneklere üye olamıyordu. Bu değişiklikten sonra artık bu kişiler derneklere üye olabilmekte, dernek faaliyetlerine katılabilmektedir.

4.1.8 Sekizinci Uyum Paketi

14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen ve 21 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren sekizinci uyum paketi kapsamında 2908 sayılı Dernekler Kanunu ortadan kaldırılarak 23 Kasım 2004 tarihinde 5253 sayılı Dernekler Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Yeni Kanun'un 23.11.2004 tarihinde yürürlüğe girmesinden 2007 yılına kadar 15963 adet derneğin kurulması, sivilleşme alanında önemli bir ivme kazanıldığının göstergesidir (Pınarakar, 2007:14). Bu tarihten sonra, Dernekler Kanunu ve derneklerle ilgili düzenlemelerde herhangi bir ihtiyaç doğmadığından günümüze kadar herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Dernekler ile ilgili olarak uyum paketleri çerçevesinde getirilen değişiklikler sonucunda kurulan derneklerin sayısı yıllar itibari ile artmıştır. Aşağıdaki tabloda bu artış açıkça görülmektedir.

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006
Dernek Sayısı	4937	4890	4823	6504	7805

(Kaynak: Pınarakar, 2007:16)

5253 sayılı Dernekler Kanununun genel gerekçesine bakıldığında, niçin yeni bir Dernekler Kanununa ihtiyaç duyulduğu anlaşılacaktır. Bu kanunla Avrupa Birliğine aday üye ülke olarak dernek kurma ve üyelik konusundaki kısıtlamaların azaltılması, dernek faaliyetlerine serbestlik sağlanması, derneklere uygulanan yaptırımların ve bürokrasinin azaltılması amaçlanmıştır. 2908 sayılı Dernekler Kanunu genelde örgütlenme özgürlüğüne, özelde ise dernek kurma hakkına bir güvenlik sorunu olarak yaklaştığı için devlet ile sivil toplum kuruluşları arasında derin bir güven bunalımına yol açmıştır. Bu kanunla demokratik bir meşruiyetin bir gereği olarak, devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki güven ortamının tesisi ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla, bu kuruluşlarla kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği yapmasına ve bu kuruluşlara destek sağlanmasına imkan verilmektedir.(TTD, 2004:651)

Derneklerin faaliyetlerinin güvenlik sorunu olduğu yönündeki görüşün değişmesinin bir sonucu olarak, 5253 sayılı kanunla getirilen, derneklerin genel kurul toplantısında hükümet komiseri bulunması kuralından vazgeçilmesidir. Hükümet komiseri, genel kurul toplantısının kanunlara ve tüzüklere uygun olup olmadığını tespit etmekte olup genel kurulun Dernekler Kanununda öngörülen kurallara uygun yapılmasını sağlamakla görevliydi. Hükümet komiserini mahalli en büyük mülki amir atamaktaydı. Dernekler artık daha özgür bir ortamda genel kurullarını yapmaktadır. Genel kurullara hükümet komiserinin gelmesi, devletin bir anlamda vesayet denetimi niteliğinde idi. Dernekler Kanunu m.9 hükmü ile , derneklerde iç denetimin esas olması ilkesi benimsenmiştir. Bu değişiklik, birey ve örgütlenme özgürlüğü alanında yapılan önemli bir gelişmedir.

Uyum yasaları uyarınca Dernekler Kanununda meydana gelen değişikliklerin eski ve yeni hallerinin olduğu metin ek-A kapsamında sunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB UYUM SÜRECİNDE VAKIFLAR HUKUKU

Sivil toplum kuruluşları içerisinde vakıflar, dünyada ve Türkiye’de sosyal, ekonomik ve kültürel yönden önemli bir yere sahiptirler. Vakıfların bu öneminden dolayı olsa gerek, vakıfların hukuki statüsü ile ilgili olarak herhangi bir değişiklik yapılmak istense, toplumun çeşitli kesimleri tarafından değişik düşüncelerle, bu değişikliklere karşı çıkılmakta, bir çok eleştiri yapılmaktadır.

Vakıflar kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Bu kuruluşlar çağdaş demokrasinin vazgeçilmez ögesidir. Vakıflar ve diğer gönüllü kuruluşlar aracılığı ile insanlar, kendilerini etkileyen kararlara katılarak demokrasinin gelişmesine katkı sağlarlar ve deneyimlerini karar süreçlerine aktarırlar. Yine vakıflar ve diğer gönüllü kuruluşlar aracılığı ile insanlar yerel, ulusal ve Avrupa Birliği politikalarının oluşturulmasına etki edebilirler.

Vakıflar, kaynakları, esneklikleri, liderlikleri ve girişimcilikleri ile kamu yararı doğrultusunda, belirli sınırları zorlama, yeni kavramları ve yaklaşımları deneme ve ortak etkinlikleri faaliyete geçirme potansiyeline sahiptirler.

Batı hukukunda ‘foundation’ olarak bilinen vakıf kurumu, bütün batı ülkelerinde son yıllarda büyük bir gelişme göstermiştir. Vakıflar, insanların kamu hizmetlerine gönüllü katkılarının sağlanmasının hukuksal aracı olarak bilinmekte ve giderek vakıflar uluslar arası ilişkilerin ve devletlerin ulusal politikalarının yürütülmesinin vazgeçilmez aktörleri haline gelmiş bulunmaktadır (Akyıldız, 2006:3).

Avrupa Birliğine üyelik sürecinde, en çok tartışılan sivil toplum kuruluşunun vakıflar olması vakıfların önemini göstermektedir. Özellikle cemaat vakıflarının hukuki statüsü, bu vakıfların taşınmazları ile ilgili uyuşmazlıkların AİHM’de görülmesi, vakıflar konusunu ülke gündeminde tutmaktadır. Bu bölümde, öncelikle vakıf kavramı üzerinde durularak, kavramsal olarak vakfın ne anlama geldiği tartışılacaktır. Vakıfların tarihi Osmanlı-Türk Vakıfları ile Avrupa Vakıfları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Yeni Vakıflar Kanununun getirdiği yeniliklerin neler olduğu, yabancı vakıflar sorunu ve azınlık vakıflarının hukuki statüsü bu bölümde ele alınacak konulardır.

1. Vakıf Kavramı

Vakıf kelime anlamıyla ‘duran’ demektir. Vakıflar, kamusal amaçlara hizmet etmek üzere gönüllü olarak kurulan, idari mekanizmanın bir parçası olmayan, kendi kendini yönetebilen, belirli bir mal varlığına sahip olan ve kar amacı gütmeyen kuruluşlardır (Sağlam, 2006:47).

Vakıf, insanla beraber mevcut olan karşılıklı dayanışma ve başkasına iyilik yapma duygusunu, hukuki statüye kavuşturan ve ona süreklilik kavramı sağlayan, milletlerin sahip bulunduğu, manevi güç ve değerlerin tanımlanmasına yardımcı tüzelkişiliğe sahip demokratik, sivil bir toplum kuruluşudur (Öztürk, 2003:11).

Bir başka tanıma göre ise, vakıf bazı özelliklere sahip olan bir mal varlığı topluluğudur. Vakıfların sahip olmaları gereken özellikler, kar amacı gütmeyen kuruluşların sahip olması gereken özelliklere paralel olarak şöyle sıralanabilir (Aydın,2006:35);

- 1- Mal varlığı olmalı,

- 2- Anlamalı ve sürekli bir kurumsal yapıya sahip olmalı,
- 3- Kamu sisteminin bir parçası olmayan özel bir kurum olmalı,
- 4- Kendi kendini yönetebilmeli, özgürce karar alma ve uygulama yetkisine sahip olmalı,
- 5- Kar dağıtmamalı,
- 6- Gönüllülük esasına dayanmalı,
- 7- Kamusal amaçları destekleyici nitelikte olmalı,

Yukarıdaki yedi kriteri esas alarak vakıflar şöyle tanımlanabilir: ‘Vakıflar, kamusal amaçlara hizmet etmek üzere gönüllü olarak kurulan, belirli bir kurumsal yapıya sahip olan,kamu yönetin mekanizmasının bir parçası olmayan, kendi kendini yönetebilen belirli bir malvarlığına sahip olan kar amacı gütmeyen kuruluşlardır.’

Vakıf, Türk hukukunun tanıdığı en gelişmiş ve en önemli sosyal kurumlarından biridir. Türk- İslam hukukçularına göre vakıf, ‘menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah’ın mülkü hükmünde, daimi surette temlik ve temellükten men eylemek ve vakfeden kimsenin arzu ettiği cihetle sarf etmektir.’ Buna göre, bir kimse belirli bir malını malvarlığından çıkarır ve bunu Allah’a vermiş gibi hareket ederek, bu malın gelirlerini toplumun veya ailesinin yararlanmasına sunar.(Öztan,1998:109)

15. yüzyıldan sonra vakıfın Türkiye’de aldığı durum da göz önünde tutularak, şöyle bir tanımda yapılabilir; Vakıf, hukuki bir sözleşme olup, bununla bir kimse Allah’a yakın olma amacıyla menkul veya gayrimenkul mülklerini,dini, hayri veya sosyal bir amaca ebedi olarak tahsis etmesidir.(Özdemir, 1997:309)

Hukukta bir gerçek yada tüzelkişiliğin, belirli bir mülkü, başka bir kişi yararına yada belirli bir hizmeti yerine getirmek üzere, yönetme hakkına sahip kılındığı ilişki bütününe vakıf denir. Fıkıh kitaplarında ise vakıf, menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah'ın mülkü hükmünde temlik ve temellükten alıkoymak anlamına gelmektedir (Uluç, 2005:28).

2. Vakıfların Tarihi Gelişimi

İlk çağdan beri hayri, ilmi, sosyal amaçlarla pek çok vakıf kurulmuştur. Tarihi süreç içinde vakıfların doğuşu ve gelişimini, Avrupa ve Türk Vakıflar tarihi olarak ikiye ayırarak incelemekte fayda vardır.

2.1. Avrupa Vakıflar Tarihi

Eski Yunan ve Roma'da vakıflar tek amaca yönelikti ve vakfın gelirleri ile okullar, kitaplıklar yada bir yerel hayır kurumu desteklenirdi. Ancak Roma hukukunda klasik dönemde, bugünkü anlamında vakıf kavramına rastlanılmamaktadır. İmparatorluk döneminde Katolik kiliselerinin giderek güçlenmesi ve etkilerini artırmasıyla hayri maksatlı ve sürekli bir yapıya sahip olan vakıflar ortaya çıktı. Germen hukukunda da bağımsız vakıflar başlangıçta bilinmemektedir. Germen hukukunda da ilk olarak, Ortaçağın başlarında kilise hukukuna dayanan, kilise vakıfları ortaya çıktı. Germen hukuk sisteminde vakıf kurumu, Ortaçağın sonlarına doğru bağımsız bir kişilik kazandı. Ortaçağda Avrupa'daki vakıflar, kiliseye bağlı bir gelir kaynağı olarak manastırların, parasız yemek dağıtılan, yetimlerin bırakıldığı kurumların yada okulların işletilmesi için kullanılırdı (Öztan,1998:108).

Yeniçağda aileyi, ferdiyetçi akımlara karşı korumak için aile vakıfları kurulmaya başlanmıştır. Özellikle Rönesans döneminde özel

vakıfların sayısı çok arttı. Yeniçağda, Batı'da geleneksel yada feodal zenginliğin başlıca kaynağı olan toprak vakıfların esas konusunu oluşturuyordu. Bu dönemde belirli bir toprak parçasının vakfedilmesi, çoğu zaman bir gelir kaynağı olarak söz konusu toprağı, kralın yada büyük feodal senyörün denetimi dışına çıkarıp genellikle vakfı kuran kişinin ailesi, çocukları yada olası başka mirasçılarının yararına özelleştirmenin aracıydı (Uluç, 2005:29).

On sekizinci yüzyıldan itibaren devletler, sosyal yardım için kurulan vakıfları kendi teşkilatı içine almak için, büyük bir çaba harcamaya başlamıştır. Buna karşılık on dokuzuncu yüzyıl liberalizmi, aile vakıflarını gelecek nesillerin teşebbüs yeteneğini engelleyen tehlikeli bir kurum olarak görmüş ve bu tür vakıflar milli ekonomi yönünden zararlı sayılmıştır (Öztan, 1998:108).

18. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar vakıflara karşı Fransız politikaları genel olarak düşmancadır. Bu dönemlerde Fransa'da vakıfların kaldırılması yoluna gidilmiştir. Fransa'da vakıfların yerine getirdiği hizmetlerin çoğunu bu dönemde devlet merkezileştirmeye çalışmış ve bu hizmetlerin çoğu devlet tarafından sağlanan hizmetler olmuştur (Çizakça, 2006:22).

1804 tarihli Fransız Medeni Kanununda ve 1811 tarihli Avusturya Medeni Kanununda vakıfları düzenleyen hükümlere yer verilmemiştir.19. yüzyılın ikinci yarısından sonra hayır ve sosyal amaçlı bağımsız vakıfların kurulması düşüncesi toplumlara hakim olmaya başlamıştır. Birinci dünya savaşından sonra aile vakıfları giderek artmıştır. Bu dönemde merkezileşmeden vazgeçilerek, vakıfların devletin kamu hukuku alanındaki

bazı hizmetleri yüklenmesiyle devletin bazı alanlarda yükünü hafifletmesi üzerine vakıfların kurulmasına devletlerinde hoşgörüle yaklaşmasına sebep olmuştur. Hatta devletler teşvik yasaları çıkarmış, örneğin vakıflara vergi muafiyeti tanımıştır. İşletmelerin, çalışanları için kurduğu sosyal yardım fonlarının, bağımsız bir vakıf bünyesine dönüştürülmesi sonucu sosyal yardım fonları vakfa dönüştürülmüştür (Öztañ, 1998:109).

2.2. Türk Vakıf Tarihi

Türkiye Selçuklularında sultanlar ve ileri gelen devlet adamları tarafından kurulan vakıfların önemli bir özelliği, sosyal yardım ve dayanışma bilincini canlı tutmaktır. Eğitim, sağlık, ulaşım, imar, iskan ve bayındırlık gibi alanlarda tesis edilen müesseselere ait vakfiyelerde bu amacı görmek mümkündür. Vakfiyelerde yolculara yardım edilmesi, yoksulların doyurulması, cenazelerin kaldırılması, aciz kimselerin korunması, sosyal hizmetin sağlanmasına yönelik pek çok hizmetleri olmuştur (Çiftçioğlu, 2006:29).

Osmanlı döneminin vakıfları, değişik alanlarda hizmet vermiştir. Vakıfların desteğiyle hastaneler, okullar yapıldığı gibi kaleler tamir ettirilmiştir. Osmanlı döneminde vakıf eserleri arasında en bilinen ve en göze çarpanı camilerdir. Camiler sadece ibadete mahsus yerler olmayıp öğretim hizmetinin de yürütüldüğü mekanlar olmuştur. Vakıfların gördüğü hizmetler sayesinde, halkın yardımlaşma duyguları dışarıya yansımış ve bu sayede Osmanlıda ki değişik milletler arasındaki bütünleşme ve kaynaşma daha sağlaılaştırılmıştır (Tuncay, 1984:38).

Modern Türkiye'deki vakıf sisteminin yapısı, en az üç gelenek tarafından biçimlenmiştir. Kronolojik olarak bakıldığında, ilk olarak arşımıza

Roma/Bizans etkisi çıkar. Ancak Roma/Bizans ve Osmanlı/Türk vakıflarının kapsamlı bir karşılaştırılması henüz yapılmamıştır. İkinci gelenek, kendisi temelde İslam ilkeleri ve İslam hukuku etkisinde olan Osmanlı uygulamalarıdır. Aydınlanma ve Fransız devrimi sonrasında üçüncü önemli etki Batı'dan gelmiştir. Bu gelenekleri tamamen birbirinden bağımsız bir şekilde gelişmemiş olup aksine çarpıcı devamlılıklar ve etkileşimler gözlemek mümkündür. Örneğin Roma/Bizans gelenekleri İslam'ı etkilerken, İslam'da modern Batı'yı etkilemiştir (Çizakça, 2006:22).

Osmanlılarda vakıflar esas itibariyle dini bir motivasyonla kuruluyordu. Bu motivasyon Hazreti Muhammed'in "sevab ba'del mevt" diye bilinen bir hadisine dayanmaktadır. Buna göre, bir Müslüman hayatta üç şeyi başarırsa öldükten sonra dahi sevap kazanır; insanlara yararlı bilgi, arkasından dua eden dini bütün çocuklar ve hayatından sonra da süregiden hayırseverlik. Vakıfların bu üç koşulu da bünyesinde birleştirdiği iddia edilmiştir. Vakıf kurmak ahrette kurtuluşa ermenin bir aracı olarak görülmüş ve zengin Osmanlılar çok sayıda, sosyal ihtiyaca cevap vermek üzere birbirinden olabildiğince farklı vakıflar kurmuşlardır. Osmanlıda vakıf kurmak için önemli bir diğer gerekçe ise mülkiyet hakkının korunmasıydı. Klasik dönem boyunca Osmanlıda insanlar tam anlamıyla mülkiyet hakkına sahip olmamış ve müsadere tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Devlet müsadere ancak 1830'lar da Tanzimat reformları ile sona ermiştir. Bu döneme kadar, yönetici elit kesimin bir üyesi mülkünü ancak vakfa dönüştürerek, yani Allah'ın mülkiyetine geçirerek koruyabilirdi. Son olarak sosyal prestij kazanmak da vakıf kurmak için bir diğer önemli motivasyondur (Çizakça, 2006:23-24).

Osmanlı döneminde vakıfların gelişmesinde en önemli etken vakıfların bir devlet politikası olarak çok yönlü teşvik edilmesidir. Padişahlar ve

padişah ailesinden olan kişiler büyük külliye inşaatları buralara zengin gelir kaynakları tahsis ederek topluma örnek olmuşlardır. On altıncı yüzyılda yapılan bir tespite göre 1453-1546 yılları arasında İstanbul'da 2515 tane vakıf vardır (İpşirli, 2006:65).

Osmanlı'nın klasik döneminde, devlet ve vakıf sistemi işbirliği içerisindeydi. Bu işbirliği vergi muafiyetinin yanı sıra devlet tarafından sağlanan doğrudan finansal destek şeklinde gelişmiştir. Buna örnek olarak Osmanlı para vakıflarının vergiden muafiyeti gösterilebilir. Osmanlı devleti, vakıflara önemli gelirleri bu dönemde aktırmaktadır. Mukataa adı verilen bazı vergi gelirleri vakıflara ayrılmıştı (Öztürk, 2006:147). Mukataa, vakfa ait taşınmaz üzerinde bina yapmak, ağaç dikmek karşılığında mutasarrıf(tasarruf eden) her yıl arazi sahibi vakfa verilmek üzere arazi için tayin edilmiş senelik kira bedelidir (Em, 2006:7).

19. ve 20. yüzyıllardaki Osmanlı vakıf sisteminde bir değişiklik olmuştur. Gönüllü vakıf sektörünün yerine getirdiği işlevleri, pek çok ülkede olduğu gibi devlet tarafından sağlanan hizmetlere bırakmıştır. Sosyal devletin evrensel büyümesinin Türkiye'deki etkisi Türk vatandaşlarının sosyal beklentilerinin sorumluluğunu devlet sistemine yüklemesidir (Çizakça,2006:22)

Batı, Fransız Devrimi sonrasında gelişmekte olan kendi değerlerini kabul ettirmek için Osmanlı'ya baskı uygulamaktaydı. Osmanlı Padişahları bu baskıya dayanmamış ve merkezileşme politikasını benimsemişlerdir. Bu dönemde Yeniçeri Ocağı kapatılmış, Bektaşî tekkelerine ait vakıflara el konulmuştur. Bu vakıflar belirli aralıklarla satılarak hazineye gelir kaydedilmiştir. İkinci Mahmut döneminde 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun

Nezaretî kurularak vakfın gelirlerinin vakıf tarafından değil Maliye Nezaretî tarafından toplanacağı kabul edilmiştir. Maliye Nezaretî bu vakıfların gelirlerini toplamaya başlamış ancak bu gelirleri vakıflara geri ödemesini hem geciktirmiş hem de engellemiştir (İpşirli, 2006:68).

İkinci Abdülhamit döneminden itibaren daha da hızlı gelişmekte olan vakıfların hizmetlerinin merkezileştirme uygulamaları sonucunda, on sekizinci yüzyılda yirmi bin vakıf varken Cumhuriyet'e miras kalanların sayısı 5859 tanedir (Çizakça,2006:28).

Vakıflar Osmanlı Devletinde çok önemli ekonomik, sosyal, kültürel işlevleri yerine getiren kuruluşlardır. Bu nedenle ülke siyasi ve ekonomisi açısından önemli bir malvarlığına sahiptirler. Cumhuriyet hükümetleri, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, kapsamlı, farklı hukuk düzenlerine göre kurulmuş ve işleyen çok zengin kültür ve tarihsel birikime sahip olan bir vakıf düzenini devralmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri vakıf konusuna büyük önem verilmiştir. Atatürk'ün vizyonu doğrultusunda Cumhuriyet döneminin vakıf stratejisi belirlenmiştir. Bu strateji, yeni dönemin vakıf modelinin Türk Medeni Kanununda 'tesisler'' adında düzenlemesi, Osmanlıdan devralınan vakıflar için ayrı bir vakıflar kanunu yapılarak uygulamaya konmasıdır (Aydın, 2006:37).

Prof. Dr. Leemann tarafından dokuz yılda hazırlanan Cumhuriyet döneminin ilk vakıflar kanunu, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu olup 1935 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı, vakıfların kötü kullanımdan

korunmak amacıyla güçlü bir denetim sistemi kurmaktı. Bu kanunla Osmanlıdan devralınan vakıflar üç gruba ayrılmıştı. Bunlar mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, azınlık ve cemaat vakıfları idi. Mazbut vakıflar, kurucuları ve mütevellileri ölmüş olup Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen vakıflardı. Bu vakıfların taşınmazlarının sayısı 62.186 idi. Mülhak vakıflar, kurucularının çocukları yada mütevelliler tarafından yönetilen, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenen vakıflardır. Bunların sayısı 322'dir. Azınlık ve cemaat vakıfları, azınlıkların dinsel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan vakıflardır. Bu vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğünün gözetim ve denetimine tabidir (Aydın, 2006:39).

Cumhuriyet döneminde 1926-1967 yılları arasında 'tesisler' adı altında düzenlenen hükümler çerçevesinde 73 adet vakıf tescil edilmiştir. 1967 yılında Medeni Kanunda yapılan, 903 sayılı yasa ile değişiklikten sonra vakıf tescilleri hızlanmıştır.903 sayılı yasa ile, vakıfları ve vakıflarla ilgili işlemleri vergiden muaf tutan ve istisnalar getiren yeni hükümler yürürlüğe konulmuştur. Vakıf tescil sayılarında 1990'lı yıllarda büyük artış olmuştur. Bu artışın ana sebebi derneklerin tabi olduğu yasal prosedürden kaçıştır (Aydın,2006:40).

Son zamanlarda Avrupa Birliğine uyum sağlamak amacıyla, Vakıflar Kanununda özellikle azınlık vakıfları ile ilgili bir çok değişiklik yapılmıştır. Uyum yasalarında, vakıfların hukuki statüsü ve yapısı ile ilgili bir çok değişiklik vardır. Bu değişiklikler, çalışmanın diğer ilgili bölümlerinde geniş olarak incelenecektir.

3. Avrupa Birliği ve Vakıflar

Avrupa Birliği açısından bakıldığında ortak bir vakıf tanımı mevcut olmadığı görülmektedir. Tarihsel ortak köklerine rağmen, vakıf kanunları ülkeler açısından oldukça büyük farklılıklar içermektedir. Örneğin, yirminci yüzyılın başında vakıf kurumunu sadece yasal amaçların karşılanması bağlamında değerlendiren, bunun için de asgari mal varlığı şartını gerekli görmeyen ancak devlet denetimini ne çıkaran Hollanda'da vakıf sayısının hızla artmasına karşılık, Fransa'da kamu yararı, asgari mal varlığı ve çok sıkı denetimde ısrar edilmesi ortak bir vakıf tanımında birleşmeyi bu tarihsel gelişmeler çerçevesindeki farklılıklar sebebiyle zorlaştırmaktadır (Ceylanoğlu, 2006:150).

Bu tür farklılıkları gidermek amacıyla ortak,tüm Avrupa Birliğine ye ülkeleri kapsayacak bir Avrupa Vakfı Kanunu uygulamasının mevcut olan bu zenginlikleri yok edeceğinden endişe duyulmaktadır. Mayıs 2000 yılında bazı hukukçular tarafından bir uluslar arası konferansta dile getirilen Avrupa Vakıf Hukuku konusu taraftar bulmaya ve gündeme gelmeye başlamış, Mayıs 2004'de Avrupa Vakıf Merkezi(EFC)nclğnde Avrupa Vakıflar Kanunu teklifi tasarısı hazırlanmıştır (Ceylanoğlu, 2006:151).

Bu tasarı, Avrupa vakfının potansiyel tamamlayıcı yasal formunun temel unsurlarını ortaya koymaktadır. Bu Avrupa yasal formu, birden fazla AB yesi devlette faal olan hayırseverler ve vakıflar için, değişik AB lkelerinin ulusal mevzuatlarına göre çeşitli vakıflar kurmaları yerine tercih edebilecekleri ihtiyari ve ilave bir vasıta olabilir. Bir vakfın Avrupa yasal formu, Avrupa'daki hayırseverlerin ve vakıfların sınırlar ötesi faaliyetlerini geliştirmenin de bir vasıtası olarak düşünülebilir.

AB komisyonu 2003 yılında Avrupa vakfı fikrini kendi eylem planı kapsamına alarak kısa vadede yasal görüşleri toplamak istemiştir. AB ülkelerinde geçen zamanda bu konunun ciddiyetinde bir farkındalık oluşmuştur. Yasal görüşlerin toplanması amacıyla bazı girişimler ortaya çıkmıştır. Buna örnek olarak, Avrupa Vakıflar Merkezinin AB Komitesince yürütülmekte olan, Avrupa Vakıfları Karşılaştırmalı Hukuku araştırması gösterilebilir. Bu araştırma Avrupa vakıf dünyasının her ülkede vakfın tanımından amaçlarına ve yapısına kadar değişik alanlarda son derece karmaşık özellikler sergilediği ve ortak paydada buluşmanın zor olacağını göstermektedir. Ancak Avrupa Vakıflar Merkezi üyeleri temelinde görülen bazı ortaklıklar ise ortak bir vakıf tanımına ulaşılması yolunda atılmış bir başlangıç noktası oluşturmaktadır (Kazıcı, 2006:137).

Yapısal özellikleri bakımından Avrupa vakıflarının ortak noktası ana varlık ve yönetim kurullarıdır. Vakıfları faaliyetlerine göre işlevsel ve bağışçı vakıflar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Türkiye’de sadece işlevsel bakımdan vakıflar mevcuttur. Amaçları çerçevesinde AB ülkelerinde vakıfları sadece yarısının kamu yararına çalıştığı, pek çok ülkede özel amaçlarla da çalışmalarına izin verildiği, Hollanda da yasal olmak şartıyla her amaca yönelik çalışabilmelerine izin verilmektedir. AB ülkelerinin bazılarında kuruluş ana varlığı için asgari bir sermayeye ihtiyaç olduğu halde bazılarında kuruluş ana varlığına gerek yoktur. İsveç, Danimarka ve Hollanda hariç diğer AB üyesi ülkelerde vakıfların kuruluşları devlet tarafından tescil edilmekte, esas amaçları ön planda olmak üzere iktisadi faaliyetlerine izin verilmektedir (Öztürk, 2006:151).

Avrupa’da vakıflar ve diğer gönüllü kuruluşlar, demokratik ve şeffaf bir Avrupa toplumunun yaratılması, farklı çıkar gruplarının fikirlerini uzlaştırılması ve hükümetlerin dolduramadığı mekanizmalardaki boşlukları

doldurması açısından önemlidir. Vakıflar, doğrudan ve dolaylı olarak rekabetin artmasına ve ekonomik büyümeye katkıda bulunurlar. Doğrudan katkıları eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu hizmetlerinin sunumudur. AB’de vakıflar, özel sektör kuruluşları gibi rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürürler. AB’de vakıflar ve gönüllü kuruluşların bir diğer önemi de, üye devletlerin ulusal çıkarlar adına savunduğu merkezi güce karşı bir denge işlevi görmesidir (Sağlam,20006:48).

AB’de vakıflar, AB genelinde faaliyette bulunma eğilimindedir. Bu nedenle üye ülkelerin kuruluşlarıyla işbirliği içerisine girmektedirler. AB’de bu konuda destek vermektedir. Son yıllarda bu sektör, özellikle yeni istihdam yaratma konusunda Fransa ve Almanya’da önemli ilerlemeler sağlamıştır. Fransa’da yaratılan her yedi işten birisi ve Almanya’da her sekiz işten birisi bu sektörde yaratılmıştır. Bu göstergeler, Avrupa’da kar amaçsız olan bu sektörün sadece insanların yaşam kalitelerini arttırmakta kalmadığı, ekonomik büyümeye ve istihdama da katkıda bulunduğunu göstermektedir (Sağlam, 2006:49).

AB’de vakıf kurma, vakfa üye olma veya üyelikten ayrılma anayasal bir haktır. AB vatandaşları, AB’nin herhangi bir ülkesinde vakıfları kurma ve faaliyet gösterme serbestisine sahipken üye ülkeler de bu konuda istenen şartları belirleme yetkisine sahiptir. Avrupa Birliğinde vakıflar eğitim, sağlık ve sosyal konuların yanı sıra kültür mirasının, çevrenin korunmasına kadar birçok hizmetlerde katkıda bulunmaktadır. Avrupa’nın bütünleşmesi sürecinde toplumların refahı ve gelişmesinde katkıları gittikçe artmaktadır (Güleryüz, 2007:27).

Anayasa Mahkemesi 17 Nisan 2008 tarihinde verdiği bir kararla, vakıflara üye olunamayacak hükmünü iptal ederek vakıflara üyelik yolunu açmıştır. Bu karar AB sürecinde vakıfların gelişimi açısından önem taşımaktadır. Anayasa Mahkemesinin 2005/14 Esas, 2008/92 K. sayılı kararının gerekçesinde, Anayasa'ya göre herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma, derneğe üye olma ya da üyelikten çıkma hakkına sahip olduğu, bu düzenlemelerin vakıflarla ilgili olarak da uygulanacağı, ancak yasa hükmüyle dernekler ve vakıflar arasındaki eşitliğin ortadan kaldırıldığı, tek başına vakıf kurma imkanı olmayan ancak bir vakfa üye olarak topluma ve kamuya maddi yardımda bulunmak veya ismini üye olacağı vakıf içinde yaşatmak isteyen gerçek veya tüzel kişilerin bu anayasal hakkı kullanmalarının engellendiği, hayatiyetleri yeni üyelerin varlığına bağlı olan vakıflarda üyeliğin kaldırılmasının bu vakıfların tasfiyesi sonucunu doğuracağı, Anayasa'nın 33. maddesiyle, önceden izin almaksızın dernek kurma ve derneklere üye olma hakkı tanındığı, bu hükümlerin vakıflarla ilgili olarak da uygulanacağını belirtmiştir (Resmi Gazete, 2008).

AB üye ülkelerin kendi mevzuatlarında, vakıflar ile ilgili tanımlamalar yapılmasını istemiştir. Bu doğrultuda vakıflarla ilgili kuruluş aşamasında bazı kısıtlamalar getirilebilir. Örneğin, vakıflara kurulurken malvarlığı kriteri getirilebilir. Bazı ülkelerde asgari sermaye sınırı varken bazılarında yoktur (Sağlam 2006:49).

AB genelinde vakıflar mevzuatının uyumlaştırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Avrupa Vakıflar Birliği, 2005 yılının Aralık ayında Avrupa Birliği Komisyonuna bir Avrupa Birliği Vakıflar Tüzüğü önersinde bulunmuştur. Önümüzdeki yıllarda, Avrupa Birliği Vakıflar Tüzüğü'nün kabul edilmesi ile Avrupa'da vakıflar konusunda da uyumlaştırma tamamlanmış olacaktır. Öneride asgari sermaye olarak 50.000 Euro gösterilmiştir. Vakıfların kuruluş aşamasında, Avusturya, Yunanistan,

İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç herhangi bir asgari sermaye istememektedir. Ancak Finlandiya ve Belçika asgari sermaye şartı aramaktadır (Sağlam, 2006:50).

AB üyesi ülkeler, vakıflara kamu yararı gözeterek, mevzuatlarında vergiden muafiyet, vergi oranında indirim gibi kolaylıklar sağlamaktadır. Vakıflar kurumlar vergisinden muaftırlar ve gelir vergisine tabidirler. Bazı ülkelerde, vakıflara kamu yararına faaliyet gösteren kuruluş statüsü verilmekte ve bu türden vakıflar vergiden tamamen muaf tutulabilmektedir. (Sağlam, 2006:51) Macaristan'da %1 kanunu adında bir düzenleme yürürlükte. Macaristan'da vergi mükellefleri, yıl sonunda ne kadar hükümete vergi vermeleri gerektiğini hesaplayıp çıkan miktarın %1'lik kısmının alınarak kamu yararına çalışan bir sivil toplum kuruluşuna aktarılmasını isteme hakkına sahiptirler (Rutzen, 2003:130).

Genel olarak bakıldığında, AB üye ülkelerindeki vakıf sistemlerindeki uygulamalar ile Türk vakıf sisteminde benzerlikler olduğu gibi farklılıklarda görülmektedir. AB sürecinde çağdaş demokrasiyi geliştirmenin bir gereği olarak katılımcı ve çoğulcu bir demokrasiyi geliştirmek, vatandaşlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek, kamunun yükünü paylaşmak, uluslar arası kuruluşlarla iş birliğini geliştirmek ve teşvik etmek vakıfların temel görevleri arasında yer almalıdır.

4. AB'ye Uyum Sürecinde Türkiye'de Yabancı Vakıfların Hukuki Statüsü

Yabancı vakıf kavramından anlaşılması gereken, uyruğu yabancı olan vakıflardır. Türkiye'de kurulan bir vakfın tüm kurucuları yabancı olsa bile bu vakıf Türk hukukuna göre kurulan vakıf olup, yabancı vakıfların tabi olduğu hukuki statüye tabi değildir.

Türkiye’de esas itibariyle yabancı vakıflar sorunu 2001 yılında ortaya çıkmıştır. Alman vakıflarının Bergama’daki altın arama karşıtı protestoları desteklediğini iddia eden bir kitabın yayımlanmasının ardından, Alman vakıflarına da baskı uygulanmaya başlamıştır. Konrad Adenauer, Friedrich Ebert, Heinrich Böll ve Friedrich Naumann Vakıfları ile Orient Enstitüsü, .ulusal bütünlük ve ülkenin laik yapısı aleyhindeki eylemlere iştirak iddialarıyla Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı tarafından soruşturma yürütüldü. Ankara DGM’ye açılan davada delil yokluğundan beraat kararı verildi ve bu karar kesinleşmiştir (Erkoçak, 2004:41).

Türkiye’de bazen idari makamlar ve yöneticiler, sivil toplum kuruluşları üzerinde idari denetim yapabilmek için yasal düzenlemelerin olmayışını bahane ederek müdahalelerde bulunma hakkını kendinde görmüştür. Ancak bu düşünce yerinde değildir. Danıştay 1. Dairesinin 14.03.1995 tarih 1994/100 E, 1995/51 K. sayılı kararında haklı olarak, yabancı vakıfların denetimi ile ilgili vermiş olduğu istişare kararda, uygun düzenleme yokluğu nedeniyle yabancı vakıfların Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenemeyeceğini belirtmiştir (Uçum, 2003: 88).

Anayasa’nın 33. maddesinin eski halinde ve yeni halinde de vakıfların önceden izin almadan kurulacağı düzenlenmiştir. Anayasa’nın 16. maddesine göre temel hak ve özgürlükler yabancılar için ancak uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir. Türkiye’nin taraf olduğu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 2. maddesi ve örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 20. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 11. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesi karşısında Türkiye’de bulunan yabancıların temel hak ve özgürlükleri kullanma konusunda kural olarak vatandaşlarla eşit haklara sahiptir (Uçum, 2003:88)

Türkiye’de yabancı vakıflarla ilgili olarak izin sistemi benimsenmiştir. İzin

sistemi ile ilgili işlemler, eski kanun döneminde Hazine Müsteşarlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı ile tarafından yürütülmüştür ve izinler bu makamlarca verilmiştir. Yabancı vakıfların ‘yabancı sermaye’ niteliğinde görülmesi nedeniyle bu makamlar tarafından izin işlemleri yürütülüyordu. Yabancı vakıflar konusu gündeme geldiğinde, yasal boşluğun olduğu anlaşıldı. 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı kanun ile yabancı vakıfların Türkiye’de faaliyette bulunması için verilecek izin prosedürü, vakıflardan sorumlu bakanlığın önerisi üzerine, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından verilmesi şeklinde olmuştur. Bu düzenlemeye, hem yasanın metninde yabancı vakıfların temsilcilik açmasının düzenlenmemiş olması, hem de izin konusunda Bakanlar Kurulunun yetkilendirilmesinin bürokratik işlemleri arttırmamasından dolayı karşı çıkmıştır. Düzenleme, 30.07.2003 tarihinde 4963 sayılı kanun ile değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile yabancı vakıfların Türkiye’de faaliyette bulunması iznini, uluslar arası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülmesi ve karşılıklılık ilkesi koşuluyla, Dışişleri Bakanlığının görüşünü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığı verecektir. İzin yetkisi, İçişleri Bakanlığına geçince, yabancı vakıfların izin işlemlerini yürütecek makam olarak Dernekler Dairesi Başkanlığı yetkilendirilmiştir (Uçum, 2003:90)

Türkiye’de bulunan vakıfların uluslar arası faaliyette bulunması veya yurtdışına şube açması ile yurtdışındaki yakın amaçlı vakıf veya kuruluşlarla işbirliği yapması da Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.

Yabancı ülkelerdeki vakıfların , Türkiye’de faaliyette bulunmasının ön koşulu, uluslar arası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülmesidir. Bu kavramın yeterince açık olmayışı ve belirsizliği sorun yaratabilir. Bu koşul uygulanırken iki boyut düşünülebilir. Birincisi, yabancı vakfın ait olduğu ülke ile Türkiye arasındaki ilişkiler, ikincisi yabancı vakfın Türkiye’deki faaliyetlerinin uluslar arası alandaki işbirliklerine faydalı olup olmayacağıdır. Bu koşula göre, Türkiye’nin yabancı bir

vakfa çalışma izni verilebilmesi için hem vakfın ait olduğu ülke ile Türkiye'nin ilişkileri, hem de vakfın faaliyetleri değerlendirme konusu yapılabilecektir. Ancak bu değerlendirmenin sadece uluslararası alanda işbirliği yapılmasına özgülenmesi yetersizdir. Çünkü Türkiye'deki yabancı vakıfların faaliyetleri ile sadece Türkiye bakımından faydalı işler yapılabilir. Örneğin, Türkiye'de çevre bilincinin gelişmesi için faaliyet gösteren yabancı vakıfların çalışmaları sadece Türkiye için faydalı olabilir, uluslararası işbirliklerine katkı sağlamayabilir. Bu nedenlere bağlı olarak, bu ön koşul uygulanırken esnek davranılması daha faydalı olacaktır.

Uluslar arası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülmesi halinde Dışişleri Bakanlığının bu konuda vereceği görüş hukuki olarak bağlayıcı değildir. İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığının bu konudaki görüşünün aksine hareket edebilir. Ancak karşılıklı olma şartını Dışişleri Bakanlığı araştırdığı için, İçişleri Bakanlığının bu konuda bir takdir yetkisi yoktur. Dışişleri Bakanlığının bu konudaki görüşü bağlayıcı niteliktedir.

Yabancı vakıflara verilecek iznin kapsamı aşağıdaki şekillerde olabilir (Uçum, 2003:92-93):

- Faaliyet İzni: Faaliyet izni her bir etkinliği ayrı ayrı kapsar. Yabancı vakıf, faaliyet izni için başvurduğunda, yapacağı etkinliği somut olarak göstermek zorundadır. Bu izin türü uzun süreli tek projeler için de geçerli olabilir. Yabancı vakıf faaliyet izni aldığı etkinlikten başka bir etkinlik yapmak isterse tekrar izin almak zorundadır.
- Sürekli İşbirliği İzni: Bu izin türü çerçevesinde yabancı vakıf, Türkiye'de sürekli işbirliği yaptığı vakıfla her türlü etkinliği yapabilir. İşbirliği yaptığı vakıfla olmak koşuluyla, izin verilen protokol çerçevesinde her türlü faaliyette bulunabilir. Ayrıca her faaliyeti için izni almaya gerek yoktur.
- Temsilcilik İzni: Türkiye'de yabancı vakıflar temsilcilik açarak faaliyette bulunabilirler. Temsilcilik izni genel nitelikte olup temsilcilik izni verildikten sonra yapacağı faaliyetler için yabancı vakfın ayrıca izin

almasına gerek yoktur. Yabancı vakıflar birden çok temsilcilik açarak faaliyette bulunabilirler.

- Şube Açma İzni: Yabancı vakıflar Türkiye’de izin alarak şube açabilirler. Şube açma izni de genel nitelikte olup birden fazla şube açılabilir.
- Üst Kuruluşa Katılma İzni: Yabancı vakıflar, Türkiye’de kurulu bir vakıf üst kuruluşuna katılabilir. İçinde yabancı vakıfların olduğu bir federasyon varsa bu federasyonun konfederasyona katılabilmesi için yabancı vakıflar bakımından ayrı ayrı üst kuruluşu katılma izni almak gerekir.
- Üst Kuruluş Kurma İzni: Yabancı vakıflar, Türkiye’de faaliyet gösteren yerli veya yabancı toplam beş vakıf olmak kaydıyla federasyon kurabilirler.

Dikkat edildiğinde yukarıdaki izinlerin kapsamaları bir sıraya bağlanmıştır. Daha üst bir faaliyet tarzı için izin alan yabancı vakıf daha alt seviyeli faaliyet tarzlarında çalışabilir.

Yabancı vakıflara verilen izin, kanunlara ve milli menfaate aykırı davranıldığında geri alınabilir. Geri alma işlemlerini Bakanlık yapacaktır. Yabancı vakıflar, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflar hakkında uygulanan mevzuata tabidir.

Yabancı vakıfların denetimi konusu uygulamada sıkıntı yaratabilir. Yabancı vakıfların yıllık faaliyet ve maliyet raporlarını Vakıflar Büro Şefliği’ne vermesi isteneceğinden, ikili bir denetim mekanizması oluşacaktır. İçişleri Bakanlığı, Dernekler Dairesi Başkanlığı aracılığıyla yabancı vakıfları vakıf hukuku yönünden denetleyebilecektir. Oysa yabancı vakıfların bağlı olduğu mevzuat uyarınca, denetim yetkisi münhasıran Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Bu konuda İçişleri

Bakanlığının denetim yetkisi sadece genel kolluk denetimi şeklinde olması daha yerindedir. (Uçum, 2003:95)

Yabancı vakıflar konusunda getirilen yenilikler, vakıfların hem uluslararası alanda Türkiye'ye fayda sağlamış hem de vakıfların gelişmesinin önünü açmıştır. AB'ye üyelik sürecinde yapılan bu değişikliklerle artık AB'ye üye ülkelerdeki vakıfların etkinliklerinde ortak faaliyete bulunularak, karşılıklı etkileşim ve iletişim artacaktır.

5. AB Sürecinde Azınlık ve Cemaat Vakıflarının Hukuki Statüsü

Türkiye'nin demokratikleşme ve AB üyeliği süreçleri açısından kritik bir önem taşıyan azınlık hakları sorunu ve tartışmaları, en çok azınlık ve cemaat vakıfların hukuki statüsü çevresinde geçmektedir. AB uyum çerçevesinde son yıllarda bu konuda uyum paketleri çerçevesinde önemli adımlar atılmıştır.

Azınlık ve cemaat vakıflarının hukuki statüsü değerlendirilmeden önce, Cumhuriyet döneminden evvel olan Osmanlı'daki azınlık haklarını ve özellikle mülkiyet hakkını değerlendirmek faydalı olacaktır.

5.1. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Azınlıkların Mülk Edinme Hakkı

Genel olarak azınlıklar sözcüğü ile cemaatler sözcüğü eş anlamda kullanıldığı görülür. Azınlıklar, “aralarında ırk, dil ve din birliği olup, birlikte yaşama arzusuna bağlı olan ve bir devlet ahalisinin çoğunluğunun içerisinde toplanmış bulunan topluluklar” şeklinde tanımlanabilir (Em, 2006:36).

1839 yılında ilan edilen Gülhane Hattı Hümayun-u(Tanzimat Fermanının ilanı) ile birlikte Osmanlı İmparatorluğunda hukuksal ve kurumsal alanlarda değişimlerin olduğu, mozaik bir toplum yapısına sahip imparatorluğun Müslüman ve Müslüman olmayan insan topluluklarının sahip olduğu hak ve yükümlülükler arasındaki farklılıkların giderilmeye çalışıldığı görülür. Bu durum, 1856 Islahat Fermanı ile genişletilerek daha belirgin hale gelmiştir (Em, 2006:36).

Cemaatlere ait kuruluşların 1912 tarihine kadar bir tüzel kişiliği yoktu. Osmanlı Devletinde cemaatlerin tüzel kişilik olarak mal edinmeleri, 16 Şubat 1328(1912) tarihinde yayınlanan ‘Eşhası Hükmiyyenin Emvali Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanun’ı Muvakkatin 3. maddesinin Fıkra’i Muvakkatesi’’ ile yasal olarak mümkün olmuştur..(Bakar, 2003:105) Bu fıkra hükmü gereğince, Osmanlıdaki cemaatlerin adlarına kayıtlı olmayan ancak tasarrufları altındaki gayrimenkullerin altı ay içerisinde müracaatları halinde müessesleri adına kayıt olunacağı belirtilmiştir. Müracaat etmeyenlerin ise mallarının tescili mümkün olmayacaktır. Azınlık vakıflarına tüzelkişililik olarak mal edinilmesinin sağlanması ile o zamana kadar takma isim ile kullanmakta olan taşınmazların bundan sonra vakıf adına tescillerine imkan sağlamıştır. Bu imkan sağlanmadan daha önceleri, bu taşınmazlar Meryem Ana, Hz. İsa gibi mefhum şahıslar veya azizler adına kaydediliyordu. Azınlık vakıflarının hukuki temelini oluşturan süreç bu uygulamalarla başlamıştır (Öztürk, 2003:127).

Ülkemizde cemaat toplumları ve azınlık vakıfları konusu, gerek Osmanlı ve gerekse Cumhuriyet’in ilk yılında yaşanan tarihi ve hukuki gelişmeler doğrultusunda, Lozan Barış Antlaşmasında gündeme gelmiştir. Lozan Konferansında azınlık konusu en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Lozan antlaşmasıyla ülkemizde Ermeni, Rum ve Musevi cemaatleri azınlık olarak kabul edilmişlerdir. 24 Temmuz 1923 yılında kabul edilen Lozan Antlaşmasınının 37-45. maddeleri cemaatlere tanınan haklarla ilgili düzenleme getirmiştir. Bu haklardan biri de azınlık vakıflarına ilişkin

olanıdır. Antlaşmanın 42. maddesinin 3. fıkrasına göre, azınlıkların Türkiye’de mevcut olan vakıflarına her türlü kolaylıklar ve izinler sağlanacaktı (Öztürk, 2003:130).

Lozan Antlaşmasında kabul edilen esaslar doğrultusunda, Tapu Kanunu ve Vakıflar Kanunu’na azınlık tüzel kişilerinin durumu ve bunların mal edinmeleriyle ilgili hükümler konmuştur. 05.06.1935 yılında kabul edilen 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile de cemaatlere ait hayır müesseselerinin vakıf olarak teşkilatlanması, bu vakıflara ait hayrat ve akarların yeniden kaydedilmesi kabul edilmiştir. Bu kanunun 1. maddesi 28.06.1938 yılında 3513 sayılı kanunla, 31.05.1949 yılında 5404 sayılı kanunla değiştirilmiştir. 3513 sayılı kanunla cemaat vakıfları mülhak vakıflar arasında sayılırken 5404 sayılı kanunla bu vakıfların kendileri tarafından seçilen kişiler veya heyetler tarafından idare edinilebileceği belirtilerek mülhak vakıflar kapsamından çıkartılmış ve ayrı bir vakıf haline getirilmiştir. Ayrıca bu vakıfların Vakıflar Genel Müdürlüğüne denetlenebileceği hükmü getirilmiştir (Em,2006:38).

1936'ya gelindiğinde vakıflardan yeni yasa hükmüne ellerindeki mal ve mülklerin bir dökümünü vermeleri istenmiştir. Yasanın kabulüyle birlikte azınlık vakıflarının gayrimenkul edinmeleri uygulamada kabul edilmiş oldu. 1974 yılında Yargıtay Hukuk Genel Kurulu aldığı bir kararla 1936'da azınlık vakıflarının verdiği beyannameleri vakfiye olarak kabul edip bu vakfiyelerde mal iktisabı hakkında açık bir hüküm bulunmadığı hükmüne vardı. Söz konusu vakıfların yeni mal edinemeyeceklerine karar verdi. Buradan hareketle bu vakıfların 1936'dan sonra elde ettikleri mallara da dava açılmak suretiyle el konulmaya başlandı (Öztürk, 2003: 133).

5.2. AB’ye Uyum Sürecince Cemaat Vakıflarının Hukuki Durumu

Avrupa Birliği Konseyi’nin 1993 yılında Kopenhag toplantısında belirlediği

kriterlerin siyasi boyutunun bir bölümünü de azınlıklara saygı gösterilmesi ve haklarının korunması oluşturmaktaydı. Bu nedenle Türkiye’de de azınlıkların hakları ile ilgili olarak birtakım yasal düzenlemeler meydana getirildi.

AB’ye uyum sürecinde üçüncü uyum paketi olarak bilinen, 03.08.2002 tarihinde kabul edilen 4771 sayılı yasa ile 2762 sayılı Vakıflar Kanununun birinci maddesinin sonuna cemaat vakıflarının vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın Bakanlar Kurulu’nun izniyle dini, sosyal, eğitsel ve kültürel alandaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler hükmü getirilmiştir. Bu hükümler Bakanlar Kurulu izninin getirilmesi Anayasanın 10. maddesi olan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktaydı. Çünkü Müslüman Vakıflarının kurulması için Vakıflar Genel Müdürlüğünden alınan izin yeterliydi. 4778 sayılı kanun ile de Vakıflar Kanunundaki izin verme yetkisi Bakanlar Kurulundan alınarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne verilmiştir (Oran, 2005: 27).

Azınlık vakıfları ve diğer vakıflarla ilgili olarak 2762 sayılı kanunda bir çok değişiklik yapılmasına rağmen istenilen düzeyde bir vakıf uygulaması yerleşemedi. Avrupa Birliği bu konu ile ilgili olarak, vakıfların AB standartlarına getirilmesi için baskı yapıyordu. Bu nedenle yeni bir kanun yapma girişimlerine hız verildi ve 20.02.2008 tarihinde 5737 sayılı yasa kabul edildi.

5737 sayılı yasada cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıflar olarak tanımlanmıştır.

AB’ye uyum sürecinde yeni bir Vakıflar Kanununun varlığı kaçınılmazdı. Eski

kanun dönemindeki uygulamalar nedeniyle, Türkiye bazen zor durumlarda kalmıştı. Bunlardan biri de vakıf uygulamaları ile ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin(AİHM) verdiği kararlardı.

Mahkeme, Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı tarafından açılan davada "Türkiye'nin mülkiyetin korunması hakkını ihlal ettiğine" karar verdi. Türkiye, davaya konu olan iki mülkün tapusunu üç ay içinde davacı vakıf adına kaydetmezse, mahkeme masrafları da dahil olmak üzere tazminat ödeyecekti. Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı tarafından açılan dava, 1952 ve 1958 yıllarında alınan vakıf mülklerinin tapularının 1996'da mahkeme kararıyla iptal edilmesine dayanıyor. Vakıf, tapuların yasal düzenlemeyle iptal edilmesi ve Yargıtay'ın da bu yöndeki mahkeme kararlarını onaması üzerine konuyu 1997'de AİHM'ye taşıdı. Eylül 2005'teki duruşmada, devlet tarafından el konulan taşınmazlarının iadesini talep etti. Yasayla yapılan el koymanın"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mülkiyet hakkını garanti altına alan 1 Numaralı Protokol'ünün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğini" savundu ve davayı kazandı(<http://www.milliyet.com.tr/2007/01/10/siyaset/asiy.html>,05.06.2008)

AİHM bu kararı doğrultusunda, 5737 sayılı yasanın geçici yedinci maddesi ile artık cemaatlere taşınmazları iadesi yolunu açmıştır. 1936'dan sonra cemaat vakıflarına bir şekilde geçmiş olup bu vakıflara ait olan ve devlet tarafından el konulan taşınmazlar başvuru halinde iade edilecektir.

5737 sayılı kanun çıkmadan önce, vakıflarla ilgili olarak 5555 sayılı yasa çıkarılmış fakat bu yasa Cumhurbaşkanı tarafından kısmen iade edilmişti. Cumhurbaşkanı kısmen iade gerekçesinde cemaat vakıfları ile ilgili kısmında, 'cemaat vakıflarının mülhak vakıflar arasından çıkarılıp yeni vakıflara benzer ayrı bir tür gibi değerlendirilmesinin doğal sonucu olarak, bu vakıfların amaç ve etkinlikleri doğrultusunda giderek gelişmelerine ve etkinliklerini

artırmalarına olanak sağlanmaktadır" denilmiştir. Cemaat vakıflarının gelişmesinin istenmemesi böylece dönemin Cumhurbaşkanı tarafından bile istenmediğini ortaya çıkardı. Bu gerekçe ile yasanın iade edilmesi, demokratik ve insan haklarına saygılı bir hukuk devletinde olması gereken eşitlik ilkesine tamamen aykırıdır.

Vakıflar Kanunu, AB süreci doğrultusunda başlayan demokratikleşme çabalarının bir görüntüsüdür. Bu kanunla, mevcut durumun aksaklıkları düzeltilmiştir. Azınlık vakıflarına mal edinme ve bu mallar üzerinde tasarruf hakkı tanınarak eşitlik ilkesi doğrultusunda işlemlerin yapılması sağlandı. AB'ye kuşku ile bakan bazı çevrelerce bu kanun kıyasıya eleştirilmiştir. Bu çevrelerin değerlendirmesine göre, AB bizden bu tarz vakıflara yönelik olarak daha önce olmayan bir takım hakları tanımamızı isteyerek milli bütünlüğümüzü bozacaktır. Bu değerlendirmeler, azınlıkları toplumun asli bir unsuru görmemenin bir sonucudur. Azınlıkların artık toplumun tali unsuru olması düşüncesinden vazgeçilmeli, azınlıkların farklı kimlikleri ile bütünün esas unsurlarından biri sayılmalıdır.

5.3. AB'ye Üye Ülkelerde Azınlık Vakıfları Uygulamaları

Avrupa Birliğine üye ülkelerde Türkiye'de olduğu gibi azınlıklar vardır. Bu azınlıkların kurduğu vakıfların hukuki statüsü her ülkede farklıdır. Aşağıda AB'ye üye ülkelerdeki azınlık vakıflarının hukuki statüsü incelenecektir.

Romanya 2007 yılında AB'ye üye olmuştur. Romanya'da azınlık vakıfları genellikle din motifli olarak değerlendirmiştir. Dini cemaatlerin yasal olarak resmen tanınmalarına dair bir yasa vardır. Bu yasaya göre dini kuralları, ibadetleri, seçilen inançları yasa ve adetlere aykırı olmaması şartıyla dini cemaatler Kültür Bakanı tarafından resmen tanınır (ABGS,

2004:4)

İrlanda'da devlet tarafından resmen tanınan herhangi bir milli azınlık veya cemaat bulunmamaktadır. İrlanda'da tanınan vakıflar arasında farklı mezheplerdeki kiliselerin, Musevi ve Müslümanların cemaat kuruluşları ile İrlanda'daki en eski azınlık grubu olan göçerlerin yardım vakıfları bulunmaktadır.

Laik bir devlet yapısına sahip olan İspanya'da dini anlamda bir azınlık bulunmaktadır. Dini kurumları düzenleyen herhangi bir mevzuatta mevcut değildir. Ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Katoliklerle ilgili düzenlemeler, İspanya ile Vatikan arasındaki bazı anlaşmalarla düzenlenmiştir. İspanya Devleti, ülkedeki Müslüman, Musevi gibi diğer cemaatlerle olan ilişkilerini ise bu cemaatleri temsil eden STK'lar ile yaptığı işbirliği anlaşmalarıyla düzenlemiştir. İspanya'da bizdeki gibi Vakıflar Genel Müdürlüğüne benzeyen bir kurum yoktur. İspanya Krallığı, üniter değil özyönetimli bir devlet yapısına sahiptir. Basklar, Galisyalılar, Katalanlar gibi etnik gruplar birer azınlık oluşturmakta, kendi özerk bölgelerinde kendi dillerini de kullanmak suretiyle egemenliği yerel olarak icra etmektedirler. Azınlık hakları değil otonom bölgelerin hakları söz konusudur. Bu haklar da etnik kimlikten bağımsız olarak o bölgenin bütün halkına ait bulunmaktadır (ABGS, 2004:7)

Portekiz'de cemaat vakıflarına ilişkin herhangi ayrı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ülkede hakim Katoliklik dışında herhangi bir dini inanca sahip bir Portekiz vatandaşı vakıf kurmak istediği takdirde mevcut genel vakıf mevzuatına uymak zorundadır (ABGS, 2004:1).

İngiltere’de azınlık vakıflarına ilişkin ayrı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Azınlıklar tarafından kurulan vakıflar, genellikle hayır kurumu olarak faaliyet göstermektedir. İngiliz hukukunda belli gruplara uluslararası anlaşmalarla azınlık statüsünün tanınmamış olmasıdır. İngiliz hukukunda azınlık haklarıyla ilgili tek yasal düzenlemeyi ırk ayrımcılığının önlenmesini amaçlayan 1976 tarihli ‘Race Relations Act’ oluşturmuştur. Ancak bu yasada bile azınlık vakıfları ile ilgili olarak herhangi bir hüküm bulunmamaktadır (ABGS, 2004:2).

Fransa’da bölgesel diller konuşan farklı gruplar bulunmakla beraber, bunların azınlık statüsüne sahip olmadıkları, gerek anayasal gerek yasal açılardan aynı haklardan yararlanan Fransız vatandaşları olarak kabul edildikleri bilinmektedir. Fransa Anayasasının giriş bölümünde kanun karşısında tüm vatandaşların eşitliği vurgulanmakta, köken, ırk ve din ayrımı yapılmaksızın tüm vatandaşlardan oluşan bir Fransız halkının bulunduğu belirtilmektedir. Fransa 1988 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesine taraf değildir (ABGS, 2004:3).

Hollanda, vakıflar ile ilgili düzenlemeyi Medeni Kanununda düzenlemiş ancak bu düzenlemede cemaat vakıflarıyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır (ABGS, 2004:5).

Bulgaristan’da cemaat vakıflarına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Vakıflar konusu ‘Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara İlişkin Yasa’ altında düzenlenmektedir. Macaristan’da resmi statüye sahip azınlıkların seçimle göreve gelen yönetimlerini diğer kamu kuruluşları gibi kamu vakfı kurmalarına izin verilmektedir. Estonya’da dini cemaatlerin yapısı ayrı bir kanun olarak ‘Kilise ve Cemaatler Kanunu’ altında

düzenlenmiştir (ABGS, 2004:6).

AB üyesi ülkelerde, dini cemaatlerin örgütlenmesi ve bunların devlet ile olan ilişkileri konusunda AB tarafsız bir tutum sergilemektedir. Dini cemaatlerin, örgütlenmesi konusunda belirli bir insan hakları standardını değer sisteminin bir parçası olarak kabul eden AB, bir taraftan dini özgürlükler, diğer taraftan söz konusu standarda uymak koşuluyla bu alanı üye ülkelere bırakarak, bu konuda üye ülkelerin ulusal düzenlemelerine saygı göstermeyi taahhüt etmektedir.

AB insan hakları ve temel özgürlüklerin garanti altına alınmasını birliğin temel ilkeleri olarak kabul ettiğinden din ve inanç özgürlüğünün bir uzantısı olarak uluslar arası insan hakları normlarınca belirlenen bir düzeyde dini örgütlenme özgürlüğünün üye ülkelere taahhüt altına alınmasını aramaktadır. Bu şartın gerçekleşmesi koşuluyla bu konuda üye ülkelerin birbirinden farklılık arz eden ulusal sistemlerine ve hukuki düzenlemelerine yönelik herhangi bir yetki kullanmamaktadır.

Üye ülkelerin bu konuda tarihi, toplumsal ve siyasi nedenlerle birbirinden farklılık arz eden hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları mevcuttur. Bu nedenle, Türkiye’de cemaat vakıflarının ülkemizin tarihi ve toplumsal koşullarına özgü yapısı nedeniyle, AB üyesi ülkelerde gerçekleştirilen düzenlemeler ile birebir karşılığını bulunamaz.

SONUÇ

Toplumun geleceğiyle ilgili konuların bir anda gündelik kısır çekişmelerin gölgesinde kalabildiği ülkemizde, temel toplumsal ve siyasal sorunların popüler siyasetin kaygısından uzak, stratejik bir yaklaşımla ele alınabilmesi ve uzun vadeli çözüm arayışlarına konu olabilmesi sürecinde sivil toplum kavramı ve sivil toplum kuruluşları önemli bir yer tutmaktadır.

Toplumsal hayatta bireylere verilen önemin artması ve demokrasinin gelişmesi ile birlikte temel hak ve hürriyetler toplumun vazgeçilmez birer unsuru olmuştur. Sivil toplumun ve demokrasinin gelişimi birbirine paralellik gösterir. Demokrasinin gelişimi sivil toplumun var olduğu noktalarda daha belirgindir. Demokratik ve hukuk devleti olan bir devlet sistemde sivil toplum oluşur ve gelişir. Hukuk devletinde devlet temel hak ve özgürlüklere saygılı olup eşitlik ilkesi devlette egemendir.

Sivil toplum kavramının ortaya çıkması için toplumda bir farklılaşmanın mevcut olması gerekir. Farklı etnik, kültür, dil, ırk, ideolojiye sahip insanların varlığı halinde sivil toplum kavramı oluşur, farklı fikirlerin ortaya çıkması ve çatışması sonucunda sivil toplum gelişir. Türkiye sivil toplumun oluşması için gerekli olan farklılaşmaya sahiptir. Türkiye’de farklı dil, ırk, ideolojiye sahip olan insanların varlığı sivil toplumun oluşması ve gelişmesinin alt yapısını oluşturacak niteliktedir. Burada devlete düşen en önemli görev farklılıklara saygı göstermek, farklı seslerin çıkışını desteklemektir. Farklı seslerin çıktığı örgütlenmelerin önünü kesmemek, işlemlerini kolaylaştırarak ve bu yönde hukuki düzenlemeler yapması gerekir.

Sivil toplumun geliştirilmesi konusunda özellikle devlet organlarına büyük görev düşmektedir. AB’ye uyum sürecinde önemli bir kavram olan sivil toplumun

gelişmesini kolaylaştıracak en önemli aşamalardan biri sivil özgürlüklerin anayasal ve yasal olarak eksiksiz şekilde garanti edilmesidir.

Bu doğrultuda, uyum yasası paketleri ile Dernekler Kanununun bazı hükümlerinde değişiklikler yapılmış, derneklerle ilgili en son olarak Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde dernek kurma, derneklere üye olma, derneklerin faaliyetlerine önemli ölçüde yasak ve kısıtlamalar getiren, derneklerin etkin olarak faaliyet göstermelerini ve gelişmelerin engelleyen 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 23.11.2004 tarih ve 25649 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu kanun, sivilleşme alanında yapılan en önemli düzenlemelerden biridir. Derneklerin denetiminin sadece İçişleri Bakanlığı ve mülki idare amirleri tarafından yapılabilmesi, kolluk kuvvetlerinin derneklerde arama yapabilmesinin hakim kararına bağlanmış olması, derneklerin yurt içi ve yurt dışı faaliyetleri ile ilgili kısıtlamalarının kaldırılması, sivil toplumun geliştirilmesi olarak sivilleşme alanında önemli adımların atıldığının birer göstergesidir.

Dernekler konusunda hukuksal mevzuattaki bu değişikliklerin toplumsal hayatta etkili ve başarılı olabilmesi için iyi uygulama şarttır. Dernekler mevzuatındaki bu değişikliklerin, dernekler ile ilgili işlemleri yapacak olan devlet kademesindeki görevlilere iyi bir şekilde anlatılarak uygulamada oluşabilecek sıkıntıların önüne geçilmesi gerekir.

Bir sivil toplum kuruluşu olan vakıflar, Osmanlı’dan günümüze kadar gelmiş olan bir örgütlenme biçimidir. Vakıflar, yardımlaşma ve dayanışmayı esas alan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmıştır. Cemaat ve Türk Vakıflarına uygulanan hukuk

kurallarının farklı olması Osmanlı'dan günümüze kadar gelmiş olan bir uygulamadır.

Bu uygulamalar Anayasamızın temel ilkelerinden biri olan eşitlik ilkesine aykırı bir durum sergilemekteydi. AB'ye uyum sürecinde, cemaat vakıflarının taşınmazları konusundaki uyuşmazlıklara 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile çözüm getirilerek bir hukuk devletinde olması gereken eşitlik ilkesi sağlanmıştır. Böylece 1974 yılındaki Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararına dayanılarak cemaat vakıflarının taşınmazlarına el koyma işlemleri bu kanun sayesinde yapılamayacaktır.

Vakıflar, yerine getirdiği işlevleri bakımından kar amacı gütmeyen kamuya yararlı olan kuruluşlardır. Vakıfların faaliyetleri çerçevesinde temsilcileri aracılığı ile bazı iş ve işlemler yapmaktadır. Bu yapılan iş ve işlemlerinin vergiden istisna tutulması gerekir. Ancak bu istisna, 5737 sayılı kanun m. 77 hükmü ile sadece mazbut vakıflar ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait vakıflara tanınmıştır. Oysa ki bu muafiyetlerin tüm vakıflara tanınması, vakıfların gelişmesini, işlevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirmesini sağlayacaktır.

Türkiye'de en önemli sivil toplum kuruluşu olan dernek ve vakıfların politikalarını ve etkinliklerini kimsenin özellikle devletin baskısı altında kalmadan kendilerinin belirlemesi gerekir. Bu örgütlenmelerin devletten bağımsız olması işlevlerini yerine getirmesi açısından önemlidir. Türkiye'de özellikle kamu vakıfları yönünden bu bağımsızlık yoktur. Kamu vakıflarının personeli devlet personelidir. Devletten bağımsız olarak hareket edemezler. Bu nedenle devletten bağımsız olarak tanımlanan ve nitelendirilen STK kapsamında kamu vakıflarının birer STK olarak nitelendirilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Türkiye'de uzun yıllar sivil toplum kuruluşları Batı'daki örnekleri gibi

çok sesliliği ve farklı eğilimleri temsil etmeleri nedeniyle siyasal katılımı arttıran ve bu yolla toplumsal bütünleşmeye ve demokratikleşmeye katkı sağlayan örgütler olarak değil aksine geliştirdikleri farklı yaklaşım ve söylemler nedeniyle toplumun organik bütünlüğünü bozan kuruluşlar olarak algılanmıştır. AB sürecinde, özellikle dernekler ve vakıflar üzerindeki bu algılama, aşama aşama ortadan kalkmaktadır. Bugün artık sivil toplum kuruluşları, devlet tarafından potansiyel birer tehlike odağı olarak algılanmamakta, aksine ulusal ve uluslararası sorunlara çözüm arayışlarında ortaklık ve işbirliklerine önem verilen toplumsal aktörler olarak görülmektedir.

Türkiye’de insanların sivil toplum kuruluşlarına katılımı bilgisizlik ve çekingenlik yüzünden diğer AB’ye üye ülkelere oranla az olmaktadır. İnsanların STK’lara katılımlarındaki çekingenliğin önemli sebeplerinden birisi, STK’lara üye kişilere grev,miting gibi etkinliklerde devletin kolluk güçleri tarafından uygulanan baskıdır. Bu bilgisizlik ve çekingenliğin giderilmesi için toplumun sivil toplum kavramı hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bilinç insanlara küçük yaşlardan itibaren verilmeli, eğitim ve öğretim kurumlarında sivil toplum bilincinin yerleştirilmesi amacıyla müfredat programlarına sivil toplum kavramını anlatan dersler konulmalıdır.

Vakıf ve dernek şeklindeki gönüllü örgütlenmeler ile diğer örgütlenmeler, AB’ye girişin önemli bir koşulu olan sivil toplumun gelişimi açısından çok önemlidir. 2004 ilerleme raporundan 2007 ilerleme raporuna kadarki süreçte AB, sivil toplumun oluşumu ve gelişimine yönelik taleplerde bulunmuştur. Bu talepler doğrultusunda Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Beyannamesine taraf olmuş bir ülkedir. Bu bildirinin 11. maddesine göre, sivil toplum örgütlerinin kurulması ve

işleyişlerinin kolaylaştırılması taraf ülkelerce kabul edilmiştir. Türkiye taraf olduğu bu beyannamenin gereklerini hukuki düzenlemeler ile yerine getirmeye çalışmaktadır. Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanununun kabul edilmesiyle bu yükümlülüğünü önemli ölçüde yerine getirmeyi başardığını göstermiştir.

Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu ile getirilen yeni düzenlemeler ile, örgütlenme özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde öngörüldüğü üzere, yalnızca demokratik bir toplumda gerekli kanuni sınırlamalara (ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık veya ahlak, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi) tabi olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu değişikliklerin ve bunlara göre değişen idari düzenlemelerin toplumsal hayatımızda ve sivil toplumun işleyişinde köklü değişiklikler yaratması kaçınılmazdır.

AB'ye tam üyelik bir hedef, adaylık süreci ise ciddi bir uyum çabasıdır. Türk kamuoyunun AB'yi anlamaya yönelik bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, Avrupa kamuoyunun Türkiye'nin Avrupalılığı konusunda aydınlatılması, ulusal düzeydeki dernek ve vakıfların uluslararası platformlarda kendi karşıtlarıyla ilişkilerini geliştirerek bir ağ oluşturması, belirlenecek bir stratejinin unsurları olmalıdır.

Sonuç olarak, birer sivil toplum örgütü olan dernek ve vakıf örgütlenmelerinin gelişmesi ile AB uyum süreci büyük paralellikler göstermiştir. Bu paralellik bundan sonra da devam edecektir. Bu kapsamda, örgütlenme özgürlüğünün geliştirilmesi, yalnızca insan haklarının güçlendirilmesi açısından ve siyasi kriterleri yerine getirme açısından değil, aynı zamanda da Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecimizin de hızlandırılması açısından önem arz etmektedir. Bu süreçte devlete düşen görev, sivil toplum kuruluşlarını desteklemek, sivil toplum konusunda insanları bilinçlendirmek olmalıdır.

KAYNAKÇA

ACI, Esra Yüksel

2005 **Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, Güriz Yayıncılık

AKATAY, Ayten ve SEVİNÇ, İsmail

2004 **1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi**, 4-6 Haziran 2004, Çanakkale

AKILLIOĞLU, Tekin

1995 **İnsan Hakları Kavramı ve Koruma Sistemleri**, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayını

AKSOY, Necdet ve TORUN, Mustafa

2006 **Türkiye’de STK’ların Sivillği**, 3. Uluslar arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale

AKYILDIZ, Ali

2006 **Vakfın Sona Ermesi**, Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, 111. sayı, Ankara

AVRUPA BİRLİĞİ UYUM YASA PAKETLERİ

2004 **Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği**, Ankara

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ YAZIŞMALARI

2004 **Yeni Vakıflar Kanunu**, 6476 numaralı evrak, Siyasi İşler Dairesi Başkanlığı, Ankara

2004 **Yeni Vakıflar Kanunu**, 6399 numaralı evrak, Siyasi İşler Dairesi Başkanlığı, Ankara

AYDIN, Davut

2006 **Türkiye’de Hayırseverlik, Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet**, TÜSEV Yayınları, Sena Ofset Ambalaj

BAKAR, Diran

2003 **AB Uyum Süreci ve STK’lar**, 12-13 Aralık 2003 tarihli Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

BAŞLAR, Kemal

2005 **Uluslar arası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar**, Nobel Yayıncılık, Ankara

BELGE, Murat

1998 **Sivil Toplum Örgütleri**, Merhaba Sivil Toplum, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, İstanbul

CEYLANOĞLU, Namık

2006 **Vakıf ve Sivil Toplum**, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Yıl:4, sayı:15

ÇAHA, Ömer

1997 **1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil Toplum Arayışları**, Yeni Türkiye Dergisi, sayı:30, Ankara

2000 **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, Gendaş Yayınları, İstanbul

ÇEPEL, Zuhâl Ünalp

2006 **“AB Sivil Toplum Diyalogu” ve Türkiye:Demokratikleşme Bağlamında Sorunlar ve Beklentiler**, 3. Uluslar arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale

ÇİFTÇİOĞLU, İsmail

- 2006 **Sosyal Yardım ve Dayanımda Vakıf Kültürünün Yeri ve Önemi**, Sivil Toplum Dergisi, yıl:4, sayı:15, İstanbul

ÇİZAKÇA, Murat

- 2006 **Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları**, TÜSEV Yayınları, yıl:3, sayı:18

DERNEKLER MEVZUATI

- 2007 **Değişikliklerle Dernekler Mevzuatı**, Ankara

DOĞAN, İlyas

- 2001 **Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum**, Alfa Yayınları, İstanbul

EKMEKÇİBAŞI, Naciye

- 2006 **Uyum Müktesebatı Çerçevesinde Sivil Toplum Örgütleri**

EM, Ali

- 2006 **Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar**, Turhan Kitabevi, Ankara

ERDOĞAN, Mustafa

- 1997 **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

ERKOÇAK, Ege

- 2004 **AB'ye Uyum Sürecinde Örgütlenme Özgürlüğü ve Sivil Toplum Kuruluşları**, AB Genel Sekreterliği, Uzmanlık Tezi

- 2003 **AB Uyum Süreci ve STK'lar**, 12-13 Aralık 2003 tarihli

Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları

ERÖZDEN, Ozan

2007 **Sivil Toplum:Farklı Bakışlar**, Kaknüs Yayınları, İstanbul

GÜLERYÜZ, Naim(500. Yıl Vakfı Başkan Vekili)

2006 **Avrupa Birliği Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Vakıfların Rolü ve Önemi**, 9.Mayıs.2008 tarihli Panel, Kadir Has Üniversitesi Yayınları

GÜZEL, M. Şehmus

1996 **Türkiye’de İşçi Hareketleri**, Kaynak Yayınları, İstanbul

GÖRÜN, Mustafa

2006 **Demokratik Siyasal Kültürün Gelişiminde Sivil Toplumun Rolü**, 3. Uluslar arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale

HAŞLAK, İrfan

2005 **Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey ve Devlet Anlayışı**, 3. Uluslar arası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale

İNCELEME ZİYARETİ RAPORU

2006 **Macaristan’da Sivil Toplum- Kamu İşbirliği İnceleme Ziyareti Raporu**, 16-21 Temmuz 2006, İçişleri Bakanlığı,

İPSİRLİ, Mehmet

2006 **Osmanlı’da Vakıfların Tarihi Gelişimi**, Sivil Toplum Dergisi, Yıl:4, Sayı:5, İstanbul

KAZICI, Ziya

2006 **Vakıf Medeniyeti**, Sivil Toplum Dergisi, Yıl:4,sayı:15

KEANE, John

1998 **Civil Society**, Old Images, New Visions, Stanford University Press

1993 **Sivil Toplum ve Devlet, Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

KÜÇÜK, Eşref

2005 **Roma Hukukunda Augustus Zamanına Kadar Derneklerin Hukuki Durumu**, AÜSBF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

ONBAŞI, Funda

2005 **Sivil Toplum**, İstanbul, Leyla ve Mecnun Yayıncılık

ORAN, Baskın

2005 **Türkiye’de Azınlık Hakları Sorunu**, Uluslararası Konferans Tebliğleri, İstanbul

ÖZBUDUN, Ergun

1997 **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara

ÖZDEMİR, Hikmet

1998 **Vakıflar ve Sivil Toplum**, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl:3, Sayı:18, Ankara

ÖZSUNAY, Ergun

2002 **AB Uyum Süreci ve STK’lar**, 12-13 Aralık 2003 tarihli Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

ÖZTAN, Bilge

1998 **Tüzel Kişiler**, Ankara, Turhan Kitabevi

ÖZTÜRK, Nazif

2003 **Azınlık Vakıfları**, Altinküre Yayınları, Ankara

2006 **Vakıfların Yönetimi Merkezîyetçi Anlayıştan Kurtarılmalı**, Röportaj, Sivil Toplum Dergisi, Yıl:4, Sayı:15

PINARAKAR, Sami

2007 **AB Sürecinde Dernekler Yasası ve Sivil Toplum Anlayışı**, İçişleri Bakanlığı Kaymakam Adayları İçin Hazırlanan Ders Notları, Ankara

RESMÎ GAZETE

2008 28.06.2008 Tarihli Resmi Gazete

RYFMAN, Philippe

2006 **Sivil Toplum Kuruluşları**, Çev: İsmail Yerguz, İstanbul, İletişim Yayınları

RUTZEN, Douglas

2003 **AB Uyum Süreci ve STK'lar**, 12-13 Aralık 2003 tarihli Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları

SAĞLAM, Necdet

2006 **Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Vakıflar**, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Yıl:4, Sayı:15

SEZER, Tijen Dündar

2006 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Örgütlenme Özgürlüğü ve Sivil Toplum Kuruluşları, 3. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale

SKIP

2006 **SKIP, Türkiye’de STK’lar ve Kamu Sektörü Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi ve STK’ların Demokratik Katılım Düzeyinin Güçlendirilmesi Projesi**, Proje Lehtarı: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara

SPIELMANN, Dean

2007 **Örgütlenme Özgürlüğü Çalışma Grubu**, Ankara

ŞAHİN Mehmet ve DÖNMEZ Canan

2004 **Vakıf ve Derneklerle İlgili Mali Konular, Sorunlar ve Öneriler**, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale

ŞENATALAR, Burhan

2000 **Avrupa Birliği Devlet ve STK’lar**, 2-3.Haziran. 2000 tarihli sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

TARHANLI, Turgut

2003 **AB Uyum Süreci ve STK’lar**, 12-13 Aralık Tarihli Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları

TAYLOR, Charles

1990 **Modes of Civil Society, Public Culture**, 3 (1)

TBMM Tutanaklar Dergisi

2004 TBMM Tutanakları Dergisi, Dönem:22, Cilt:3, Yasama Yılı:3

TEZİÇ, Erdoğan

1998 **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul

TUNCAY, Aydın

1984 **Eski Vakıf Hükümlerimiz ve Vakıflarla İlgili Bazı İnceleme ve sorunlar**, Yıldız Sarayı Vakfı Yayınları, İstanbul

TOKSÖZ, Fikret

2003 **AB Uyum Süreci ve STK'lar**, 12-13 Aralık 2003 tarihli Sempozyum, Tarih Vakfı Yayınları

TOPRAK, Erkan

1995 **Demokratik ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara

TOSUN, Gülgün Erdoğan

2001 **Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınları, İstanbul

ULUÇ, Yusuf

2005 **Eski Vakıflara Ait Taşınmaz Malların Kadastro ve TMK İle İlgili Hükümleri Karşısındaki Hukuksal Durumu**, Yargıtay Dergisi, yıl:31, sayı:1-2

UÇUM, Mehmet

2002 **AB Uyum Süreci ve STK'lar**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

YILDIRIM, İbrahim

2004 **Demokrasi,Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim**, Seçkin
Yayıncılık, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.milliyet.com.tr/2007/01/10/siyaset/asiy.htm> 05.06.2008

<http://www.hyd.org.tr> 12.06.2008,

EK-A

Yedinci uyum paketi Madde 1/1 değiştirilmiştir	Amaç Madde 1 - Bu Kanunun amacı, kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir gayeyi gerçekleştirmek üzere, en az yedi <u>gerçek</u> kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları derneklerle ilgili esasları düzenlemektir.	Amaç Madde 1 - Bu Kanunun amacı, kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir gayeyi gerçekleştirmek üzere, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları derneklerle ilgili esasları düzenlemektir.
İkinci ve yedinci uyum paketi Madde 4 değiştirilmiştir	Dernek kurma hakkı Madde 4 - Medeni-hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş olan <u>herkes</u> , önceden izin almaksızın dernek kurabilir. Ancak; 1. Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları ve özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen memur statüsündeki kamu hizmeti görevlileri, 2. Affa uğramış olsalar bile; a) Zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları ve resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle mahkum olanlar, b) Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etmek suçlarından biriyle mahkum olanlar, c) Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasında yazılı halkı sınıf, ırk, dil, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığı açıkça tahrik etme suçlarıyla, aynı Kanunun 316., 317. ve 318. inci maddelerinde yazılı kalpazanlık suçlarından biriyle mahkum olanlar, d) Türk Ceza Kanununun 536. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı fiillerle aynı Kanununun 537. maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı fiilleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar, 3. <u>Herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç beş yıl ve daha</u>	Dernek kurma hakkı Madde 4 - Fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş olan gerçek kişiler ile tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Ancak; 1. Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları ve özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen memur statüsündeki kamu hizmeti görevlileri sürekli olarak, 2. a) Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçların birinden mahkûm olanlar, b) Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle mahkûm olanlar, c) Türk Ceza Kanununun 316, 317 ve 318 inci maddelerinde yazılı suçlardan biriyle mahkûm olanlar,

	<p><u>fazla hapis cezasına mahkûm olanlar.</u></p> <p><u>Sürekli olarak,</u></p> <p>4. Kurulması yasaklanmış dernekleri kuranlar ve yönetenler ile dernekler için yasaklanmış faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle mahkemece kapatılmasına karar verilen derneklerin yöneticileri, kapatma kararının kesinleştiği tarihten, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 inci maddesinin (d) bendi gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkarılan veya fiilleriyle bir siyasi partinin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri de çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının yazı ile bildirilmesinden itibaren beş yıl süre ile, Dernek kuramazlar.</p>	<p>İki yıl süre ile,</p> <p>3) Kurulması yasaklanmış dernekleri kuranlar ve yönetenler ile dernekler için yasaklanmış faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle mahkemece kapatılmasına karar verilen derneklerin yöneticileri kapatma kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl süre ile,</p> <p>Dernek kuramazlar.</p>
<p>İkinci ve dördüncü uyum paketi</p> <p>Madde 5 yeniden düzenlenmiştir</p>	<p>Kurulması yasak olan dernekler</p> <p>Madde 5 - Anayasanın başlangıç kısmında belirtilen temel ilkelere aykırı olarak dernek kurulamaz;</p> <p>1. Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,</p> <p>2. Dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanılarak nitelikleri Anayasada belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek veya ortadan</p>	<p>Kurulması yasak olan dernekler</p> <p>Madde 5 - Anayasada belirtilen Cumhuriyetin temel nitelikleri ile 174 üncü maddesinde belirtilen inkılâp kanunlarının korunması hükümlerine, millî güvenliğe ve kamu düzenine, genel sağlık ve genel ahlâka aykırı olarak; Türkiye Cumhuriyetinde ırk, din, mezhep ve bölge farklılığı veya bunlara dayanarak azınlık yaratmak ve Türkiye Cumhuriyetinin üniter Devlet yapısını bozmak;</p>

	<p>kaldırmak, 3. Anayasadaki temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak, 4. Kanunlara, milli egemenliğe, milli güvenliğe, kamu düzenine ve genel asayişe, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığın korunmasına aykırı faaliyette bulunmak, 5. Bölge, ırk, sosyal sınıf, din ve mezhep esasına veya adına dayanarak faaliyette bulunmak, 6. Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde, ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk Dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak suretiyle azınlık yaratmak veya herhangi bir bölgenin veya ırkın veya sınıfın veya belli bir din veya mezhepten olanların diğerlerine hakim veya diğerlerinden imtiyazlı olmasını sağlamak. 7. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 174 üncü maddesinde sayılan inkılap kanunlarını kaldırmak, değiştirmek veya bu kanunlarla yasaklanan hususları yeniden canlandırmak, 8. Atatürk'ün kişiliğini, ilkelerini, çalışmalarını veya anılarını kötülemek veya küçük düşürmek, 9. Türkiye Devletinin manevi şahsiyetini kötülemek veya küçültmek, 10. Suç işlemek veya suç işlemeyi teşvik veya telkin etmek,</p> <p>Amacıyla dernek kurulması yasaktır.</p> <p>Yükseköğretim kurumlarında birden fazla öğrenci derneği kurulamaz.</p>	<p>Atatürk'ün kişiliğini, ilkelerini, çalışmalarını veya anılarını kötülemek veya küçük düşürmek ya da başkalarının hürriyetlerini kısıtlamak amacıyla, dernek kurulamaz.</p>
<p>İkinci ve dördüncü uyum paketi</p> <p>Madde 6 yeniden düzenlenmiştir</p>	<p>Bazı ad, işaret ve dilleri kullanma yasağı</p> <p>Madde 6 - Derneklerin; 1. Bir siyasi partinin veya kapatılmış siyasi partilerin veya sendikanın veya konfederasyonun veya bu Kanunun 76. maddesi gereğince mahkemece kapatılmasına karar verilen bir dernek veya üst kuruluşun adını, amblemlerini, rumuzlarını, rozetlerini ve benzeri işaretleri ile daha önce kurulmuş Türk Devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamaları. 2. (Mülga: 12/4/1991 - 3713/23 md.) 3. Tüzük ve diğer dernek mevzuatının yazımında ve yayınlanmasında, genel kurullarında, özel veya resmi, açık veya kapalı yer toplantılarında kanunla yasaklanmış dilleri, 4. Dernekçe düzenlenen veya dernek adına iştirak edilen açık veya kapalı yer toplantılarında kanunla yasaklanmış dillerle yazılmış pankart, levha, plak, ses ve</p>	<p>Bazı ad ve işaretleri kullanma yasağı</p> <p>Madde 6 - Derneklerin, mevcut veya kapatılmış bir siyasî partinin, bir sendikanın veya üst kuruluşun, bu Kanun hükümlerine göre mahkemece kapatılmasına karar verilen bir dernek veya üst kuruluşun adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretleri ya da daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamaları kullanmaları yasaktır.</p> <p>Dernekler, Türkiye Cumhuriyetinin resmî kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanırlar.</p>

	<p>görüntü bandı, broşür, el ilanı, beyanname ve benzerlerini, 5. Mühür ve başlıklı kağıtlarda dernek isminden ve varsa işaretinden başka isim ve işaretleri, Kullanmaları yasaktır. Dernek üyelerinin, derneklerin her türlü toplantı ve faaliyetleri sırasında, ikinci bent ile yasaklanan işaret, sembol ve bunları hatırlatan benzerlerini kullanmaları yasaktır</p>	
<p>İkinci uyum paketi Madde 7 yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Uluslararası faaliyet yasağı Madde 7 - Bu Kanununun 11 ve 12. maddeleri hükümleri saklı kalmak üzere; 1. Uluslararası faaliyette bulunmak amacıyla dernek kurulamaz. 2. Türkiye'de kurulan dernekler, yurt dışında kurulmuş ulusal veya uluslararası dernek veya kuruluşlara katılamaz. 3. Merkezi yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye'de şubesi açılmaz.</p>	<p>İkinci uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p>
<p>Yedinci uyum paketi Madde 8 (3) bendi değiştirilmiştir</p>	<p>Dernek tüzüğü Madde 8 - Her derneğin bir tüzüğü bulunur. Bu tüzükte aşağıda gösterilen hususların belirtilmesi zorunludur. 1. Derneğin adı ve merkezi, 2. Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için, dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri, 3. Dernek kurucularının ad ve soyadları, meslek veya sanatları, ikametgahları ve tabiiyetleri, 4. Derneğe üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın şart ve şekilleri, 5. Dernek genel kurulunun kuruluş şekli, toplanma zamanı, 6. Genel kurulun görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri, 7. Yönetim ve denetleme kurullarının görev ve yetkileri, ne suretle seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı, 8. Derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağı, bulunacak ise, şubelerin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri ile dernek genel kurulunda nasıl temsil edileceği, 9. Üyelerin ödeyecekleri yıllık aidat miktarı, 10. Derneğin iç denetim şekilleri, 11. Tüzüğün ne şekilde değiştirileceği, 12. Derneğin feshi halinde mal varlığının tasfiye şekli.</p>	<p>Dernek tüzüğü Madde 8 - Her derneğin bir tüzüğü bulunur. Bu tüzükte aşağıda gösterilen hususların belirtilmesi zorunludur. 1. Derneğin adı ve merkezi, 2. Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için, dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri, 3. Dernek kurucularının ad ve soyadları veya unvanları, meslek veya sanatları ya da faaliyet konuları, ikametgahları ve tabiiyetleri, 4. Derneğe üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın şart ve şekilleri, 5. Dernek genel kurulunun kuruluş şekli, toplanma zamanı, 6. Genel kurulun görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri, 7. Yönetim ve denetleme kurullarının görev ve yetkileri, ne suretle seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı, 8. Derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağı, bulunacak ise, şubelerin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri ile dernek genel kurulunda nasıl temsil edileceği, 9. Üyelerin ödeyecekleri yıllık aidat miktarı, 10. Derneğin iç denetim şekilleri, 11. Tüzüğün ne şekilde değiştirileceği, 12. Derneğin feshi halinde mal varlığının tasfiye şekli.</p>

<p>Yedinci uyum paketi</p> <p>Madde 10/1 değiştirilmiştir</p>	<p>Kuruluş bildirisi ve tüzüklerin incelenmesi</p> <p>Madde 10 -Bir il'de faaliyette bulunacak derneklerin kuruluş bildirisi ve eklerinin doğruluğu ile tüzükleri valiliklerce otuz gün içinde, birden çok il'de faaliyet gösterecek derneklerin kuruluş bildirisi ve eklerinin doğruluğu ile tüzükleri İçişleri Bakanlığınca doksan gün içinde incelenir.</p> <p>Kuruluş bildirisinde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde, bunların giderilmesi geçici yönetim kurulundan yazı ile istenir. Bu yazının tebliğinden itibaren otuz gün içinde belirtilen noksanlıklar tamamlanmaz veya kanuna aykırılık giderilmezse mahallin en büyük mülki amirinin ihbarı üzerine Cumhuriyet Savcılığı derneğin feshi için yetkili mahkemeye başvurur. Ayrıca derneğin faaliyetinin durdurulmasını da isteyebilir.</p> <p>Kuruluş bildirisinde ve tüzüklerde Kanuna, aykırılık veya noksanlık bulunmaz veya Kanuna aykırılık veya noksanlıklar 2. fıkrada belirtilen süre içinde giderilmiş bulunursa, kuruluş bildirisini ve tüzükleri inceleyen makam keyfiyeti derneğe yazıyla bildirir.</p>	<p>Kuruluş bildirisi ve tüzüklerin incelenmesi</p> <p>Madde 10 - Bir il'de faaliyette bulunacak derneklerin kuruluş bildirisi ve eklerinin doğruluğu ile tüzükleri valiliklerce otuz gün içinde, birden çok il'de faaliyet gösterecek derneklerin kuruluş bildirisi ve eklerinin doğruluğu ile tüzükleri İçişleri Bakanlığınca altmış gün içinde incelenir.</p> <p>Kuruluş bildirisinde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde, bunların giderilmesi geçici yönetim kurulundan yazı ile istenir. Bu yazının tebliğinden itibaren otuz gün içinde belirtilen noksanlıklar tamamlanmaz veya kanuna aykırılık giderilmezse mahallin en büyük mülki amirinin ihbarı üzerine Cumhuriyet Savcılığı derneğin feshi için yetkili mahkemeye başvurur. Ayrıca derneğin faaliyetinin durdurulmasını da isteyebilir.</p> <p>Kuruluş bildirisinde ve tüzüklerde Kanuna, aykırılık veya noksanlık bulunmaz veya Kanuna aykırılık veya noksanlıklar 2. fıkrada belirtilen süre içinde giderilmiş bulunursa, kuruluş bildirisini ve tüzükleri inceleyen makam keyfiyeti derneğe yazıyla bildirir.</p>
---	--	---

<p>İkinci, üçüncü ve dördüncü uyum paketi</p> <p>Madde 11 en son olarak yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Türkiye'de kurulan derneklerin yurt dışındaki faaliyetleri</p> <p>Madde 11 - Uluslararası beraberlik veya işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası faaliyette bulunma amacını güden derneklerin kurulması, 2. Mevcut derneklerin bu yönde faaliyet göstermesi, 3. Bir ve iki numaralı bentlerde sözü edilen derneklerin yurt dışında şube açması veya yurt dışındaki benzer amaçlı dernek veya kuruluşlara katılması, <p>Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar Kurulunun izin vermesine bağlıdır.</p> <p>Yurt dışındaki bir dernek veya kuruluşa katılmak isteyen dernekler veya üst kuruluş, bu dernek veya kuruluşun statüsünün Türkçe'ye çevrilmiş noterden onaylı iki örneğini İçişleri Bakanlığına vermekle yükümlüdürler.</p> <p>Türkiye'deki derneklerin katıldığı veya işbirliği yaptığı yabancı dernek veya kuruluşların, kanunlarımıza ve ulusal çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde, Türkiye'de kurulmuş derneğin, bu yabancı dernek veya kuruluşlarla olan ilişkilerine Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar Kurulu kararıyla son verilir.</p>	<p>İkinci uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmış, üçüncü uyum paketi ile yeniden düzenlenmiş, dördüncü uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p>
<p>İkinci, üçüncü ve dördüncü uyum paketi</p> <p>Madde 12 en son olarak yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Yurt dışında kurulan derneklerin Türkiye'deki faaliyetleri</p> <p>Madde 12 - Yurt dışında kurulan ve uluslararası beraberlik ve işbirliği sağlamak amacını güden derneklerin;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye'de şube açmalarına, 2. 11 inci madde uyarınca kurulmalarına veya uluslararası faaliyette bulunmalarına Bakanlar Kurulunca izin verilen kuruluşlara veya derneklere katılmalarına veya bunlarla işbirliğinde bulunmalarına, <p>İşbirliği veya müşterek faaliyetlerin yararlı olacağına kanaat getirilmesi halinde, karşılıklı olmak kaydıyla Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca izin verilebilir.</p> <p>Yukarıdaki fıkrada söz konusu edilen derneklerin, kanunlarımıza veya ulusal</p>	<p>İkinci uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmış, üçüncü uyum paketi ile yeniden düzenlenmiş, dördüncü uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p>

		çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde, açılmış şubelerinin kapatılmasına veya verilen izin geri alınmasına, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.	
Üçüncü uyum paketi		Dernek kütüğü ve kayıt işleri	Dernek kütüğü ve kayıt işleri
Madde 15 değiştirilmiştir		<p>Madde 15 - İçişleri Bakanlığınca Emniyet Genel Müdürlüğünde ve illerde emniyet müdürlüklerinde derneklerin kaydolunacağı Dernekler Kütüğü tesis olunur.</p> <p>Emniyet Genel Müdürlüğündeki Dernekler Kütüğüne, bütün konfederasyon, federasyon ve dernekler ile şubeleri ve merkezleri yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye'de açılmış şubeleri kaydolunur.</p> <p>İllerdeki dernek kütüğüne, merkezleri o il sınırları içinde bulunan konfederasyon, federasyon ve dernekler ile şubeleri ve merkezi başka illerde veya yurt dışında olan derneklerin o il sınırları içinde açılan şubeleri kaydolunur.</p>	<p>Madde 15 - İçişleri Bakanlığınca Dernekler Daire Başkanlığında ve illerde valilikler bünyesinde derneklerin kaydolunacağı Dernekler Kütüğü tesis olunur.</p> <p>Dernekler Daire Başkanlığındaki Dernekler Kütüğüne bütün konfederasyon, federasyon ve dernekler ile şubeleri ve merkezleri yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye`de açılmış şubeleri kaydolunur.</p> <p>İllerdeki dernek kütüğüne, merkezleri o il sınırları içinde bulunan konfederasyon, federasyon ve dernekler ile şubeleri ve merkezi başka illerde veya yurt dışında olan derneklerin o il sınırları içinde açılan şubeleri kaydolunur.</p>
Dördüncü ve yedinci uyum paketi		Üye olma hakkı	Üye olma hakkı
Madde 16/3 değiştirilmiş ve 16/4 yürürlükten kaldırılmıştır		<p>Madde 16 - Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını bitirmiş bulunan herkes derneklere üye olabilir.</p> <p>Ancak, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmamak şartıyla;</p> <p>1. aşağıda gösterilenlerden: a) Anayasa Mahkemesi üyeleri, Anayasa Mahkemesince, b) Yargıtay üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunca, c) Danıştay üyeleri, Danıştay Başkanlık Kurulunca, d) Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları Sayıştay Daireler Kurulunca, e) Hakim ve savcılar, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca,</p> <p>Verilen müsaade üzerine;</p> <p>2. Bu Kanunun dördüncü maddesinde belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen,</p>	<p>Madde 16 - Fiil ehliyetine sahip gerçek ve tüzel kişiler derneklere üye olabilirler.</p> <p>Ancak, özel kanunlarında aksine hüküm bulunmamak şartıyla;</p> <p>1. aşağıda gösterilenlerden: a) Anayasa Mahkemesi üyeleri, Anayasa Mahkemesince, b) Yargıtay üyeleri, Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunca, c) Danıştay üyeleri, Danıştay Başkanlık Kurulunca, d) Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcıları Sayıştay Daireler Kurulunca, e) Hakim ve savcılar, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca,</p> <p>Verilen müsaade üzerine;</p> <p>2. Bu Kanunun dördüncü maddesinde belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen,</p>

	<p>Derneklere üye olabilirler.</p> <p>Bu Kanunun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (2) ve (3) numaralı bentlerinde gösterilenler ile diğer kanunların derneklere üye olamayacaklarını belirttiği kişiler, ortaokul ve ortaöğretim öğrencileri dernek üyesi olamazlar.</p> <p>Bu Kanunun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (4) numaralı bendinde gösterilenler, bu bentte belirtilen yasak süresince dernek üyesi olamazlar.</p> <p>Yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanlar; bu Kanunun 39 uncu maddesinde gösterilen derneklere, derneğin kurulduğu kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri ve kamu hizmetlerinde çalışan meslek mensupları tarafından kurulan derneklere de o meslekten olmayanlar üye olamazlar.</p> <p>Türk vatandaşı olmayanların derneklere üye olabilmeleri için Türk vatandaşlarında aranan şartlardan başka, o yabancının Türkiye'de ikamet etme hakkına sahip olması da gereklidir. Fahri üyelik için ikamet şartı aranmaz.</p> <p>Dernek yönetim kurulu, üyelik için yapılan müracaatları en çok otuz gün içinde üyeliğe kabul veya isteğin reddi şeklinde karara bağlayıp sonucunu müracaat sahibine yazı ile duyurmak zorundadır.</p> <p>Yükseköğretim öğrencilerinin, kurumlarından alacakları öğrenci belgesi ile öğrenci derneklerine yaptıkları müracaat üzerine üyeliğe kabulleri zorunludur.</p>	<p>Derneklere üye olabilirler.</p> <p>Diğer kanunların derneklere üye olamayacaklarını belirttiği kişiler ile ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri dernek üyesi olamazlar.</p> <p>Yükseköğretim öğrenci derneklerine öğrenci olmayanlar; derneğin kurulduğu kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmayan kamu hizmeti görevlileri ve kamu hizmetlerinde çalışan meslek mensupları tarafından kurulan derneklere de o meslekten olmayanlar üye olamazlar.</p> <p>Türk vatandaşı olmayanların derneklere üye olabilmeleri için Türk vatandaşlarında aranan şartlardan başka, o yabancının Türkiye'de ikamet etme hakkına sahip olması da gereklidir. Fahri üyelik için ikamet şartı aranmaz.</p> <p>Dernek yönetim kurulu, üyelik için yapılan müracaatları en çok otuz gün içinde üyeliğe kabul veya isteğin reddi şeklinde karara bağlayıp sonucunu müracaat sahibine yazı ile duyurmak zorundadır.</p> <p>Yükseköğretim öğrencilerinin, kurumlarından alacakları öğrenci belgesi ile öğrenci derneklerine yaptıkları müracaat üzerine üyeliğe kabulleri zorunludur.</p>
Yedinci uyum paketi	Üyeliğin sona ermesi	Üyeliğin sona ermesi
Madde 17/1 değiştirilmiştir	<p>Madde 17 - Öğrenci derneği üyesi iken öğrencilik sıfatı sona erenlerin, 39uncu maddeye göre kamu hizmeti görevlilerince kurulan derneklerin üyesi iken o derneğin kurulduğu kamu kurum veya kuruluşundan veya kamu hizmetinden emeklilik dışında herhangi bir nedenle ayrılanların, derneklere üye olan hakkını kaybedenlerin ve dernek tüzüğüne aykırı hareketlerinden dolayı üyelikten çıkarılanların, kayıtlı buldukları derneklerdeki üyelikleri sona erer.</p> <p>Yukarıda belirtilen durumlardan birinin tespiti halinde, üyelik kaydı dernek yönetim kurullarınca silinir.</p>	<p>Madde 17 - Öğrenci derneği üyesi iken öğrencilik sıfatı sona erenlerin, kamu hizmeti görevlilerince kurulan derneklerin üyesi iken o derneğin kurulduğu kamu kurum veya kuruluşundan veya kamu hizmetinden emeklilik dışında herhangi bir nedenle ayrılanların, derneklere üye olan hakkını kaybedenlerin ve dernek tüzüğüne aykırı hareketlerinden dolayı üyelikten çıkarılanların, kayıtlı buldukları derneklerdeki üyelikleri sona erer.</p> <p>Yukarıda belirtilen durumlardan birinin tespiti halinde, üyelik kaydı dernek yönetim kurullarınca silinir.</p>
Dördüncü uyum paketi	Üyelerin hakları	Üyelerin hakları
Madde 18/5'e cümleler	Madde 18 - Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya	Madde 18 - Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya

eklenmiştir	<p>zorlanamaz.</p> <p>Her üye istifa hakkına sahiptir.</p> <p>Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. Dernek tüzüklerinde, üyeler arasında dil,ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetilen hükümler bulunamaz ve tüzüğe eşitliği bozan veya bazı üyelere ayrıcalık tanıyan hükümler konulamaz.</p> <p>Ancak;</p> <p>1. Dördüncü maddede belirtilen kamu hizmeti görevlileri, 16 ncı madde gereğince üye olabilecekleri derneklerin,</p> <p>2. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, özel gelir kaynağı veya özel imkanları kanunla sağlanmış olan kamu yararına çalışan derneklerin,</p> <p>Yönetim ve denetleme kurullarında görev alamazlar.</p> <p>Her üyenin genel kurulda bir oy hakkı vardır, üye oyunu bizzat kullanmak zorundadır.</p> <p>Fahri üyeler istedikleri takdirde aidat verebilirler. Fahri üyelerin oy hakkı yoktur.</p>	<p>zorlanamaz.</p> <p>Her üye istifa hakkına sahiptir.</p> <p>Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. Dernek tüzüklerinde, üyeler arasında dil,ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetilen hükümler bulunamaz ve tüzüğe eşitliği bozan veya bazı üyelere ayrıcalık tanıyan hükümler konulamaz.</p> <p>Ancak;</p> <p>1. Dördüncü maddede belirtilen kamu hizmeti görevlileri, 16. madde gereğince üye olabilecekleri derneklerin,</p> <p>2. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, özel gelir kaynağı veya özel imkanları kanunla sağlanmış olan kamu yararına çalışan derneklerin,</p> <p>Yönetim ve denetleme kurullarında görev alamazlar.</p> <p>Her üyenin genel kurulda bir oy hakkı vardır, üye oyunu bizzat kullanmak zorundadır.</p> <p>Fahri üyeler istedikleri takdirde aidat verebilirler. Fahri üyelerin oy hakkı yoktur.</p> <p>Tüzel kişinin üye olması hâlinde, yönetim kurulu başkanı veya temsille görevlendireceği kişi oy kullanır. Bu kişinin başkanlık veya temsil görevi sona erdiğinde, tüzel kişi adına oy kullanacak kimse yeniden belirlenir.</p>
<p>Yedinci uyum paketi</p> <p>Madde 31/1 değiştirilmiş ve 31/3 yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Şubelerin kuruluşu</p> <p>Madde 31 - Dernekler, tüzüklerinde belirtilmiş olmak kaydıyla gerekli görülen yerlerde şube açabilirler. Kamuya yararlı dernekler hariç diğer dernekler, il, merkez ilçe, ilçe ve köylerde birden fazla şube açamazlar.</p> <p>Bu amaçla, dernek yönetim kurulunca yetki verilen en az üç kişi tarafından şubenin açılacağı yerin en büyük mülki amirliğine yazılı müracaat yapılır. Bu yazıda, kurucuların adı ve soyadı, baba adı, doğum yeri ve tarihi, meslek veya sanatı, ikametgâhı ve tabiiyeti ile şube merkez adresinin bildirilmesi ve yazıya dernek tüzüğünden iki örnek ile yetki belgelerinin eklenmesi zorunludur.</p>	<p>Şubelerin kuruluşu</p> <p>Madde 31 - Dernekler, tüzüklerinde belirtilmiş olmak kaydıyla gerekli görülen yerlerde şube açabilirler.</p> <p>Bu amaçla, dernek yönetim kurulunca yetki verilen en az üç kişi tarafından şubenin açılacağı yerin en büyük mülki amirliğine yazılı müracaat yapılır. Bu yazıda, kurucuların adı ve soyadı, baba adı, doğum yeri ve tarihi, unvanı, meslek veya sanatı, faaliyet konuları, ikametgâhı ve tabiiyeti ile şube merkez adresinin bildirilmesi ve yazıya dernek tüzüğünden iki örnek ile yetki</p>

		Şube kurucularının, şubenin açılacağı yerde en az altı aydan beri ikamet etmeleri zorunludur.	belgelerinin eklenmesi zorunludur.
İkinci uyum paketi		Federasyon ve Konfederasyonlar - Kuruluş	Federasyon ve Konfederasyonlar- Kuruluş
Madde değiştirilmiştir	34	<p>Madde 34 – Federasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan ve kamu yararına çalışan en az üç derneğin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri; konfederasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.</p> <p>Bu Kanunun 5.,6. ve 7. maddeleri ile İkinci Kısımın Birinci ve Üçüncü bölümlerini ve Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Kısımlarını oluşturan maddeler hükümleri federasyonlar ve konfederasyonlar hakkında da uygulanır.</p> <p>Federasyon ve konfederasyonların üye sayısı üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içerisinde giderilmediği takdirde, haklarında 51 inci maddede yazılı kendiliğinden dağılma hükümleri uygulanır.</p> <p>Dernekler federasyon, federasyonlar da, konfederasyon biçiminden başka şekilde örgütlenemezler.</p> <p>Federasyon ve konfederasyonlar, ne ad altında olursa olsun, merkezleri dışında faaliyet gösterecek örgüt kuramazlar ve temsilcilik açamazlar.</p>	<p>Madde 34 – Federasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin; konfederasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.</p> <p>Federasyon ve konfederasyonlara ilişkin diğer hususlar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanır.</p> <p>Federasyonların üye sayısının beşten ve konfederasyonların üye sayısının üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içinde giderilmediği takdirde haklarında 51 inci maddede yazılı kendiliğinden dağılma hükümleri uygulanır.</p> <p>Dernekler federasyon, federasyonlar da, konfederasyon biçiminden başka şekilde örgütlenemezler.</p> <p>Federasyon ve konfederasyonlar, ne ad altında olursa olsun, merkezleri dışında faaliyet gösterecek örgüt kuramazlar ve temsilcilik açamazlar.</p>
İkinci ve yedinci uyum paketi		Öğrenci derneklerinin amaç ve faaliyetleri	Öğrenci derneklerinin amaç ve faaliyetleri
Madde değiştirilmiştir	38	<p>Madde 38 – Yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenciler ancak eğitim, öğretim, çalışma, moral, beslenme, dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve öğrencilerin bu konularda kurum idaresi veya diğer kuruluşlar nezdinde temsil edilmesi amaçlarıyla dernek kurabilirler. Öğrenci dernekleri bu amaçlar dışında faaliyette bulunamazlar.</p>	<p>Madde 38 – Yükseköğretim kurumlarında kayıtlı öğrenciler, ancak eğitim, öğretim, çalışma, moral, beslenme, dinlenme, sanat, kültür, bilim ihtiyaçlarının karşılanması, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve öğrencilerin bu konularda kurum idaresi veya diğer kuruluşlar nezdinde temsil edilmesi amaçlarıyla öğrenci derneği kurabilirler.</p>

Üçüncü uyum paketi		Kamu hizmeti görevlilerinin kuracağı derneklerin amacı ve faaliyetleri	Üçüncü uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.
Madde 39 yürürlükten kaldırılmıştır		<p>Madde 39 – Belli bir kurum veya kuruluşta çalışan kamu hizmeti görevlileri ile aynı veya ayrı kurum veya kuruluşta çalışsalar bile, belli bir mesleğe mensup olan kamu hizmeti görevlileri, ancak üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve sadece il ve ilçe merkezlerinde, dernek kurabilirler. Bu dernekler yukarıda</p>	

	belirtilen amaçlar dışında faaliyette bulunamazlar.	
Üçüncü uyum paketi Madde 40 değiştirilmiştir	Milli savunma, sivil savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı faaliyette bulunma yasağı Madde 40 – Dernekler, askerliğe, milli savunma, sivil savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yerleri açamazlar. Üyeleri için özel kıyafet veya üniforma veya kol bağı ve benzer işaretler kullanamazlar.	Milli savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı faaliyette bulunma yasağı Madde 40 – Dernekler, askerliğe, millî savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yerleri açamazlar. Üyeleri için özel kıyafet veya üniforma veya kol bağı ve benzer işaretler kullanamazlar.
İkinci uyum paketi Madde 43 yeniden düzenlenmiştir	Yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişki Madde 43 – Derneklerin, yabancı ülkelerdeki dernek ve kuruluşların üyelerini Türkiye'ye davet etmesi veya yabancı derneklerin ve kuruluşların davetlerine uyarak üyelerini veya temsilcilerini yurt dışına göndermesi, Dışişleri Bakanlığının ve ilgili bakanlıkların görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verilecek izne bağlıdır.	Yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişki Madde 43 – Dernekler, en az yedi gün önceden merkezlerinin bulunduğu ve faaliyetin düzenleneceği illerin valiliklerine bildirimde bulunmak şartıyla yabancı ülkelerdeki dernek veya kuruluşların üyelerini Türkiye'ye davet edebilir ya da yabancı dernek veya kuruluşların davetlerine uyarak üyelerini veya dernek üyesi olma hakkına sahip üçüncü kişileri yurt dışına gönderebilirler. Bildirimde, davetin amacı, tarihi, yeri, ilgili dernek veya kuruluşun adı ve adresi ile katılacak üyelere veya temsilcilere ait bilgiler bulunur.
Dördüncü uyum paketi Madde 44 yeniden düzenlenmiştir	Bildiri yayınlanması Madde 44 – Dernekler, yönetim kurullarınca karar verilmeden bildiri, beyanname veya benzeri yayımlar yapamaz ve dağıtamazlar. Yayımlanacak bildiri, beyanname ve benzerlerinde, bunların yayınlanması kararına katılan yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adı, soyadı ve imzalarının bulunması şarttır. Bildiri, beyanname ve benzerlerinin yayınlanmasına ilişkin yönetim kurulu kararı ile hazırlanan yayın metninin birer örneğinin, yayımın ihbarı amacıyla, gün ve saati yazılı alındı belgesi karşılığında, mahallin en büyük mülki amirliğine ve Cumhuriyet savcılığına verilmesi zorunludur. Bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, mahallin en büyük mülki amirliğine verilışinden itibaren 24 saat geçmedikçe dağıtılamaz ve basına verilemez. Bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, kanunla yasaklanmış herhangi bir dille ve yazı ile yazıldığı, Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu veya suç işlemeye veya ayaklanmaya veya isyana teşvik edici bir nitelik taşıdığı veya Devletin gizli belgelerini	Bildiri yayınlanması Madde 44 – Dernekler tarafından yapılan bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerine ve 174 üncü maddede sıralanan inkılâp kanunlarının korunması hükümlerine aykırı; Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu mahiyette veya suç işlemeye, ayaklanmaya, isyana teşvik edici bir nitelik taşıdığı veya Devletin gizli belgelerini açıklamak, Atatürk'ün kişiliğini, ilkelerini ve çalışmalarını küçük düşürmek ve kötülemek veya başkalarının şöhret ve haklarına, özel ve aile hayatlarına tecavüz etmek amacıyla yönelik bulunduğu takdirde, mahallin en büyük mülki amirinin emriyle toplattırılabilir. Mahallin en büyük mülkî amiri bu kararını yirmidört saat içinde asliye ceza hakimliğine bildirir. Hâkim, mülkî amirin bu kararını en geç kırksekiz saat içinde inceleyip karara bağlar. Bu süre içinde bir karar verilememesi halinde, mahalli mülkî amirin kararı hükümsüz sayılır.

	<p>açıklamak veya başkalarının şöhret ve haklarına, özel ve aile hayatlarına tecavüz etmek amacına yönelik bulunduğu takdirde ve ancak gecikmesinde sakınca bulunması şartıyla, mahallin en büyük mülki amirinin emriyle dağıtımı ertelenebilir veya önlenemez veya dağıtılmışsa toplattırılabilir. Mahallin en büyük mülki amiri bu kararını 24 saat içerisinde asliye ceza hakimliğine bildirir. Hakim mülki amirin bu kararını en geç 48 saat içinde inceleyerek karara bağlar. Bu süre içinde bir karar verilememesi halinde mahalli mülki amirin kararı hükümsüz sayılır.</p> <p>Yukarıdaki hükümler siyasi partiler hakkında uygulanmaz.</p>	<p>Yukarıdaki hüküm siyasi partiler hakkında uygulanmaz.</p>
<p>Üçüncü uyum paketi</p> <p>Madde 45 yeni bir şekilde düzenlenmiştir</p> <p>Öngörülen yönetmeliğin kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulması öngörülmüştür.</p>	<p><u>Genel denetim</u></p> <p>Madde 45 – Derneklerin yönetim yerleri, müesseseleri ve her çeşit eklentileri, defterleri, hesap ve işlemleri, İçişleri Bakanlığı veya buldukları yerin en büyük mülki amiri tarafından her zaman denetlenebilir. İçişleri Bakanlığı bu denetlemeyi, Bakanlık Teftiş Kurulu, Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu, Dernekler Özel Denetleme Grubu elemanları veya Bakanlık ve Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında görevli diğer memurlar aracılığıyla, en büyük mülki amirler bizzat veya görevlendirecekleri memur veya memurlar aracılığıyla yaptırır.</p> <p>Dernekler, amaç ve faaliyetleriyle ilgili bulunan bakanlıklar tarafından ve ayrıca öğrenci dernekleri ilgili yükseköğretim kurumunca; dini konulu dernekler, Diyanet İşleri Başkanlığınca; spor dernek ve kulüpleri de Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünce denetlenir.</p> <p>Denetleme sırasında, görevli memurlar tarafından istenecek her türlü defter, belge ve işlemler yazıların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteminin yerine getirilmesi zorunludur.</p> <p>Vali ve kaymakamlar veya bakanlıklar veya genel müdürlük veya başkanlık müfettişleri, İçişleri Bakanlığı Dernekler Özel Denetleme Grubu elemanları ile ilgili yükseköğretim kurumu görevlileri denetlemeleri sırasında;</p> <p>1. Kasasını veya vizesini kontrol ettirmekten, para ve para hükmündeki evrakı, ayniyatı ve bunların hesaplarını ve defterlerini göstermekten ve sorulan sorulara cevap vermektten; merkez, müessese veya eklentilerine</p>	<p>Beyanname verme yükümlülüğü ve denetim</p> <p>Madde 45 - Dernekler, faaliyetleri ile gelir ve gider işlemlerinin sonuçları konusunda, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte belirtilen şekilde uygun olarak düzenleyecekleri beyannameyi yıl sonu itibarıyla mahallin en büyük mülki amirine verirler.</p> <p>Gerek görülen hâllerde derneklerin yönetim yerleri, müesseseleri ve her çeşit eklentileri, defterleri, hesap ve işlemleri, İçişleri Bakanlığı veya buldukları yerin en büyük mülki amiri tarafından her zaman denetlenebilir. İçişleri Bakanlığı, bu denetlemeyi Dernekler Daire Başkanlığı Personeli veya Bakanlık Teftiş Kurulu aracılığıyla; en büyük mülki amirler, bizzat veya görevlendirecekleri memur veya memurlar aracılığıyla yaptırır.</p> <p>Dernekler, amaç ve faaliyetleriyle ilgili olan bakanlıklarca da denetlenebilir. Denetleme sonuçları, bilgi için İçişleri Bakanlığınca bildirilir.</p> <p>Denetleme sırasında görevli memurlar tarafından istenecek her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur.</p> <p>Denetim sırasında, suç teşkil eden fiillerin tespit edilmesi hâlinde, ilgili mülki amirlik durumu derhal Cumhuriyet savcılığına bildirir.</p>

	<p>girilmek istemini yerine getirmekten kaçınan,</p> <p>2. İşlemlerinde önemli yolsuzluk görülen, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma veya kaçakçılık suçlarını işleyen,</p> <p>3. Ağır hapis cezası verilmesini gerektirir suç işleyen,</p> <p>4. Evrakta sahtekârlık yapan,</p> <p>Yönetim kurulları başkan veya üyelerini veya ilgili personelini geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.</p> <p>Denetleme, vali ve kaymakamların görevlendirdiği memur veya memurlar aracılığı ile yapıldığı takdirde görevden uzaklaştırma, memurun veya memurların önerisi üzerine vali ve kaymakamın onayı ile olur.</p> <p>Görevden uzaklaştırma kararı ve gerekçesi, ilgili valilikçe, Cumhuriyet savcılığına en geç üç gün içinde bildirilir.</p>	
<p>Üçüncü uyum paketi</p> <p>Madde 46 değiştirilmiştir</p> <p>Öngörülen yönetmeliğin kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulması öngörülmüştür</p>	<p>Dernekler özel Denetleme Grubu oluşturulması</p> <p>Madde 46 – Derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediklerini, işlemlerini, defterlerini ve hesaplarını mevzuata ve tüzüklerine uygun olarak yürütüp yürütmediklerini denetlemek üzere İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Dernekler Özel Denetleme Grubu oluşturulur. Dernekler Özel Denetleme Grubunun kuruluşu, çalışma şekli ve denetleme esas ve usulleri bir yönetmelikle düzenlenir.</p>	<p>Dernekler Daire Başkanlığı</p> <p>Madde 46 - Dernekler ile ilgili hizmetleri yürütmek, tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediklerini, defterlerini ve hesaplarını mevzuata ve tüzüklerine uygun olarak yürütüp yürütmediklerini denetlemek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Daire Başkanlığı kurulur. Bu birimin kuruluş, çalışma şekli ve denetleme esas ve usulleri, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.</p>
<p>Üçüncü uyum paketi</p> <p>Madde 47 yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Kamu yararına çalışan derneklerin mali denetimi</p> <p>Madde 47 – Kamu yararına çalışan derneklerin hesapları ve bu hesaplarla ilgili belge ve defterleri, gerekli görülen hallerde, Maliye Bakanlığınca da denetlenir.</p>	<p>Üçüncü uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p>
<p>Üçüncü uyum paketi</p> <p>Madde 56 yürürlükten kaldırılmıştır</p>	<p>Öğrenci dernekleri organlarında görev alma yasağı</p> <p>Madde 56 – Ayrı öğretim kurumlarında olsa bile iki yıl, sömestr usulü uygulanan yükseköğretim kurumlarında bu süreyi dolduran, sömestr sayısı</p>	<p>Üçüncü uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.</p>

	kadar sınıfta kalan veya buldukları öğretim kurumlarını normal bitirme senesinden iki sene sonrasına kadar bitirmemiş olan öğrenciler; öğrenci derneklerine başkan olamaz, yönetim, denetleme kurullarında ve diğer organlarda görev alamaz, dernek adına öğrenci temsilcililiğine seçilemezler. Seçildikten sonra, yukarıda belirtilen hallerde düşenler, daha önce kazandıkları sıfatları kaybederler.	
Üçüncü uyum paketi Madde 62 yeniden düzenlenmiştir Öngörülen yönetmeliğin kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulması öngörülmüştür	Defter ve kayıtlar Madde 62 – Dernekler aşağıda yazılı defterleri tutarlar : 1. Üye kayıt defteri; derneğe girenlerin kimlikleri, derneğe giriş tarihleri, aylık veya yıllık aidatları bu deftere yazılır. 2. Karar defteri; Yönetim kurullarının kararları tarih ve numara sırasıyla bu deftere yazılır ve kararların altı başkan ve üyelerce imzalanır. 3. Gelen ve giden evrak defteri; gelen ve giden evrak, tarih ve numarası ile bu deftere kaydolunur. Gelen evrakın asılları ve giden evrakın kopyaları dosyalarında saklanır. 4. Gelir ve gider defteri; dernek namına alınan bütün paraların alındıkları ve harcanan paraların da verildikleri yerler, açık ve düzenli olarak bu defterde gösterilir. 5. Bütçe, kesin hesap ve bilanço defteri; bütçe, kesin hesap ve bilançolar bu deftere işlenir. 6. Demirbaş defteri; derneğe ait demirbaş eşyalar bu deftere işlenir. Bu maddede sayılan defterlerin noterden tasdikli olması zorunludur.	Defter ve kayıtlar Madde 62 – Dernekler tarafından tutulacak defterler ile ilgili usul ve esaslar İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Bu defterlerin noterden onaylı olması zorunludur.
Üçüncü uyum paketi Madde 73 değiştirilmiştir Öngörülen yönetmeliğin kanunun yürürlük tarihinden	Dernek birimi Madde 73 – İçişleri Bakanlığınca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere merkezde Emniyet Genel Müdürlüğünde ve her ilde il emniyet müdürlüklerinde dernekler birimi oluşturulur. Bu birimlerin kuruluş, görev ve yetkileri ile 15 inci maddeye göre tesis edilecek Dernekler Kütüğünün şekli, düzenleme ve kayıt esasları İçişleri	Dernek birimi Madde 73 – İçişleri Bakanlığınca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere illerde valilikler, ilçelerde de kaymakamlıklar bünyesinde derneklerle ilgili bir birim oluşturulur. Bu birimin illerdeki teşkilatlanması, kuruluş, görev ve yetkileri ile 15 inci maddeye göre oluşturulacak Dernekler Kütüğünün şekli, düzenleme ve kayıt

itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulması öngörülmüştür	Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.	esasları, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.
Beşinci uyum paketi Madde 82 değiştirilmiştir	Ceza hükümleri Madde 82 – Bu Kanunun 43. maddesine veya 44. maddesinin birinci veya ikinci fıkralarına aykırı hareket edenler veya 45. maddenin üçüncü fıkrasındaki zorunluluğa uymayanlar, 64. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen bildirim yapmayan veya Bakanlıkça belirtilen sürede taşınmaz mallarını paraya çevirmeyenler üç aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.	Ceza Hükümleri Madde 82 – Bu Kanunun 43. maddesine veya 45. maddesinin birinci ve dördüncü fıkralarındaki zorunluluğa uymayanlar, 64. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen bildirim yapmayan veya Bakanlıkça belirtilen sürede taşınmaz mallarını paraya çevirmeyenler bir milyar liradan üç milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.
Yedinci uyum paketi Madde 83 yürürlükten kaldırılmıştır	Ceza hükümleri Madde 83 – Bu Kanunun 56. maddesine aykırı olarak görev kabul edenler veya bu görevlerin verildiğini öğrendiği halde, bir hafta içinde istifa etmeyenler, beş bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.	Yedinci uyum paketi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yedinci uyum paketi Madde 56/1 değiştirilmiştir	Dernekler-Kuruluş-Tanımı Madde 56 - Dernekler, en az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır. Hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz.	Dernekler-Kuruluş-Tanımı Madde 56 - Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır. Hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz.
Yedinci uyum paketi Madde 64/1 değiştirilmiştir	Dernekler-Üyelik-Kazanılması-Kural Madde 64 - Fiil ehliyetine sahip bulunan her gerçek kişi, derneklere üye olma hakkına sahiptir. Yazılı olarak yapılacak üyelik başvurusu, tüzükte başkaca bir düzenleme yoksa, dernek yönetim kurulunca en çok otuz gün içinde karara bağlanır ve sonuç yazıyla başvuru sahibine bildirilir. Başvurusu kabul edilen üye, bu amaçla tutulacak deftere kaydedilir.	Dernekler-Üyelik-Kazanılması-Kural Madde 64 - Fiil ehliyetine sahip bulunan her gerçek kişi ile tüzel kişiler, derneklere üye olma hakkına sahiptir. Yazılı olarak yapılacak üyelik başvurusu, tüzükte başkaca bir düzenleme yoksa, dernek yönetim kurulunca en çok otuz gün içinde karara bağlanır ve sonuç yazıyla başvuru sahibine bildirilir. Başvurusu kabul edilen üye, bu amaçla tutulacak deftere kaydedilir.
Yedinci uyum paketi	Dernekler-Üyelik-Sona ermesi-Çıkma ile	Dernekler-Üyelik-Sona ermesi-Çıkma ile

Madde değiştirilmiştir	66/1	Madde 66 - Hiç kimse, dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye altı ay önceden yazılı olarak bildirmek kaydıyla, dernekten çıkma hakkına sahiptir.	Madde 66 - Hiç kimse, dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye yazılı olarak bildirmek kaydıyla, dernekten çıkma hakkına sahiptir.
Yedinci uyum paketi		Dernekler-Organlar-Genel Kurul-Oy hakkından yoksunluk	Dernekler-Organlar-Genel Kurul-Oy hakkından yoksunluk
Madde eklenmiştir	82/2	Madde 82 - Hiçbir dernek üyesi, dernek ile kendisi, eşi, üstsoyu ve altsoyu arasındaki bir hukukî işlem veya uyuşmazlık konusunda alınması gereken kararlarda oy kullanamaz.	Madde 82 - Hiçbir dernek üyesi, dernek ile kendisi, eşi, üstsoyu ve altsoyu arasındaki bir hukukî işlem veya uyuşmazlık konusunda alınması gereken kararlarda oy kullanamaz. Tüzel kişi adına oy kullanacak kişi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.
Dördüncü uyum paketi		Dernekler-Derneklerin faaliyetleri- Uluslar arası faaliyetler-Faaliyet serbestliği	Dernekler-Derneklerin faaliyetleri- Uluslar arası faaliyetler-Faaliyet serbestliği
Madde değiştirilmiştir	91	Madde 91 - Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, uluslararası faaliyette bulunabilirler ve yurt dışında şube açabilirler. Türkiye'de kurulan dernekler, amaçları doğrultusunda uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hâllerde, Bakanlar Kurulunun izniyle yurt dışında kurulmuş dernek veya kuruluşlara üye olarak katılabilirler.	Madde 91 - Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler, yurt dışında şube açabilirler ve yurt dışında kurulmuş dernek veya kuruluşlara üye olarak katılabilirler.
Dördüncü uyum paketi		Dernekler-Derneklerin faaliyetleri- Uluslar arası faaliyetler-Yabancı dernekler	Dernekler-Derneklerin faaliyetleri- Uluslar arası faaliyetler-Yabancı dernekler
Madde değiştirilmiştir	92	Madde 92 - Yabancı dernekler, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hâllerde ve karşılıklı olmak koşuluyla kültürel, ekonomik ve teknik konularda bilgi veya teknolojilerinden yararlanılmak üzere, Bakanlar Kurulunun izniyle Türkiye'de faaliyette bulunabilirler, şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler, kurulmuş üst kuruluşlara katılabilirler.	Madde 92 - Yabancı dernekler, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hâllerde ve karşılıklı olmak koşuluyla Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye'de faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler, şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilir ve kurulmuş üst kuruluşlara katılabilirler. (Dördüncü Uyum Paketinin 36. maddesine göre "bu Kanunla değiştirilen Türk Medeni Kanununun 92 inci maddesi hükmü, dernek ve vakıf dışındaki diğer kar amacı gütmeyen kuruluşlar hakkında da uygulanır)
Yedinci uyum paketi		Dernekler-Derneklerin örgütlenmesi-Şube açmaları-Kuruluşu	Dernekler-Derneklerin örgütlenmesi-Şube açmaları-Kuruluşu
Madde yürürlükten kaldırılmıştır	94/2	Madde 94 - Dernekler, gerekli görülen yerlerde genel kurul kararıyla şube açabilirler. Bu amaçla dernek yönetim kurulunca yetki verilen en az üç kişilik kurucular kurulu, şube açılacak yerin en büyük mülkî amirine şube kuruluş bildirimini ve gerekli belgeleri verir.	Madde 94 -Dernekler, gerekli görülen yerlerde genel kurul kararıyla şube açabilirler. Bu amaçla dernek yönetim kurulunca yetki verilen en az üç kişilik kurucular kurulu, şube açılacak yerin en büyük mülkî amirine şube kuruluş bildirimini ve gerekli belgeleri verir.

	<p>Şube kurucularının, şubenin açılacağı yerde en az altı aydan beri oturmakta olmaları zorunludur.</p> <p>Şube kuruluş bildiriminin içeriği ve gerekli belgeler, yönetmelikte gösterilir.</p>	<p>Şube kuruluş bildiriminin içeriği ve gerekli belgeler, yönetmelikte gösterilir.</p>
--	--	--